

HIERDIE EKSEMPLAAR MAG ONDER
GEEN OMSTANDIGHEDE UIT DIE
BIBLIOTEK VERWYDER WORD NIE

UOVS-SASOL-BIBLIOTEK 0043981

111054936201220000019

DIE BEGINSSEL VAN
OEWEREINITEIT IN EIE KRING AS
WAARBORG VIR BURGERSVRYHEID IN
DIE CHRISTELIKE STAAT.

JHDF

DIE BEGINSEL VAN SOEWEREINTEIT IN EIE KING

AS WAARBORG VIR BURGERSVRYHEID

IN DIE CHRISTELIKE

STAAT.

JDS

Deur

DAVID JOHANNES JACOBUS SCHEEPERS.

Verhandeling voorgelê ter vervulling van die tweede
deel van die vereistes vir die graad MAGISTER AR-
TIUM (STAATSLER) in die Fakulteit van Lettere
en Wysbegeerte aan die Universiteit van die Oranje-
Vrystant, Bloemfontein.

(1952) 001

HIERDIE EKSEMPLAAR MAG ONDER
GEEN OMSTANDIGHEDE UIT DIE
BIBLIOTEEK VERWYDER WORD NIE

Universiteit van die Oranje-Vrystaat
BLOEMFONTEIN

24 MAY 1957

KLAS No. T 323.4 Schw

No. 43981

BIBLIOTEEK

AAN MY MOTHER wat deur haar gebede,
aanmoediging en geldelike steun my
studies moontlik maak.

VOORWOORD.

In die eerste plek wil ek aan God by die voltooiing van my verhandeling my lofprysing en dankbare aanbidding bring. Dit is Hy wat my so genadiglik bygestaan en met Sy seën en krag begunstig het. Dit was krugters by goddelike voorsienigheid dat my weë deur die klaskamers van u, professor Strauss, sou gaan.

Aan u, professor Strauss, wat soveel bygedra het om my lewens- en wêreldbeskouing langs suiwer bane te laat ontwikkel, wil ek voorts my dank betuig. U was 'n geliefde leermeester onder wie se leidende hand ek die kennis van en liefde vir die Christelike vakwetenskap ontvang het. U fyn onderskeidingsvermoë en logiese helderheid was steeds 'n besieling vir menigeen van u studente. Hartlik dank ook vir die menige nuttige wenke wat ek gedurig so goedgunstiglik van u ontvang het.

Aan die deeglike en netjiese tikster van hierdie verhandeling, Mev. J.A. Scholtz, wil ek voorts 'n woordjie van dank bring, sowel as aan die Stellenbosse Elektriese Pers vir hulle verdere versorging van die kopieë.

I N H O U D.

HOOFSTUK I.

Inleiding	Blad. 7.
-----------------	----------

HOOFSTUK II.

Die Geskiedenis van die Beginsel van Soewereiniteit in eie Kring.....	47.
--	-----

HOOFSTUK III.

Die Beginsel van Soewereiniteit in eie Kring ter onderskeiding van die Same- lewingsvorme.....	71.
--	-----

HOOFSTUK IV.

Soewereiniteit in eie Kring as Waarborg vir Burgervryhede.....	108.
---	------

HOOFSTUK V.

SLOT.....	154.
-----------	------

BIBLIOGRAFIE EN AFSKORTINGE.....	180.
----------------------------------	------

HOOFSTUK I.INLEIDING.

Die drie fundamentele verhoudinge van die menslike bestaan is:

- (a) die verhouding van die mens teenoor sy God,¹⁾
- (b) die verhouding van die mens teenoor die medemens en
- (c) die verhouding van die mens teenoor die wêreld;

en alhoewel hierdie drie fundamentele verhoudinge mekaar wedersyds beïnvloed, is dit veral die verhouding van die skepsel tot die Skepper wat primêr bepalend is.²⁾

In 'n besondere sin is dit ook waar van die Calvinisme dat sy vertolking van die menslike verhouding tot God sy lewens- en wêreldbeskouing, sy wysbegeerte en sy wetenskap sal beïnvloed en determineer. Trouens, die Calvinisme aanvaar die hart as die uitgange van die lewe, en wie deur Gods Woord in die hart gegryp is, weet alle dinge uit Hom, deur Hom en tot Hom — ook die lewens- en wêreldbeskouing, die wysbegeerte en die vakwetenskap. En vir die Calvinis is die goddelike Woord-openbaring, die Heilige Skrif,

-
1. Het sy dit die Drieënnige God van die Skrif is, het sy 'n paganisties-gekonstrueerde afgod, het sy een of ander- verabsoluteerde kosmies-immanente versakynsel of teoretiese afgod wat veral in die moderne humanisties-georiënteerde leerstellings uitgedink is.
 2. Vergelyk Dr. A. Kuyper: „Calvinisme“ p. 24 en p. 31

die onmisbare bril waardeur hy die skeppingsgegewe wil sien.

Dit spreek vanself dat daar oor so 'n onderwerp soos „vryheid” 'n ryke verskeidenheid konsepsies sal bestaan, en hiervan sal die Calvinistiese vir die Skrifgelowige die enigste aanvaarbare wees. En wie oor „vryheid” wil besin, sal eers die Outeur van vryheid moet ken.

Op grond van die goddelike woordopenbaring ken ons God as die Vrymagtige, die Drieënige, die Skepper van alle dinge, die Almagtige wat geheel-en-al soewerein, selfstandig en onafhanklik is. Die vryheid van die Vrymagtige is nie deur Sy ander deugde gebind nie; maar terselfdertyd is daar by Hom geen willekeur nie. Hy, die Selfgenoegsame, word deur niks of niemand buite Hom beheers, bepaal of bestier nie. Hy is volkome onafhanklik wat Sy bestaan, gedagtes, wil en daade betref, en word ook hier deur niks of niemand buite Hom bepaal, geleer of voorgeskrywe nie. Sy daade geskied na Sy welbehag en alles vloei uit Hom voort en is gebind aan Sy wil. God rus volmaak in Homself. God is en bestaan uit en deur Homself. Hy is ver bo die Skepsel verhewe. Alle skepsels het hulle ontstaan aan Hom te danke. Skepping en skepsel bestaan nie op sigself nie, maar uit en deur Hom.

Die vryheid van God skitter hierin dat Hy bo die kring van die aarde sit en dat geen skepsel hom teen Sy wil kan verroer of beweeg nie. God is nie kosmos nie, en die

kosmos in sy geheel of dele is nie God nie. Niks in God is geskape of aards nie. Die heelal en alles wat daarin is, is afhanklik van Sy wil, en word deur Hom onderhou. Daar is niks wat sonder Sy mag kan bestaan nie.

Kortom, Gods vryheid is absoluut en is aan geen mag of gesag onderworpe nie. Dit is die vryheid van die wyse, heilige en regverdige God; en omdat Hy Homself ken, is Hy die volmaakte Kenner van vryheid.

Die Verlosser Jesus Christus is as Middelaar van die genadeverbond in sy religieuse volheid die Koning wie se Koningskap oor die hele tydelike lewe gaan, en teenoor Wie die „civitas terrena“ met sy slawerny geen enkele lewensgebied as „eie besit“ kan handhaaf nie. Die ware mensheid is in Christus gewortel en in Hom is die hele kosmos in sy ware sin-struktuur gered en in beginsel vry. (want Hy is Herskepper van heel die gevalle kosmos.) wat buite Hom bly, is aan die ewige dood gewy en ontmoet in Christus die Regter. Dan sal die onvrye ryk van die duisternis wat reeds geoordeel is, deur die swaard van Sy mond geoordeel word.³⁾

Dit is die Heilige Gees wat vryheid vir ons verstaanbaar en 'n lewende werklikheid maak. Hy verlig en lei, en waar Hy is, bekom die mens die kosbare besitting van

3. Vgl. W.d.W. deel III p. 448, en Schouten: „In der gherechtigheit“ p. 9.

vryheid.⁴⁾

Teenoor die absolute vryheid van die Vrymagtige en Drieënige God leer ons die skepselvryheid ken as 'n relatiewe vryheid. Skepselvryheid is steeds: afhanklikheid van die Skepper — en dit wel in onderworpenheid aan Sy wet, Sy konstante wil binne alle skeppingsfunksies en ordeninge, wetskringe en dinge. Vir die skepsel beteken vryheid: om los te wees van daardie bande wat vreemd is aan die skepsel se wese; en, om konsekwent te wees, beteken dit andersyds: om gebonde te wees aan daardie bande wat noodsaaklik is vir die wese van daardie skepsel. Dit impliseer al dadelik 'n wetgehoorsaamheid deur wetsvervulling. Die ware vryheid is dié wat nie in stelselmatige losbandigheid sy lewenskrag soek nie, en wat begin met onderwerping aan dié wette waarmee dit in onafskeidelike verband staan.⁵⁾

Na die bespreking van die algenoegsaamheid van God, tref die onselfgenoegsaamheid van alle kosmiese verskynsels ons; en ná ons kennismaking met die absolute see-

-
4. Vgl. C. McIntire. "Author of Liberty" p. 44 v.v.
 5. Groen van Prinsterer stel dit in "Ongeloof en Revolusie" pp. 232 v.v. soos volg: "De ware vrijheid is die welke niet in stelselmatige losbandigheid haar levenskracht zoekt, en die begint met onderwerping aan de wetten waarmee het..... in onafscheidelijk verband zijn."

wereiniteit van God, word ons getref deur die onder-
 worpenheid van alle verskynsels aan God.⁶⁾ Daaruit vloei
 dit voort dat die ganse kosmos as skepping van God ook
 wets-onderdaan Gods is. Die kosmos is 'n dinamiese werk-
 likheid wat van God afhanklik is. Die hele skepping moet
 in diens van God staan, d.i. in sinvolle wetsgehoorsaamheid
 waaruit vrye aktiwiteit volgens eie bevoegdheid voort-
 spruit. Hierdie vrye aktiwiteit volgens eie bevoegdheid
 is m.i. 'n belangrike komponent van sinvolle wetsgehoor-
 saamheid.⁷⁾

Gods kosmos is 'n groot en ryk geheel, in volle
 sin één kosmos, maar dit is ook 'n kosmos wat sig met ryke
 sinverskeidenheid vertoon, en in daardie verskeidenheid
 bestaan baie samehange waardeur die eenheid bewaar word.

Die kosmos bestaan nie soos God in sigself nie.
 Al die kosmiese het die bestaanswyse van die sin, d.w.s.
 dit is nie selfgenoegsaam nie. Elke geskape ding is nie
 absoluut vry nie, maar wys altyd van homself na die ander
 ding, na die samehang met die andere in die kosmos — en
 heel die kosmos wys eindelik bo homself uit na Hom
 tot wie alles geskape is.⁸⁾

6. Prof. Stoker: "De Reformatie van het Calvinistisch
 Denken." p. 78

7. Vgl. Prof. Stoker: "Die Wysbegeerte van die Skeppings-
 idee" pp. 25, 26.

8. Vgl. "Wysbegeerte en Levenspraktijk" onder redaksie
 van Spier (p. 34)

Transseendentaal is daar van geen volkome of absolute vryheid sprake nie. Aan hierdie sy van die kosmiese tydsgrens besit geen skepsel selfs die relatiewe vryheid wat hy behoort te besit nie. Inderdaad heers daar in die tydelike werklikheid as gevolg van die sondeval die magte van die duisternis, demoniese invloede. Alleen in Christus ontmoet ons die Herskepper van die gevalle kosmos, en kan daar in beginsel 'n relatiewe vryheid bereik word.

In die geheel van die skepselvryhede onderskei ons tussen die natuurvryheid en kultuurvryheid. Hierdie komponente van skepselvryheid verskil onderling ten opsigte van die wyse waarop hulle van God afhanklik is.

In die natuurryk is die dinge alleen vry in soverre hulle onderworpe is aan funksionele en strukturele wette van God vir die natuur, hetsy as subjekte, hetsy as objekte. Die dinge uit die ryk van die natuur is natuurwetmatig ingebed. Hier is geen plek vir verantwoordelikheid nie, en ook nie vir keusevryheid nie, omdat die natuurwette klaar toegepas is. Natuurdinge ken geen geskiedenis in die sin van beskawingsontwikkeling of progressie nie, want 'n afsluitende of begrensde geaardheid is eie aan hierdie dinge.

Die natuurdinge kan as objekte van menslike vryheid dien in die sin dat die benede-menslike deur die mens

gebruik word. Maar die natuurdinge is tog nog as sulks onderworpe aan eie wette — wette wat deur die kultuurvormer eerbiedig moet word in sy beheersings- en vormingsarbeid.

Die mens het 'n kultuurtaak en dit is 'n opdrag wat wortel in die oorspronklike skeppings ordinansie. Hierdie opdrag bestaan veral daarin dat hy die natuurkragte sal beheers en onderwerp.⁹⁾ Die kroon van die skepping, die mens as koningskind, het 'n bestemming. In 'n opdrag is alles aan hom toevertrou. In die beantwoording aan hierdie verantwoordelike heerskappy sien ek die vryheid van die kultuurvormer.

In die ryk van die mens en sy kultuur geld die funksionele en strukturele norme; en die menslike dingstrukture en samelewingsvorme is alleen vry in onderworpenheid aan hierdie funksionele en strukturele norme. Hierdie norme is nie klaar toegepas nie, maar alleen in beginsel gegee met toepassingsopdrag aan die mens; en daarom het dan van alle skepsels alleen die mens 'n taak en dit wel in onderworpenheid aan hierdie norme en met begrensing deur alle wette vir

9. Gen. 1:38 teken die menslike heerskappy oor en onderwerping van die aarde, plante, diere, alles wat leef en die mens self.

die natuur ten opsigte waarvan die mens tot verantwoordelike heerser geroepe is.

Alle kultuurnorme is dus taakstellend en daarom is menslike en kultuurvryheid 'n normatiewe afhanklikheid, d.i. 'n verantwoordelike keusevryheid teenoor God.

. . .

Die mens is — en juis daarin kom sy siele-adel uit — as kroon van Gods skepping geroepe tot vryheid. Kragtens die werkinge Gods ten opsigte van die konserverende en vernuwende genade skuil daar diep in die menslike hart die dors na vryheid wat nie 'n sondige aandrif is nie, maar 'n deur God gewilde trek van die menslike hart. Die beeld-draer Gods onderskei hom juis hierin van die dier dat hy nie onderworpe aan sy lewensbeweging deur blinde instink voortgedryf word nie.

Wetiswaar moet erken word dat die menslike vryheid deur die sondeval geraak en vertroebel is. Die vloek van die regverdige God sal ook ten opsigte van vryheid en menslike verantwoordelikheid sy verreikende komplikasies hê. Die vingerafdrukke van vryheid op Gods skeppingswerk word sedertdien baie flou gesien. Die mens is deur teennatuurlike bande gebind, sy hart as uitgange van die lewe is op die „civitas terrena“ gerig, sy wil is verdorwe, sy verstand is verduister en sedertdien word hy van nature onbekwaam tot

enige geestelike goed. Van nature het hy geneig geraak om sy lewens- en wêreldbekouing uit onskriftuurlike beginsels op te bou. Onwetendheid in geestelike dinge, dwaling, ens. is gevolge van die verblinding deur die sondeval.¹⁰⁾ Hy het slaaf van die sonde, dienskneg van 'n drang tot wetsverbrekking en 'n hater van die deur God verordeneerde bande geword. Hy weier om te erken dat alle gesag van God gedelegeerd is, en wil daarom ook „vry” van die deur God gestelde wet wees. sy konsepsie van vryheid het vertroebel, en nou sien hy net dwaallig vir sterre aan.

Die mens seek dikwels sy vryheid in die moontlikheid om die wet van God te oortree. ('n goddelose anargie!) Deur hierdie goddelose versinsel beland hy in valstrikke. Dit is 'n valse probleemstelling en 'n valstrik waarin hy beland as hy redeneer dat oortreding van die goddelike wet vryheid bied, en gehoorsaamheid aan hierdie wet onvryheid bring. Wetsvervulling en roepingsvervulling maak die mens 'n natuur-beheerser en 'n koning oor homself en oor die aarde — menslik vry. Volgens Prof. dr. Stoker¹¹⁾ moet vryheid transcendent, Gode-veranker, gesien word as roepingsvervulling; en dan harmoniëer die hoogste vryheid van elke mens

10. Vgl. Konig: „Handboek van de Gereformeerde Dogmatiek.” pp. 400-401

11. Vgl. Prof. Stoker: „De Reformatie van het Calvinistisch Denken.” p. 49 v.v.

met die hoogste vryheid van elke ander, en almal saam met dié al-vryheid Gods. Word vryheid gesoek in die moontlikheid van wets-oortreding, om Gode-gelyk te wees, dan bots die vryheid van mens en mens asook van mens en God.

Persoonlike vryheid is dus persoonlike gehoorsaamheid aan die wet van God wat moontlik is deur die verlossing van die Middelaar en die immanente werking van die Heilige Gees. Hierdie ware persoonlike vryheid geskied alleen in beginsel, en dit dan oor die hele linie en in alle lewensordeninge, ook as gesagsdraer en gesagsonderworpen.

Die soen-verdiensde van die Middelaar strek oor die ganse menslike lewe, en daarom is slegs dié mens wat hom in fisiese en geestelike sin na sy eie aard kan ontwikkel en ontplooi, vry.¹²⁾

Nêrens vind ons die „autark“ die op sigself gestelde „individu“ nie (soos die fiktiewe individualistiese teorieë leer), maar oral kom die beeld van die prinsipieël-onselfgenceegsame mens na vore.¹³⁾ Dit is geen wonder dat die humanisme teen die eerste beginsels van die ware vryheid in velle verset kom nie, want dit wil menslike vryheid afhanklik van die mens self en onafhanklik van die transsendente God stel.

12. Vgl. Honigt: „Handboek van de Gereformeerde Dogmatiek“ p 215

13. Vgl. W.d.W. III p. 521

Sommige humanistiese strominge sien die wese van menslike vryheid in keuse, nl. die keuse van die doen van hierdie of daardie. Hierdie siening is te simplisties vir so 'n ernstige saak. Dié soort vryheid bots dan net die vrymag van God. O.i. moet in keuse één van die voorwaardes van menslike vryheid gesien word, want andersins word die individualistiese vryheidsleer wat uitgaan van die selfbeskikkingsreg van die soewereine individu, in die hand gewerk.

Die liberalistiese vryheidsbeskouing met sy gelyke en selfgenoegsame vryhede aan die individu hou die gevaar van bandeloosheid of willekeur in deurdat die vryheid van die een 'n inbreuk maak op die vryheid van 'n ander.¹⁴⁾

Die teorieë van die universalisme wil die hoogste verband of geheel tot verlosser van die mens proklameer. Dit word gedoen deur die individu as deel van die vrymakende geheel te sien. Van individuele vryheid of die vryheid van 'n groep kan daar onder 'n totalitêre bewind geen sprake wees nie, want 'n sekere bevoorregte sosiale groep of samelewingsvorm of politieke party ontvang 'n „selfgenoegsame” vryheid wat die vryhede van individue of ander groepe be-

14. Vgl. 'n lesing van Prof. Stoker oor „Christelike Vryheid.”

dreig. Hier sal die reël geld dat des te vryer die een is, des te minder vry sal die andere wees.¹⁴⁾

Die idee van persoonlike vryheid maak geen voorsiening vir die gedagte dat die mens na sy individuele tydelike bestaan deur die een of ander tydelike samelewingsvorm geabsorbeer sal word nie. Die mens bly tog voor alles 'n individuele lid van die transsendente gemeenskapsvolheid van die mensheid in Christus. Selfs al sou die sondaar geen deel aan Christus hê nie, bly hy tog nog begrepe in die transsendente mensheidsgemeenskap in die sondeval van sy eerste hoof
¹⁵⁾
adam.

Verder het die mens as beeldraer Gods met sy bestemming vir die ewige lewe, absolute waarde. Die eis dat 'n mens aan God meer gehoorsaam moet wees as aan die mense, sluit die absolute onderworpenheid aan enige samelewingsvorm wat die uitvoering van hierdie beginsel verkrag, sonder enige uitsondering uit. In so 'n billike eis word 'n lewensfeer wat buite die inwerking van enige samelewingsstruktuur val, erken. Met die bevel van gehoorsaamheid aan God word die geweld van enige samelewingseenheid bo die mensehoof deurboor, word só 'n samelewingsvorm in sy alles omvattende pretensie teruggedring; en alle alvermoë van die geskape samelewings

14. Vgl. 'n lezing van Prof. Stoker oor „Christelike Vryheid“
15. Vgl. w.d.w. p. 521

-vorme in die hartaar getref.¹⁶⁾

Die persoonlikheid, die volle menslike eksistensie, het 'n religieus-transsendente wortel en gaan daarin die tydelike werklikheid te bo. In die wortel van sy selfheid gaan hy ook die tydelike gemeenskap te bowe. Wie deur die geloof in Christus ingeplant is, staan as lid van die liggaam van Christus in die persoonlike religieuse vryheid, wat hom deur geen enkele samelewingsverband ontnem kan word nie.¹⁷⁾

Ek wil dit beklemtoon dat ons in die lig van ons wetsidee die religieuse transsendensie van die menslike selfheid bo alle tydelike plastiese strukture van die werklikheid moet handhaaf.¹⁸⁾

. . .

-
16. Vgl. op p. 366 van Sneek: "Onze Volksvrijheden."
 17. Vgl. Spier: Inleiding "Wysbegerte der wetsidee" p. 166.
 18. In die handhawing van hierdie essensiële prinsiepe lê soos booyewerd dit stel „alpha en omega van die Christelike opvatting der persoonlike vryheid, gelijk die in Christus in de religieuze volheid van haar zin verworven is. Geen gezin, geen staat, geen tydelijk kerk-instituut ook, kan den Christen deze persoonlike religieuze vrijheid ontrooven.... Deze religieuze vrijheid van de Christen-persoon heeft zij slechts in Christus als den nieuwen wortel van het menschengeslacht" (W.d.W. p. 203).

Die wêreld is tans in twee krisisse, nl. 'n gesagskrisis en 'n vryheidskrisis; gebonde aan bande of los van enige band; despotisme of willekeur.

Die Calvinistiese gesagskonseppe staan onlosmaaklik verbonde aan die idee van transsendente relasies.

Die Calvinistiese leer die natuurlike gelykheid van mense voor God, en sodoende word alle humanistiese onderskeidings van rang en aansprake op superioriteit daardeur

bestry.¹⁹⁾ Geen mens het die reg uit homself om oor andere te regeer nie, anders sou so 'n reg onmiddellik die reg van die sterke word. Hierdie reg behoort uitsluitlik aan die Skepper van die kosmos, die Almagtige God, die Alleen Besitter van soewereine regte. Die mens wie se direkte regering deur die sondeval verbreek is, besit uit homself nooit enige mag oor andere nie.²⁰⁾ Alle gesag en ampte is

van God gedelegeerd.²¹⁾ Enige gesagsdracer ontvang sy relatiewe soewereiniteit by die gracie Gods — 'n soewereiniteit gebind aan 'n kompetensiosfeer.²²⁾ Kragtens die

19. L. Boettner stel dit in "The Reformed Doctrine of Predestination" soos volg: "the liberty-loving soul of the Calvinist has made him a crusader against those artificial distinctions which raise some men above others." (p. 391)
20. Vgl. Dr. A. Huyper: "Calvinism" p. 82.
21. "Waar de goddelijke oorsprong van het gezag miskend wordt, daar blijft, zoolang veerkracht niet uitgedoofd is, geen keus dan het uiterste van losbandigheid of het uiterste van slavernij." (Groen v. Prinsterer: "Ongeloof en Revolucie" p 213.)
22. Vgl. G.v. Prinsterer: "Ongeloof en Revolucie." pp 47, 146

beginsel om ooreenkomstig die wet van God te handel, word onderdane aangespoor om vir die behoud van wet en orde gehoorsaamheid vir die magte bo hulle te betoon — gehoorsaamheid aan die gesagdraers wat as verteenwoordigers Gods optree om te regeer ooreenkomstig Gods wet. Trouens, die mens is alreeds in sy konsensie aan God gebind.

Dit is 'n heerlike vryheid om te erken dat daar gesag is. Daarom eer die Christens, op grond van die Skrif, die owerheid as dienaar van Gods. Dié mag, egter, reik nie verder as wat die Almagtige, die Soewerein oor die hele skepping, verorden nie. Owerhede en gesagdraers is nie plaasvervangers van God op aarde nie, en derhalwe geen maghebbers met dieselfde mag as wat God oor die mense het nie. Gods wette en beperkinge geld ook vir maghebbers en ampte.²³⁾

Uitgaande van bogenoemde standpunt is dit konsekwent om te beweer dat die gesagsonderworpene alleen vry is wanneer hy hom aan die regmatige gesag van hulle wat daarmee oor hom bekleed is, onderwerp. Die ware vryheid is nie dié wat in stelselmatige losbandigheid sy lewenskrag soek nie, maar dié wat begin met onderwerping aan wette waarmee dit in onafakeidelike verband staan.²⁴⁾

23. Vgl. Saeenk: „Onze Volksvrijheden“ p. 364.

24. Vgl. Groen v. Prinsterer: „Ongeloof en Revolucie“ p. 232.

Aan die anderkant is daardie geestelik-volgroeiende en -mondige mens wat hom aan onregmatige gesag onderwerp, ook onvry — selfs teenoor God onvry. Daarom is lydelike verset en die reg van protes deur Calvyn geregverdig.

Die geskiedenis en praktyk lewer talle voorbeelde van mense wat slawe is van hulle heersers, en dan tog nog vrymense voor God deurdadig hulle in Christus vrygekoop is van sonde. (Dink aan Paulus se raadgewinge aan die Kolossensiese slawe.) Maar daar is ander voorbeelde van persone wat vry is onder 'n godvresende owerheid, maar tog nog in sondeslawerny verkeer.

Dit is die liberalisme wat teen gesag te veld trek, en in gesagsverbreking die realisering van „lewensvryheid“ sien. Die Franse rewolusie byvoorbeeld lewer die dogmas van „die verklaring van die regte van die mens,“ „Ni Dieu, ni maître,“ „die mens word met vrye en gelyke regte gebore en bly dit,“ ens.²⁵⁾ Die moderne mens besit 'n moderne vryheidsverlange (of, om meer juis te wees: moderne anargie.) Die vryheid waarna ons verlang, is 'n vryheid van hoër rang en suiwerder gehalte.

Ook 'n gesagdraer kan onvry wees. Wanneer hy sy amp of gesag nie in ooreenstemming met die aard en die grense daarvan gebruik nie, is hy onvry en 'n oortreder van

25. Brillenburg Wurth: „De Christelijke Vrijheid.“ pp.11,14

die wet Gods.

Waar owerheid en onderdaan buig voor die goddelike geregtigheid, is 'n volkome harmonie tussen gesag en vryheid die resultaat.²⁶⁾ Dit is die vrees van die Here en die verantwoordelikheid van die individu teenoor God wat ware vryheid ten gevolge sal hê.²⁷⁾ Die regte en vryhede in die burgerlike lewe moet uit dieselfde bron afgelei word waaruit die hoë gesag van die owerheid vloei, nl. die absolute soewereiniteit Gods.

. . .

Die bostaande kursoriese uiteensetting sal insiggewend wees by die toepassing op die begrip burgervryheid. Burgervryheid is 'n belangrike komponent van die relatiewe skepselvryheid en is nou verbind aan religieuse vryheid. Dit is 'n historiese feit dat die vryheid of knegskap van 'n volk van hulle religie afhang. Die aard van hulle religieuse leerstellings en beginsels druk onteenseglik sy stempel op 'n volkslewe af, want religie dien as basis waarop die struktuur van die hele burgerlike lewe en ook die

26. Vgl. Mekkes p. 78

27. McIntire: „Author of Liberty.“ p. 139

28)
owerheid rus.

Burgerregte en -vryhede is dit wat die volk en die enkele persoon as eie lewensexistensie besit, en met mag teenoor elke magsoorskryding van die owerheid verdedig moet word.²⁹⁾ Dit het te doen met die verhouding: staat en nie-staat; politiek en nie-politiek.

Van hierdie burgervryheid moet ons politieke vryheid onderskei, wyl die liberalisme en demokrasie feitlik burgervryheid met politieke vryheid identifiseer, of andersins hulself mislei met die gedagte dat die verlies van burgerlike vryhede welig deur die aanwinst in politieke vryheid vergoed sal word. Nog andere wil burgervryheid van stemreg afhanklik stel. Op hierdie wyse bestaan dan die neiging om die liberalistiese of demokratiese state met die ware regstaat te vereenselwig — natuurlik 'n baie simplistiese en fiktiewe siening van 'n ernstige saak.

-
28. Vgl. Boettner (p. 391): „Predestination;” en G. v. Prinsterer: „Ongeloof en Revolusie”: „200 men (burger) vryheden wil, is het vóór alle dingen noodig dat zij met de ware vryheid in verband staan. De ware vryheid is die welke niet in stelselmatige losbandigheid haar levenskracht zoekt, en die begint met onderwerping aan de wetten waarmede het aanzijn en de welvaart van staat en maatschappij in onafscheidelijk verband zijn.” p. 232.
29. Vgl. Kuyper: „De Gemeene Gratie” deel III p. 81

Die grondslers van hierdie teorie soos Locke, De Montesquieu en Rousseau verabsoluteer die individuele mens en sy politieke regte by hulle uitwerking van die volkssoewereiniteits gedagte. Hiermee vergeet hulle dat die mensegeslag 'n religieuse wortelgemeenskap is. Verabsoluttering en verafgoding van die geïndividueerdheid van die mens en sy politieke regte vernietig die korrekte balans tussen individu en gemeenskap, die enkeling en die samelewingsvorme (wat die eintlike burgervryheid-instansies is). Die fiktiewe oorspanning van die individu se betekenis op juridiese gebied is die hoeksteen van die humanistiese sogenaamde regataatsgedagte — ook in die moderne tyd.

Die sterkste wreek hierdie opvatting van volkssoewereiniteit hom uiteraard in die radikaal-demokratiese teorie van Rousseau. Die volkssoewereiniteit (langs die weg van die stemreg) word in totalitêre sin in die wetgewingsfunksie gekonsentreer; en logies konsekwent ontnem dit aan die regerings- en bestuurswerkzaamheid van die staat elke selfstandige karakter. Die hierin beslote verabsoluttering van die juridiese wetgewingsfunksie (met die mandaat van die volk daaragter) berg in homself die kiem van die gesagskrisis en staatsontbinding, soos ons by die verdere behandeling van hierdie netelige saak nog sal sien.

By die teorieë van die liberaliste en demokrate wat feitlik burgervryheid met politieke vryheid wil

identifiseer, kom die humanistiese persoonlikheidsideaal na vore. Hierdie persoonlikheidsideaal probeer die vryheid van die burger red.

Die materiële humanistiese regstaatskonseprie kulmineer in die leer van die individuele vryheidsregte waarvan die waarborging die enigste doel van 'n staatsverdrag is.³⁰⁾ En verder probeer dit tevergeefs om die staat uit enkelinge met behoud van hulle „vryhede“ te rekonstrueer.

. . .

Politieke vryheid dek nie 'n ruime veld nie. Dit is 'n tipies binnestaatlike aangeleentheid, onlosmaaklik verbind aan die interne gesagstruktuur van die staatsverband soos uitgedruk in die heerskappy bevoegdheid van die owerheid oor die onderdaan. Dit is die reg en bevoegdheid wat aan onderdane toegesê is om enigsins mee te spreek ten opsigte van die owerheidsbeleid of in verband met die vraag wie die owerheidsamp sal beklee.

Burgervryheid is 'n veel ruimer begrip, en soos ons nog verder uit die verhandeling sal sien, raak dit die verhouding van staat en nie-staat, politiek en nie-politiek.

Dit moet egter gestel word dat politieke vryheid

30. Mekkes p. 575.

wel nuttig en nodig kan wees vir die beskerming van burgerlike regte. En tog kan dit moontlik wees dat 'n bepaalde staat al die burgervryhede aan sy onderdane waarborg, maar aan hulle sekere politieke vryhede of politieke medeseggen-skap onthou. Die teenoorgestelde kan natuurlik ook waar wees, nl. dat 'n volk hoogstaande politieke medeseggen-skap geniet, maar die burgervryhede kwyn of verdwyn onder staats-ekspansie en magsusurpasie. In 'n demokratiese staat by-voorbeeld kan burgervryhede onder die meerderheidssoewe-reiniteit of volkswil-postulaat verdwyn.

Dié volkslewe waar minder politieke regte of wel-vaart bestaan, maar waarin die geestelike goedere of eiendom-likhede gerespekteer of in ere gehou word, is verkiesliker bo 'n welvarende land met dwang en onreg.³¹⁾

In die moderne demokratiese en liberalistiese state is alle burgers eintlik mede-regente; elkeen is integrerend deel van die volkssoewerein. Dit is vererend, maar so dikwels as wat 'n mens tot die minderheid behoort, is daardie „voorreg“ gering. Dit is 'n sonderlinge vryheid wat onvermydelik op die despotisme van die meerderheid uitloop, veral as daar geen kompetensiebegrensing vir die staatsowerheid ten opsigte van die nie-staatlike burgervryheid-instansies gegee is nie. Volkome en voortdurende eenstemmigheid van die volk is on-

31. Vgl. Nederbragt: „Critiek der Democratie“ p. 26

denkbaar, en wanneer die wil van die meerderheid dryfveer van die gesag is, sou die minderheid in die oormag van die teenparty rede van ontevredenheid en geen waarborg van geluk besit nie. Verdrukking nieteenstaande die meerderheid dit mag goedvind, is nie behaaglik nie.³²⁾

Van onderaf word in hierdie state deur middel van die stemreg die soewereine volksgesag in 'n middepunt beliggam vanwaar dit as alvermoënde staatsgesag namens die volk aan die volk die wet gee — selfs met verbreking van elke teenstand. Dit is dus 'n soort almag van die staat. Vir staatsgesag behoort alles wat reg heet, dan te swig.

. . .

Dit pas nou hier om 'n suiwere uiteensetting van die ware politieke vryhede soos die Calvinis dit verstaan, te gee.

Daar bestaan 'n ryke variasie van regeringsvorme. Slegs sekere regeringsvorme sal by sekere volke kan pas. Dit hang alles af van hulle beskawingsvolmondigheid, aard, religie, lewens- en wêreldbeskouing,³³⁾ ontwikkeling, differensiering, ens.

Die gesteldheid van 'n volk, byvoorbeeld, sal die standpunt en houding van die staatsowerheid ook grootliks

32. Vgl. Van Prinsterer: "Ongeloof en Revolusie." p. 227

33. Vgl. Dr. Kuyper: "Calvinism" p. 84

bepaal, soos blyk uit die verskil tussen lande met 'n patriotiese en in lande met 'n egoïstiese bevolking. In eersgenoemde lande waar die volk vir die publieke saak meeleeft, word die owerheidsgesag vanself getemper deur die goedgebrûende volksinvloed. In die laasgenoemde lande waar die onderdane in onverskillige sorgeloosheid alles aan die owerheid oorlaat, sal die owerheidsmag heelwaarskynlik almeer drukkend word. Indien die volk nog op laagmenslike trap staan, gaan die owerheid waarskynlik in onmenslike geweldpleging verval. Waarskynlik sal die owerheid hom op staatkundige gebied weinig steur aan die volk wat op egoïstiese trap staan. As 'n volk daarenteen in menslike sin kragtig en hoog ontwikkel is, en in die publieke saak van die vaderland belang stel, sal die owerheidsgesag waarskynlik 'n steeds hoër 34) karakter aanneem, en deur die volksinvloed getemper word.

Die Switserse demokrasie sou geen oomblik in Basoetoeland kon bestaan nie; en selfs is dit te betwyfel of die moderne demokratiese stelsel van die Verenigde State van Amerika in Rusland geslaagd sal wees. 35)

34. Vgl. Dr. Kuyper: „De Gemeene Gratie“ III p. 60

35. Van hierdie vasstaande waarheid wil die voorstanders van die liberalisme en radikaal-demokrasie met hulle „droit naturel-“ e.a. deviese niks weet nie.

Die mees skamele vorm van politieke vryheid moet dan juis dáár verwag word waar die natuurmens nog op 'n ongedifferensiëerde beskawingspeil lewe. Dáár is van 'n wesenlike staatsverband nog geen sprake nie. Die swaardmag is daar nog in ongedifferensiëerde vervlegtingsvorme beslote, en 'n goedgeordende owerheidsamasjien sal nog ontbreek.³⁶⁾ Ook sal verskil van opinie minder wees, want dis juis beskawingsontwikkeling en kerstening wat multiformiteit teweegbring.³⁷⁾ Intellektuele agterstand ontnem belangstelling in juridiese aangeleenthede, ens. Tot 'n leidende nasionaliteit kom as gevolg daarvan die goddelike roeping tot kersteningsaksie ten opsigte van die progressiewe beskawingsontwikkeling van 'n natuurgelowige of kultuurgelowige nasionaliteit (soos wat die naturellebevolking in ons eie geval is.)³⁸⁾

Die GERINGSTE MATE VAN POLITIEKE MEDESEGGERSKAP, veral soos ons dit by 'n primitiewe volkslewe sal waarneem, bestaan daarin dat die onderdane die reg sal hê om hulle node voor die owerheid te beklag of vertoë tot die owerheid rig. Hiervan is die Kgotla van die Bamangwatoes, die Piteo van die Basoetoes, ens. 'n sprekende voorbeeld. Hierdie reg, hoe gering ook al, kan invloed uitoefen op die staatsbeleid.

36. Vgl. W.d.w. III p. 379.

37. Vgl. Kuyper: "Calvinism" p. 105.

38. Vgl. L.J. du Plessis: "Die Moderne Staat." p. 74.

Hier is dus 'n elementêre openberingsvorm van die publieke opinie wat 'n belangrike bestanddeel van politieke vryheid genoem kan word, aanwesig. Die konsensie van die primitiewe volkere ('n belangrike komponent van publieke opinie) kan later ontwikkel tot 'n onneembare bolwerk teen die despotisme van iedere staatsalmag, omdat die lig van die gewete en publieke opinie bestanddele van die gemene grasië is.

In die mees totalitêre state van die moderne tyd ontbreek hierdie elementêre vorm van politieke medeseggenskap selfs nie, soos byvoorbeeld in die U.S.S.R.- diktatuur met sy sowjets. Dit hang telkens van die persoon van die owerheid af of daar state sal bestaan waarin hierdie reg polities geen gewig dra nie. 'n Militêr-totalitêre diktatuur met sy so gevaarlike swaardmag, of die veroweraar met sy dwangmotiewe gedurende 'n besetting kan as sulke voorbeelde voorkom.

'n MEER GEVORDERDE VORM VAN POLITIEKE MEDES-
SEGGENSKAP bestaan daarin dat die staatsonderdane die reg sal hê om die owerheidsbeleid (veral sy regeerbeleid) in die openbaar te kritiseer en te beoordeel. Publieke opinie in politieke sin verkry hieronder veral 'n rypere betekenis. Afgesien daarvan of die toetsreg in 'n territoir deur middel van geheime stemming beoefen word, kom hierdie vorm van politieke medeseggenskap veral tot stand onder leiding van politieke maghebbers.

Die politieke mag van hierdie maghebbers bestaan

uit die vermoë om, in aansluiting aan die historiese volkeradisie, bepaalde eenvoudig geformuleerde staatkundige denkbeelde by die toonaangewende volksgroepe wat hier as draers van die volksoortuiging geld, ingang te laat vind.³⁹⁾

In noue aansluiting hierby gaan die teoretiese en praktiese politieke propaganda (d.i. sistematiese beïnvloeding van die volksoortuiging) wat in humanisties-georiënteerde state selfs 'n revolusie mag voorberei sodra die revolusionêre leiers inderdaad die regeringskasteel wil bemagtig.⁴⁰⁾

In die meer gevorderde state het die staatsowerheid self 'n vormingstaak ten aansien van die openbare mening, aangesien hy teen 'n wesenlike nasionale publieke opinie in nie kan regeer nie.⁴¹⁾

Teenoor die demo-liberale ideologie wêreld ons om aan te neem dat die „openbare mening” self regeer. Maar dit het in sy logiese verbandsstruktuur 'n integrerende funksie in elke staatswese. Baarsonder sou die staatseenheid sig inderdaad nie kon verwerklik nie.

As organe van die openbare mening dien die vrye spraak, vergaderings en verenigings, politieke organisasies,

39. Vgl. W.d.W. deel III p. 429

40. Vgl. a.w. p. 431

41. In die a.w. stel Prof. Dr. Dooyeweerd die saak kernagtig: „Iedere overheid behoef, om haar taak te kunnen volbrengen, den steun der public opinion, die haar politiek legitimeert in het nationale denken.”

pers, radio, protes, petisie, ens. By hierdie politieke regte staan die vrye gedagte-uiting op staatkundige gebied op die voorgrond.

Die reg van spraak kom veral tot uitdrukking in die hou van kongresse, ⁴²⁾ vergaderings en verenigings, met die enigste verbod op dié waarvan die feitlike werksaamheid gerig is op ongehoorsaamheid aan die staatswette; die aanranding of bederf van die goeie sedes; en stoornis in die uitoefening van die regte van watter reghebbende dit nou ookal is.

Die moderne diktature sal hierdie meer gevorderde vorm van politieke medeseggenskap hoegenaamd nie duld nie; en dit is 'n bewys dat hulle sogenaamde stemreg nie toetareg in die sin van positiewe politieke medeseggenskap is nie.

Die pers as orgaan van die publieke opinie gebruik moderne metodes van beïnvloeding en leiding van daardie opinie.

Inderdaad dien die pers as dié middel by uitatek om die owerheidsbeleid publiek te kritiseer en te beoordeel, veral deur sy inleidingsartikels, kommentare, korrespondensie kolomme e.a. artikels. Daarom trag moderne diktature om die pers te monopoliseer en in diens van hulle propagandamasjienerie te skakel. By 'n diktatoriale aanvaarding van die staatsbestuur word sekere blaasie dadelik verbied en opgehef. Verskillende redaksies word gedwing tot die aanstelling van „goedgesinde” redakteurs en joernaliste. Aan die pers word

42. Vgl. die F.A.K.-kongresse ens. hier te lande.

voorgeskryf wat gepubliseer mag word, en die verpligting om oor bepaalde onderwerpe met simpatie en waardering te skrywe, word opgelê. Elke dagbladskrywer ens. word gebind deur persverordeninge, joernaliste-verenigings en -kodes wat deur die owerheid beheer word. Kortom, die pers as middel van volksoopvoeding word in diens van die magstaat gestel.⁴³⁾

Nogtans mag daar nie uit die oog verloor word nie dat in sommige state die kulturele en staatkundige onrypheid van die volk 'n ruime persvryheid gevaarlik en onprakties maak, nl. in daardie burgerlike lewe waar alleen die mees elementêre vorm van politieke medeseggenskap tuis hoort, soos byvoorbeeld ons primitiewe naturellebevolking.

In 'n staat met die meerdere mate van politieke medeseggenskap hoort dus tuis: 'n vrye pers wat kritiek sal lewer op die politieke geloofsbelydnisse van sekere groepe en die regeerbeleid van die owerheid — maar kritiek mag nooit op so 'n wyse geskied dat dit laaster, dat dit sig opsetlik van kwaadwillig-onjuiste berigte bedien, of die staatsapparaat sal kortwiek in sy regakeppende funksie of sy roeping om die orde te handhaaf nie.

Dit is juis uit Calvinistiese kring wat die gedagte van die „Heilige reg van opstand en protes“ te voorskyn tree. Vir die Calvinis is dit maklik om staatsgesag te gehoorsaam,

43. Vgl. Smeenk: „Onze Volksvrijheden“ pp. 389 v.v.

veral omdat hy in alle ware gesag die goddelike soewereiniteit eer — 'n gehoorsaamheid terwille van die gewete. Maar daardie gehoorsaamheid impliseer ook 'n ontombare moed om in die naam van die Regverdige teen die onregverdigheid van sekere wette te protesteer. Kragtens die geregtigheid van die Koning van die konings word aan sy beelddraers die reg van appél teen alle onderdrukking verleen — 'n reg wat wel in state met 'n meerdere mate van politieke mede-seggenskap toegelaat word. (Op Christelike standpunt word aan die onderdane alle aktiewe weerstandsreg ontsê. Slegs lydelike teenstand word gebied.)

Die reg van petisie bring vrye gedagte-uiting op staatkundige gebied na vore. Hier moet gedink word aan petisies met 'n algemene politieke doel waarin byvoorbeeld besware teen aanhangige wetsontwerpe, teen beslissinge van bestuursorgane, ens. geopper word, of waar daar by die owerheid die reëling van 'n saak van algemene nut bepleit word, ens. Petisies van persone en organisasies met deskundige ondervinding of status dra hiër die meeste gewig, en die owerheidspersone hou veral hiervan aantekeninge.

VOLWAARDIGE POLITIEKE MEDESEGGENSKAP, 'n reg wat die bogenoemde vorme van politieke vryheid insluit, is 'n reg wat aan die staatsonderdane gegee word om te besluit oor die persoon (e) wat die owerheidsamp sal beklee, en dit staan as stemreg of toetareg bekend.

Toetareg is die onvervreembare reg van die Christe-

lik-beskaafde stemgeregtigde burgers van die staat om op gesette tye die toets aan te lê of die reg wat die owerheid stel en handhaaf wel in ooreenstemming met die wet van God soos dit leef in die harte van die stemgeregtigde burgers, is. Die menslike positiveringswerk is in hierdie sondige bedeling gebrekkig, en daarom moet die politieke geloofsbelydens van die owerheid en die verwerkliking daarvan getoets word aan die wet van God. Enige staatsstelsel wat nie vir 'n politieke volmondige volk voorsiening maak vir die ordelike uitoefening van hierdie reg nie, hou geen rekening met die wet van God en die normatiewe vryheid van die mens nie. Die stemreg mag nie ontnem word van die persone wat die draers van die geestelik-kulturele erfenis van die nasie is nie.⁴⁴⁾

Dit was reeds Calvyn wat beweer het dat die hoogste politieke vryheid en die gelukkigste volkstand daár waar selfs alle laere owerhede (magistratus inferiores) deur die volk self by keuse aangestel is, gevind sal word.⁴⁵⁾

Dit sou seker nie ongeoorloof wees om te konkludeer dat die opvattinge van Calvyn hom teken as voorstander van 'n konstitusionele staatsinrigting nie. 'n Vryheid onder die wette, regering vanwee deur die volk self gekose manne in onderworpenheid aan die absolute soewereiniteit van God — dit is politieke vryheid by Calvyn.⁴⁶⁾

44. Vgl. Adv. G.F. de V. Hugo se „Huidige Boodskap“...pp.12 v.v.

45. Vgl. Kuyper: „De Gemeene Gratie“ deel III p. 91.

46. Vgl. Mekkes. p. 124.

Hy verkies 'n regeringsvorm wat bestaan uit 'n juiste vermenging van die aristokratiese met die burgerlike regering,⁴⁷⁾ omdat 'n koningskap maklik tot tirannie kan verval; die regering van die vernaamstes kan tot partyregering van die weiniges lei; en die heel maklikste verval 'n volkregering tot oproer. 'n Monarg of outokraat verval in die versoeking om met sy wil af te wyk van regverdigheid, sodat dit veiliger en beter is dat meer as een die roer in hande sal hê, sodat hulle mekaar sal help, leer en vermaan, en sodat wanneer iemand homself meer verhef as wat dit pas, daar ander bestraffers en meesters sal wees om sy willekeur te bedwing.

Die suiwer-denkende Christen het in die verlede nog altyd na ruime volksinvloed op die staatsbeleid gestrewe. Dit was nog altyd 'n begeerlike goed dat die volk in al sy range en stande by die publieke saak betrokke sal wees, ook ten opsigte van die keuse van die owerheidspersoon(e). Die elektorale kwessie was vir die Calvinistiese juriste en politici nog altyd 'n „zorge-kind.”⁴⁸⁾

-
47. In sy Institusie Boek IV Hs. 20 par. 8 stel Calvyn die saak as volg: „Indien men die drie regeringsvormen, die de wijgeren stellen, op zich zelf overweegt, dan zou ik geenszins willen loochenen, dat óf de aristocratische regeringsvorm, óf een vorm, die bestaat uit een juiste vermenging van haar met de burgerlijke regering alle andere vormen verre te boven gaat.”
48. Vgl. Prof. Mr. P.A. Diepenhorst: „Ons Isolation” p. 77. In hierdie verband is dit interessant om Artikel IX van die Antirevolutionêre party te lees: „sal het volk, zoolwel in zijn politieke geestesstromingen als naar zijn maatschappelijk leven in zijn verschillende openbaringen den invloed op het Staatsbeleid kunnen oefenen, die het

Die toetsreg is wesenlik die mens se reg op gewetensvryheid, 'n vryheid wat deur die Hervormingstryd weer in ere herstel is en as sodanig deel is van ons reformatoriese vryheid.

Kuyper praat dan ook van die „recht van meespreken” en opper in dié verband die kwessie van die konsensie. Die konsensie is 'n aksie van die bewussyn, toegepas op 'n bepaalde daad of feit wat sedelike keur vra. Vir die voldding van hierdie konsensie-aksie is drieërlei nodig, nl.

1. die bewaring van Gods wet in ons bewussyn;
2. die daad wat beoordeel moet word, moet juis en na waarheid voorgestel word; en
3. die daad moet aan die geopenbaarde wil van God suiwer getoets word.

Die gewete van die geestelik-kulturele volmondige staatsvolk moet dus 'n aandeel hê in die benoeming en/of aksiebeleid van hulle staatsowerheid.⁴⁹⁾ En dit moet mondige en verantwoordelike mense wees wat sal besluit oor wie die swaardmagmonopolie sal beheer.

Die belangrikste feit in verband met politieke

van regswege toekom, dan zal voor beide naar afzonderlijke wijze van vertegenwoordiging gestreefd moeten worden met toepassing van kiesrecht.....”

49. Vgl. Veenhof. p. 106.

medeseggenkap is dat dit (soos geopenbaar in stemreg) 'n kleinood is wat met die grootste versigtigheid en verantwoordelikheid voor God gehanteer moet word.

Die owerheidsgesag is 'n amptelike, toevertroue gesag wat sy oorsprong nie in vors of volk vind nie, maar in die Skepper en Hoogste Wetgewer alleen. Dit is ook die rede waarom die onderdaan volstrekte gehoorsaamheid verakuldig is. Nogtans is die voratelike mag nie onbeperk nie, en die onderdane moet kragtens hulle amp as burgers teen grensoorskreiding deur die owerheid waak. Versuin hulle om deur middel van hulle toetsreg teen magsusurpasie op te tree, dan is hulle ontrou en verraaiers. Die gehoorsaamheidsplig van die onderdane vind 'n grens waar die owerheidswetgewing met die goddelike gebod in stryd kom, en daaron is dit gebiedend noodsaaklik dat die staatsburger op die gesette tyd die toets sal aanlê.

Die wet van God is maatstaf vir die hele normatiewe lewe van die mens sowel in sy doen as in denke, en dus ook vir die reg self. Die norme wat die staat tot geldende reg positiver op juridiese terrein, moet derhalwe in die Christelike regstaat in ooreenstemming wees met die wet van God vir die juridiese lewe. Indien die staatsowerheid hierin ontrou, onbekwaam en onverantwoordelik voor God is, en selfs die onderdane dwing om goddelose dade te pleeg, moet die onderdane in wie se harte die wet van God leef, by die eers-

volgende eleksie die owerheid by die Wet van God weeg en hom te lig bevind. 'n Ander Gode-getroue party moet dan die owerheidsamp neen.

Hierin sien die Christelike onderdaan geen self-wetgewende bevoegdheid nie, want alleen die owerheid staan vir hom in die van God-godelegerde amp en voer heerskappy.

Politieke medoseggenkap is in die wortel daarvan onderwerping aan God, want stemreg is steeds 'n simbool van Gods soewereiniteit, en die owerheid aan wie ons onself onderwerp, word op 'n gelowige wyse getoets.

Die Christenburger moet volmondige politieke medeseggenkap eis kragtens sy geestelik-kulturele mondigheid en sy kennis van die Wet van God op juridiese gebied. Hy kan onderakei tussen sake wat polities reg of verkeerd is, en moet dus nie alleen sy node en behoeftes bekend maak ⁵⁰⁾ nie, ook nie net sy kritiek oor die owerheid se regeerbeleid openbaar ⁵¹⁾ nie, maar ook oor die weë en die reg beskik om van 'n alegte of onwaardige owerheid regtens ontslae te raak, d.w.s. sonder die goddelose staatsgreep of revolusie. Die Christenvolk is teenoor God verantwoordelik vir die wyse waarop hy hom laat regeer, en moet beslis van beskikbare eerbare middele voortdurend gebruik maak om byvoorbeld van 'n Gode-ongehoor-same owerheid ontslae te raak. Stemreg mag dus nie 'n voorreg

50. Die reg wat die primitiewe natuervolk het!

51. Die reg wat die ongekerstende kultuervolk het!

wees wat misbruik word om vir die posisies van die hoogste eer vyande van God te kies nie; maar die regte persone wat nie alleen wette sal passeer wat vir die onderdane heilsaam sal wees nie, maar ook inderdaad dienaressie Gods sal wees, moet waardig bevind word.⁵²⁾

. . .

In hierdie verband is dit interessant om die Kieswette van die Unie van Suid-Afrika te kontroleer, verval soos dit in die „Konsolidasie van die Kieswette“ (Wet 46 van 1946) vervat is:

- 3.(1) Iedere blanke persoon wat 'n Unie-staatsburger is, die die ouderdom van een-en-twintig jaar of meer bereik het, is by voldoening van die bepalinge van hierdie wet geregtig om as kieser geregistreer te word.
- 4.(1) Iedere manlike nie-blanke in die Provinsie Kaap die Goeie Hoop, wat —
- (a) 'n Unie-staatsburger is wat een-en-twintig jaar oud of ouer is en deur geen een van die in artikel 6 genoemde onbevoegdhede geraak word nie; en
- (b) in staat is om self sy naam te teken en sy adres en beroep neer te skryf sonder dat sy hand op enige wyse deur enige persoon gestuur word; en 6f
- (c)(eiendom) ter waarde ... van minstens £75 (het);
6f
- (d) salaris of loon verdien het volgens 'n skaal

52. Vgl. McIntire: „Author of Liberty“ p. 131

van minstens £50 per jaar.....(1a) by voldoening aan die bepalings van hierdie wet, geregtig om as kieser geregistreer te word.

- 5.(1) Iedere manlike nie-blanke in die Provinsie Natal, wat —
- (a) 'n Unie-staatsburger is wat een-en-twintig jaar of ouer is en deur geeneen van die in artikel 6 genoemde onbevoegdheids geraak word nie; en
 - (b) in die geval van 'n naturel 'n sertifikaat kragtens sub-artikel (5) van hierdie artikel verkry het; en óf
 - (c)... onroerende goed ter waarde van minstens £50 besit, of sulke goed met 'n jaarlikse waarde van minstens £10 huur; óf
 - (d) 'n inkomste van minstens £96 per jaar het is..... by voldoening van die bepalings van hierdie wet, geregtig om as kieser geregistreer te word.

.....

- 6.(1) 'n Persoon is nie geregtig om in enige afdeling geregistreer te word of geregistreer te bly of om daarin te stem nie —
- (a) indien hy in die Unie of in die mandaatgebied Suidwes-Afrika skuldig bevind is —
 - (i) aan hoogverraad.....; of
 - (ii) aan moord; of
 - (iii) aan enige ander misdryf en daarvoor gevonnies is tot 'n tydperk van gevangenisstraf.

(b) indien hy skuldig bevind is aan 'n korrupte of onwettige bedrywighoid ingevolge hierdie wet....

(c) indien 'n bevel van die hof wat hom kranksinnig of geestelik gekrenk of gebrekkig verklaar, op hom van toepassing is ...

6.(4) Niemand wat hom by 'n verkiesing aan 'n korrupte of onwettige bedrywigheid skuldig gemaak het, mag by daardie verkiesing stem nie

174 (1)'n Blanke vrou is nie uit hoofde van geslag of huwelik onbevoeg om as 'n senator of lid van die Volkaraad of van 'n Provinsiale raad benoem of verkies te word of sitting te neem of te stem nie.

Uit al die bepalings van die Wet (waarvan slegs enkele belangrikstes hier genoem is) blyk dit duidelik dat

- (1) sekere normale persone van een-en-twintig jaar en ouer met 'n goeie gedrag mag stem;
- (2) behoorlike voorsiening vir die ordelike uitoefening van die stemreg vir gesette tye gereël is;
- (3) aan alle blanke mans en vroue van feitlik dieselfde geestelik-kulturele erfenis (t.o.v. godsdiens, moraal, politiek, kuns, ekonomie, sosiale optrede, taal, kultuur-ontwikkeling, intellegensie, wetenskaplike prestasies, ens.) die uitoefening van die toetsreg gegun word, d.w.s. as hulle gebore of genaturaliseerde staatsburgers is;
- (4) sekere nie-blankes slegs op grond van goeie gedrag, 'n

- skrale intellektuele bekwaamheid en geringe ekonomiese kwalifikasies die toetsreg mag uitoefen, ongeag daarvan of hulle aan die res van die geestelik-kulturele erfenis van die gevestigde burgers 'n volmondige aandeel het;⁵³⁾
- (5) die kiesing van nie-blanke representante (vir die verskillende owerheidsliggame) vir 'n sekere aantal nie-blankes volmondige politieke medeseggenskap besorg, veral omdat daar geen diskriminasie tussen blanke en die vir nie-blankes representante is nie, en die representante vir nie-blankes mag selfs vir 'n mosie van wantroue in die regering stem;⁵⁴⁾ en
- (6) die groot meerderheid van nie-blankes geen toetsreg mag aanleë nie.

Oppervlakkig geoordeel, wil dit voorkom asof „die miljoene van Suid-Afrika sonder stem“ is. Dit is egter 'n valse beoordeling, want die naturel (afgesien van die groep wat ongelukkig al volmondige politieke medeseggenskap besit) mag wel sy node en behoeftes aan die owerheid bekendmaak en het ook die reg om die owerheid se regeerbeleid publiek te kritiseer en te beoordeel. Deur middel van sy stamhoofde en sekere naturelle- en ander organisasies rig hy vertoë, ens. tot die regering; en deur middel van spraak-, pers- en orga-

53. „Die gevolg van die toestaan van die stemreg aan nie-blankes sou wees dat barbare op die kieserslys geplaas word“ was 'n stelling wat wyle Dr. N.J. v.d. Merwe tydens 'n Parlementsitting gemaak het. (Hansard 14 Februarie 1936 p. 21)

54. „Die minuut waarop jy aan die persoon waaroor jy voogdykap

niasievryheid, ens. besit ook hy die voorreg om die owerheidsbeleid te beïnvloed.

Aangesien dit buite die kader van hierdie verhandeling val om breedvoerig oor politieke medeseggenenskap uit te wy, wil ons nog kortliks daarop wys dat die nie-blankes nie hulle burgervryheid as gevolg van hierdie en ander soortgelyke wetgewing wat politieke vryhede beperk het, ingeboet het nie. Daar bestaan vir hom nog 'n ryke verskeidenheid van burgervryhede ten opsigte van godsdiens, moraal, kuns, ens. Die stamlose naturel is dus nie soos die liberaliste of revolusionêre-demokrate wil beweer, onderdruktes en veronregtes vanweë hulle karige stemreg nie. Alle nie-blankes geniet staatsbeskerming en hulle burgervryhede is grootliks gewaarborg vir sover hulle beskawingsontwikkeling (d.i. differensieringsproses), verantwoordelikeheidsin, ens. sulke vryhede waarborg. Paswette, drankkonsessies, ens. is beveiliging teen uitbarstings van die kwaad en daarom owerheidsplig onmiddellik tot heil van die nie-blankes self.

. . .

Samevattend kan ons dit stel dat die individualis-

uitoefen, die bevoegdheid gee om saam met jou te kom wette maak vir homself, skep jy 'n opening vir groter agitatie om ontslae te raak van daardie voogdyskap en om die beginsel van volle medeseggenenskap toe te pas." Dit was 'n stelling met prinsipiele betekenis wat ook deur wyle Dr. N.J. v.d. Merwe gemaak is. (Hansard 19 Februarie 1936 p. 176.)

tiese kiesreg soos in die liberale en revolusionêr-demokratiese state 'n uiters verdorwe konsepsie van burgervryheid laat bestaan. Sonder individualistiese kiesreg wêre die demo-liberalistiese en aanverwante strominge om burgervryheid te erken. Individualistiese kiesreg sou dan aangebore en onvervreembare menseregte gewees het. En nogtans, individualistiese kiesreg harmoniër nie met die ryk gevarieerde lewe van 'n hoog-ontwikkelde volk nie. Die volk is meer as die optelsom van 'n aantal los naas mekaar staande individue. Velerlei gekompliseerde lewenskringe en groeperinge vertoon sig in die volkslewe, soos kerk, gesin, bedryf, wetenskap, skool, ens, ens. Die algemeen individualistiese kiesreg met sy vergoddelyking van die enkeling-mens hou nie rekening met ⁵⁵⁾ die bestaan van hierdie groeperinge of samelewingsvorme nie, sodat dit te betwyfel is of 'n ware regstaat langs hierdie weg tot stand sal kom.

Met erkenning van die skeppingsbeginsel van soewereiniteit in eie kring, word die weg geopen tot 'n staatsleer waarin burgervryhede nie van stemreg afhanklik gestel word nie, en waarin onderdrukking totaal iets anders moet wees as gebrek aan stemreg.

55. Vgl. Smeenk: "Onze Volksvrijheden" p. 251.

HOOFSTUK II.DIE GESKIEDENIS VAN DIE BEGINSEL VAN SOEWEREINHEIT
IN EIE KRING.

"Soewereiniteit in eie kring" is inderdaad 'n SKRIFTUURLIKE beginsel en een van die grondpilers waarop die Calvinistiese wysbegeerte rus. Weliswaar is daar geen skriftuurplekke of tekse wat hierdie beginsels woordeliks definieer nie, — die Bybel is trouens geen handleiding vir wysbegeerte nie — maar dit is die deurlopende lyn in Gods woord-openbaring.

Reeds is dit van groot betekenis dat God alle dinge na hulle aard of volgens hulle soorte geskape het. Gods Skepping is 'n ryke, veelkleurige, veelvormige en veelsoortige kosmos. Veelseggend is hierdie uittreksel uit Dr. A. Kuyper se inaugurele rede oor "soewereiniteit in eigen kring":¹⁾ "God schiep soorten van wezens. Een star heel anders dan een engel; een waterstroom heel anders dan een bliksemstraal; ijzer anders dan leem. Niet dus door de eenvormigheid van de chaos, maar door de rijke veelvormigheid van het in soorten ingedeelde leven, loopt Gods weg. Selfs elke boom en elke plant schiep Hij, „zaad zaiende naar zijn aard". Die Soewereine Skepper het skeidend opgetree sodat elke wese

1. 'n Rede gehou tydens die opening van die Vrye Universiteit — uittreksel uit Veenhof: S.i.e.k. p. 88

sy eie aard en elke soort sy besondere natuur sou hê. Wat eers vermeng was, het Hy uiteengetrek; en Hy het aan elke ding sy grens en perk gestel. Vandaar in die Skeppingsverhaal die telkens herhaalde foraele: „En God het skeiding gemaak.....” Skeiding tussen lig en duisternis; skeiding tussen waters en waters, ens.

Uit die Tien Gebooe kan die beginsel „soewereiniteit in eie kring” ook afgelei word. Die agste gebod byvoorbeeld ken aan die mens die reg van privaatbesit of eiendomsreg met die daaruit voortspruitende reg tot private ondernemings, privaat inisiatief, ens. toe. Die vyfde gebod impliseer die huisgesin met gesagsdraers, eiewetlikheid (bv. onderdanigheid aan ouers), ens. In kiem is daar in die sewende gebod die soewereiniteit in eie kring van die huwelik teenwoordig. Een man sal een vrou hê en met haar in eerbaarheid²⁾ leef.

-
2. Vgl. U. McIntire: „Author of Liberty” p. 95 v.v.: „who would suggest that we should have a collective society in which all men would own all the wives and be free to live with all of them? Even the suggestion of such a thing is repulsive!”
 In 'n bespreking oor die betekenis van die vyfde gebod vir 'n vrye wêreld laat Dr. E.H. Rian in „A Free world” p. 55 as volg uit: We recognize the basic freedom of family life. We should not think of outlawing the family and of substituting a state-controlled system of communal life where the children are wards of the government..... family life is one of the basic freedoms.....”

Voorts is dit van belang om daarop te let dat in oud-Israel die ampte van profeet, priester en koning teen mekaar afgegrens was.

Ten tye van die vleeswording van die woord het die Heiland geweier om as regter op te tree. Hy het die „soewereiniteit in eie kring“ van die tempeldiens erken toe Hy in hardhandige onverdraagsaamheid sekere handelaars en duiweverkopers daaruit gedryf het. Die Opper koning se onderskeiding van die terreine van kerk en staat blyk duidelik uit Sy bevel dat aan die keiser betaal moet word wat aan hom toekom, en aan God wat aan Hom toebehoort. Christus aanvaar en bekragtig die profyt motief in Sy gelykenis van die ponde. Tydens die bergpredikasie het hy die waarde van private barmhartigheidsdienste beklemtoon (Matt. 6: 1-4). Tydens die lering i.v.m. die arbeiders wat op verskillende ure gehuur was, het die Raadman geen negatiewe kritiek op privaat inisiatief gelewer nie.

So kan die voorbeelde ter bevestiging van die suiwer Skriftuurlikheid van die beginsel „soewereiniteit in eie kring“ vermenigvuldig word. Maar met 'n laaste voorbeeld sal ons daarmee volstaan.

Die apostels van die Here Jesus het hulle nie amptelik in die owerheidssake gemeng nie, nóg hulle uitgespreek oor bv. die wenslikheid van die destydse slawerny. Hulle het slegs die Woord van God wat grondbeginsels vir heel

die menslike samelewing bevat, maar wat nie aan die kerk die reg gee om interne positiewe norme vir die interne kring van die verskillende samelewingsvorme vas te stel nie, verkondig.

Kortom, hierdie prinsiepe hou sig stip aan die eis van die heilige Skrif.

. . .

Volgens Dr. H. Dooyeweerd ³⁾ het die lewendige opvatting dat die staat as 'n in die swaardmag gefundeerde verband deur God tot betoelung van die ongebondenheid van die mense om die sonde wil ingestel is, reeds by die KERK-VADERS bestaan. Hier is al in kiem die implisering van die beginsel „soewereiniteit in eie kring” vir die staatsverband.

Die Christelike materiële regsstaatsgedagte het bv. tot uiting gekom in AUGUSTINUS ⁴⁾ se gevleuelde woorde: „..... iustitia remota, quid sunt regna nisi magna latrocinia.” En die Christelike regsstaatsgedagte hang styf in-eengeweeft met die prinsiepe „soewereiniteit in eie kring.”

. . .

In J. CALVYN se Institutio is reeds enkele hooflyne vir hierdie beginsel aangestip. Die beginsel van relatiewe

3. Vgl. W.d.W. deel III p. 152

4. Volgens Mekkes pp. 78-79

selfstandigheid van die „magistratus inferiores“ is beklemtoon. Calvyn se beskouings oor die optrede van die laere magistrature en die daarna eventuele sosiologiese ontwikkeling van die beginsel „soewereiniteit in eie kring“ het dit in gemeen dat hulle antities teenoor vorste-absolutisme en teenoor die onnipotente staat (wat sy vereerders ook onder moderne demokrate het) staan.⁵⁾

Twee waardevolle vrugte van die Calvinisme was eerstens die ontstaan van 'n byna unieke presbiteriale kerkvorm, en tweedens die voortbestaan van daardie burger-vryhede wat in Roomse en Lutherse lande verdyn of gekwyn het.

. . .

Enkele eeue later het Vinet en die deur Schelling beïnvloede Lutheran, DR. F.J. STAHL, hulle vir gewetensvryheid, die reg van die persoonlikheid, en die soewereiniteit van die kerk in sy eie sfeer, beywer. Die filosoof en politicus, Stahl, het hom vir sy konsepie van die vryheid van verskillende lewensafere beroep op Gods skeppingswette. Maar Stahl se Thomistiese natuur-gesede-idee, sy historisme, ens. laat ons die suiwer Skriftuurlikheid van sy beginsels betwyfel.⁶⁾

. . .

5. Vgl. Smeenk: „Onze Volksvrijheden“ p. 127.
6. Vgl. Dengerink p. 265 en Veenhof: p. 103

DR. GUILLAUME GROEN VAN PRINSTERER, 'n Calvinisties-georiënteerde denker tydens die halfte van die vorige eeu, was die eerste Nederlandse outeur wie se denke-beelde t.o.v. „soewereiniteit in eie kring“ (veral vir ons doel in hierdie bestek) in aanmerking kom.

Sy nog vae visie op die „soewereiniteit in eie kring“ — beginsel is vir 'n groot deel gebore in die wer-stelling met die staatsalmag van sy tyd. Die uitdrukking „soewereiniteit in eigen kring“ is 'n registers, 'n staats-regtelike credo wat oorspronklik van Groen afkomstig is. Maar let wel: Hierdie uitdrukking „soewereiniteit in eigen kring“ kom nie as tegniese term by Groen voor nie. Dit is nl. bekend dat eers Dr. Kuyper hierdie deities kragtig verdedig het.⁷⁾

Groen van Prinsterer se optrede moet veral in twee periodes gesien word, t.w. optredes voor en na 1848). Aan-vanklik het hy kerk en staat weliswaar as twee soewereine sfere in die menslike lewe, elkeen met 'n individuele taak om te vervul, gesien.⁸⁾

Von Haller met sy privaatregtelike opvatting van die staat, egter, het Groen aanvanklik beïnvloed wat sy denke t.o.v

7. Vgl. J. Spier: Inleiding W.d.N. p. 51

8. Vgl. sy Nederlandsche Gedagten III van omstreeks 1831 waarin hy konstateer: „Kerk en Staat zijn onafhankelijk in eigen kring, zoodat noch de Kerk onderworpen zij aan den staat, noch de staat aan de Kerk“ — aangehaal uit Veenhof: S. I. e. K. p. 103

die onderlinge verhoudings tussen die staat en ander samelewingsvorme betref.⁹⁾ Die ongedifferensiëerde samelewingsvorme van die Duitse Middeleeue met hulle outonome sfere het inderdaad 'n stempel op Von Haller en Groen se samelewingsstruktuur-konsepsie afgedruk. Die Middeleeuse „staat“ het selfs nog nie 'n individueel-interne struktuur vertoon nie. Hierdie „staat“ kon alleen van die ander nie-staatlike samelewingsvorme onderskei word deur die feit dat dit nie ondergeskik aan enige ander gesag was nie. Gevolglik het ook Groen die „staat“ as 'n private samelewingsvorm gesien. Hy het ook nie na die skeppingswet verwys wanneer hy oor die individuele karakter van die verskillende samelewingsvorme besin het nie, maar na die historiese ontwikkeling.

Nieteenstaande Von Haller se invloed vertolk Groen telkens sekere gedagtes wat reeds by F.J. Stahl aangedui kan word. Veral sedert 1848 sluit Groen hom almeer aan by Stahl wie se beïnvloeding meer tot die terrein van die staatswetenskap gestrek het. Maar alhoewel Groen herhaaldelik sy verwantskap met die groot Lutheraanse denker benadruk het, het hy tog ook self 'n besef gehad van hulle verskille — verskille wat hy in die teenstelling Lutheraanisme: Calvinisme gesien het.

Vir Groen was die Bybel die onfeilbare goddelike Woord-openbaring wat die grondslag vir reg en sedelikheid,

9. Vgl. Dengerink pp. 70 en 266

vir gesag en vryheid, aanges. Daarom moet die mens hom steeds onvoorwaardelik aan die gesag van die heilige skrif onderwerp en daarop bou. Maar nogtans: ons kan verwag dat Groen ook tot 'n mate in die historisme van Stahl verstrik sou raak. Vir Stahl is die historiese tradisie die materiële maatstaf vir die menslike handeling op „natuurlike” terrein. Die evangelie dra (volgens hom) 'n transendente karakter en gee geen positiewe aanwysings vir ons „diesseitig” doen en late nie. En hierdie historisme is onverenigbaar met die idee van 'n goddelike wetsorde waaraan ons wesenlik onderworpe is. Dit werk daarom noodsaaklikerwys belemmerend vir die juiste insig in die beginsel „soewereiniteit in eie kring.”

Onder invloed van Stahl het Groen sy konsepsie van die staat as 'n private samelewingsvorm gewysig. Sedertdien was die staat vir hom 'n instelling wat die algemene welvaart moes bevorder. Hierdie idee erken die partikuliere struktuur van die staat in onderskeiding van die nie-staatlike samelewingsstrukture. Nogtans het hy nie die beginsel van „soewereiniteit in eie kring” as riganoer vir sy sosiologiese denke aanvaar nie. Die idee van die nasionale historiese „volksgeest” as die grondslag vir die hele samelewingsstruktuur betower hom uiteindelik. Alle samelewingsverhoudinge (behalwe die kerk) het eintlik 'n bestansreg as outonome dele van die nasionale geheel.¹⁰⁾

10. In sy Nederlandsche Gedagten van 1874 stel hy die

Groen het ook verwys na die histories-nasionale ontwikkeling en nie na die skeppingswet nie, toe hy die outonomie van die verskillende korporasies teenoor burokratiese alvermoë van 'n gesentraliseerde regering verdedig het.

Tenslotte moet daarop gewys word dat Groen die Bybel met sy Goddelike Waarheid in soverre dit as 'n negatiewe begrensing vir die menslike doen en late in die „geskiedenis“ dien, geaksepteer het. Ongelukkig het die Heilige Skrif vir hom nie baie waarde as rigskoer en krag vir die historiese gebeure gehad nie, m.a.w. in sy werke het Groen aan die Heilige Skrif nie dié plek laat toekom waarop dit aanspraak het nie. Langa hierdie weg loop sy historiese beskouing (en daarmee die wetenskaplike denke, tradisie en selfs publieke opinie) as 'n spesiale, relatief outonome middel feitlik parallel langs die Heilige Skrif ter verkry-

wenslikheid van 'n „soewereiniteit in eie kring“ van die kerk as volg: „wanneer de Evangelische Christenheid aan deze les, aan deze ernstige vermaning, aan deze inlichting, ontrent den aard en ernst der tijden gehoor geeft, dan gaat de vrije kerk in den vrijen staat eene heilrijke, eene heerlijke toekomst tegemoet. Eene ~~niet~~ evenwel is er. Eene voorwaarde, ~~slechts~~ eene. Eerbiediging door den staat van de zelfstandigheid der kerk in eigen kring.“ — aangehaal uit Veenhof p. 104

ging van kennis van die wette waaronder ons in die same-
 lewing onderworpe en gebind is. ¹¹⁾

. . .

Dit was DR. ABRAHAM KUYPER wat die beginsel „soe-
 vereiniteit in eie kring“ verder ontwikkel en op nuwe terreine
 breër uitgewerk het — 'n ontwikkeling en uitwerking waar-
 voor hy duidelike aanwysings en riglyne gegee het. J. Spier ¹²⁾
 stel dit byvoorbeeld: „.... het is de geniale
 greep van Dr. Abraham Kuyper geweest, die door het poneren
 van de stelling van de souvereiniteit in eigen kring de ogen
 van velen geopend heeft met alleen voor de gevaren, die hier
 dreigen van de zijde van elke theorie, die niet op Gods
 woord gegrond is, doch ook voor de eigen levenswet van elk
 verband der samenleving.“

Hoe dit ookal sy, dit was eers Kuyper self wat die
 beginsel „sovereiniteit in eigen kring“ in sy volle skerpte
 en kosmologiese betekenis gegryp het deur dit uitdruklik in
 die Skeppingsorde te fundeer. ¹³⁾

By die bestudering van sy werke blyk dat hy uit-
 gaan van die fundamentele belydenis van die absolute Soewe-
 reiniteit Gods, waarin Hy in volkome vrymag eens die wêreld
 in en om ons uit niks geskape het, en dit sederdien onderhou

11. Vgl. Dengerink pp. 92 en 267

12. Vgl. Spier: Inleiding w.d.W. p. 166

13. Vgl. die eerste bladsy van Hoofstuk II en Dengerink
 pp. 96 en 267

en in stand hou, sodat niks binne die kouras in sigself te verstaan is nie. In hierdie kosmiese werklikheid het Hy al die geskape (wat ook die samelewingsverhoudinge insluit) aan konstante ordinansies wat op sy soewereine wil gebaseer is, onderwerp.

As gevolg van die feit dat elke skepsel Gods God-gedelegeerde mag besit, lei Kuyper ipso facto af dat alle dinge 'n relatiewe soewereine sfeer waarin hulle individueel ooreenkomstig God-gedetermineerde wette kan ontwikkel, besit. Hierdie leer geld veral die samelewing waarin ons 'n menigte samelewingsafere¹⁴⁾ kan onderkei. Aan elke samelewingsafere het God 'n deel van sy mag en vryheid gedelegeer, en elkeen is as sulks onderworpe aan 'n konstante individuele wet waarvan die grondslag in die Skeppingsbevel veranker is. Elke samelewingsvorm moet 'n aan sig toevertroue taak in die samelewing verrig.

Hierdie leerstelling van „soewereiniteit in eie kring” het Kuyper in verskeie populêre werke ontwikkel, sodat ons die wetenskaplikheid van 'n interne Christelik-wysgerige werklikheids siening by hom mis.

14. Dat dit wel talryke sfere is, blyk uit sy seker wel wat al te sterke oratoriese oordrywing tydens die opening van die Vrije Universiteit toe hy sy hoorders toegeroep het „dat er zoo talloos als de starrenbeelden aan het firmament, allerlei kringen in het leven bestaan.” — aangehaal uit Veenhof p. 44

Kortom: Kuyper se groot betekenis vir die sosiologiese denke moet (volgens Dengerink) daarin gesien word, dat hy die beginsel van „soewereiniteit in eie kring” in sy universele, kosmologiese betekenis gegryp het en die grondslag daarvan in die skeppingsorde op onoortreflik-skerpe wyse in die lig gestel het.¹⁵⁾

Ongelukkig is dit nogal in die werke van Kuyper opmerknaam uit veral sekere uitdrukkings, dat hy 'n tipies universalistiese opvatting van die samelewing gehuldig het — 'n opvatting wat selfs nie saam met die suiwere beginsel „soewereiniteit in eie kring” gehandhaaf kan word nie, of daarmee geharmonieër mag word nie. Die historiese „Volksgeest” beskouing van Stahl en Groen en selfs die Thomistiese denkbegrippe van die samelewing is deur hom aanvaar. In laasgenoemde konsepsie word die samelewing beskou as 'n geheel met „hoër” en „laer” samelewingsvorme waarvan die geheel die grondslag vind in die verskillende families as die mees elementêre vorme. Die totstandkoming van die verskillende vorme is afhanklik van die staat, die sgn. „societas perfecta,” waaronder al die ander samelewingsvorme (behalwe die kerk) funksioneer as relatief outonome dele. Op hierdie standpunt is daar geen vraag na 'n interne beperking van sferes of bevoegdheid tussen verskillende samelewingsvorme nie. Selfs die beperkings tussen kerk en staat berus op die onskriftuurlike

15. Vgl. Dengerink p. 161

dualistiese religieuse motief van „natuur en genade,” en nie op die skeppingswet nie.

Die Middelaar beklee 'n uiters belangrike posisie in die „soewereiniteit in eie kring” beginsel. En ook ten opsigte hiervan handhaaf die groot Calvinisties-georiënteerde staatsman en teoloog ongelukkig 'n dubbelsinnige standpunt,¹⁶⁾ t.w. 'n suiwer Skriftuurlike en 'n humanisties-onskriftuurlike.

As Hersteller en Verlosser het die eniggeborene die dienaknegesalte van die ou sondige mens aangeneem terwille van die deur sonde gevalle mensegeslag. As mens-messias oefen Hy gesag uit oor mens en lewensfere. ('n Beskouing langs suiwer Skriftuurlike lyn.)

Sy onskriftuurlike standpunt ontstaan onder invloed van die tweeslagtige religieuse „natuur-genade” grondmotief. Ook hier het Kuyper aanvanklik die Skriftuurlike beskouing dat Christus in die wêreld gekom het om die hele skepping te red, gehuldig; maar daarnieteenstaande verklaar hy dat die gesag van Christus as Middelaar vir Verlossing, beperk is tot die innerlike lewe van die geregverdigde mens en vir die kerk as instituut. In die ander samelewingsfere regeer Christus nie as Middelaar vir Verlossing nie, maar as Skeppingsmiddelaar. Dit bring hom daartoe dat hy onderskei tussen die „terrein van die partikuliere genade” — wat gekonsentreer

16. Vgl. Dengerink p. 268.

is in die innerlike persoonlike lewe van die gelowiges wat waaragtig in Jesus Christus as hulle saligmaker glo, en in die kerkinstituut — en „die terrein van die algemene genade” — wat alle ander lewensterreine en gelowiges en ongelowiges omvat. „Partikuliere genade” dui op die ewige lewe en is van 'n vernuwende en wederbarende aard. „Algemene genade” dui op die tydelike lewe en besit slegs 'n behoudende of konserverende karakter.

Die werk van Christus Jesus as Verlosser word onskriftuurlik beperk tot die innerlike lewe van gelowiges en tot die kerk. Aan die anderkant, in die samelewing buite die kerk as instituut het alle mense iets in gemeen.

Die konsekwente afleiding hiervan is dat die lig van die Heilige Skrif nie onontbeerlik vir die verkryging van kennis van die wette vir die sogenaamde natuurlike lewe is nie. Ons mag byvoorbeeld net so wel verwys na die tradisie, wetenskaplike denke, ens. vir hierdie kennis. Die Bybel kan daardie kennis wat ons deur die natuur verkry het, moontlik dan bevestig of beter fundeer, omdat die Skrif aan ons die wêreld as 'n geheel, deur God geskape, en onderworpe aan sy konstante wet, openbaar. Dit is daarom dan nie moeilik aanneembaar nie dat kragtens Kuyper se konsepsie m.b.t. die Verlossingsmiddelaar allerlei onskriftuurlike en humanistiese

motiewe 'n geleentheid het om in sy sosiologiese denke in te sytel nie.

Dit is nog minder verstaanbaar as Kuyper hom aan 'n sintesedaad skuldig maak. Hy was tog immers die geniale denker wat 'n radikale antitesolyn in die wetenskap tussen die skriftuurlike en onskriftuurlike standpunte getrek het; en onverbidlik op interne reformatie van die wetenskaplike denke aangedring het.¹⁷⁾

Uit die behandeling van die bogenoemde voorstanders van die prinsiepe „soewereiniteit in eie kring” blyk deurlopend dat hierdie prinsiepe asof byna spontaan by die genoemde Christelike denkers, solank hulle oor die skriftuurlike skeppingsmotief besin het, opgekóm het. Ongelukkig verloor die konsepsies van Stahl, Groen van Prinsterer en Dr. A. Kuyper enige waarde deurdat hulle in die eintlike sosiologiese uitwerking daarvan in meer of mindere mate beïnvloed word deur universalistiese konsepsies, hetsy van thomistiese, hetsy van modern-historiese oorsprong. Veral die sintesemotief van natuur-genade moet verantwoordelik gehou word vir die afbuiging van die skriftuurlike lyn.

. . .

'n Werklike wetenskaplik-sosiologiese uitwerking van die beginsel „soewereiniteit in eie kring” is voorheen nog

17. Vgl. Dengerink p. 162

nie gelewer nie, omdat 'n wysgerige werklikheidsleer wat innerlik deur die Goddelike woord-openbaring bevrug is, nog ontbreek het. Ten opsigte hiervan is daar in die moderne tyd baanbrekerswerk deur die hoogleraars PROF. DR. HARMAN DOOYEWEERD en DR. D. H. TH. VOLLERHOVEN, gedoen. Vir die doel van hierdie verhandeling sal ons die bykans unieke en oorspronklike uitwerking van hierdie „soewereiniteit in eie kring“ -beginsel onder die eintlike formuleerder, Dr. H. Dooyeweerd, bestudeer.

Aanvanklik toon hy die onhoudbaarheid van die teorie van die outonomie van wetenskaplike denke aan.

As uitgangspunt van sy denke aanvaar Dooyeweerd 18)
die Skriftuurlike grondmotief van Skepping, Sondeval en Verlossing deur die Middelaar Christus Jesus in die gemeenskap van die heilige Gees. Sentrale grondprobleme word onder leiding van hierdie beginsel heel maklik opgelos.

Die soewereine, heilige Skepperswil van God, wat sig in Christus geopenbaar het, is die oorsprong van die totaliteit en die verskeidenheid van ons kosmos. Hieronder verstaan ons die subjektief kosmiese gebeure en die wette waaraan daardie gebeure onderworpe is.

Die in Gods soewereiniteit gegronde eis van die dien van God met die hele hart is die worteleenheid van die wet bo alle tydelike verskeidenheid van aspekte daarvan.

Die diepere eenheid van die subjektief kosmiese gebeure is die in Adam van God afgevalle en in Christus herbore religieuse wortelgemeenskap van die menslike geslag in volle onderworpenheid aan die wet Gods.

In die religieuse wortelgemeenskap is al die bestaande in die kosmos gekonsentreerd. Dit is heeltemal skriftuurlik (en dus normatief geldig) om beide die sondeval en Verlossing in Christus van betekenis van individu en kosmos¹⁹⁾ te sien. Met die sondeval het die religieuse wortel van die tydelike kosmos verdorwe gegaan, maar in die verlossing deur die bloed van sy kruis is 'n nuwe religieuse wortel teenoor die oue gestel.

In Christus, na sy menslike natuur, lê die sin-totaliteit van ons kosmos beslote.

Slegs in Hom bely die hart (waaruit die oorspronge of uitgange van die lewe is) die absolute soewereiniteit Gods oor al die geskapene „en buigt zich onder de in den heiligen Schepperswil zijn oorsprong vindende wet als universele, van menselijke zijde onoverschrijdbare, grens tussen God en Zijn Schepping.“²⁰⁾

19.

Vgl. bv. Kol. 1: 19 en 20: „want dit het die Vader behaag dat in Hom die ganse volheid sou woon en dat Hy.... deur Hom alles met Homself sou versoen, die dinge op die aarde sowel as die dinge in die hemele.“ Vgl. ook Joh.3:16,35; Rom. 8: 18-23; 2 Kor. 5:19, ens.

20. Dengerink: p. 170

Die religieuse wortel-eenheid van die kosmos druk sig binne die tydelike werklikheid in 'n veelheid van sin-sye uit (ook genoem: modaliteite, ²¹⁾ synsiae, wetskringe, kosmiese sfere of modale aspekte.) Hierdie synsiae besit 'n eie struktuur, eie aard, eie interne wette, 'n eie vryheid in relatiewe sin en 'n eie soewereiniteit, d.i. „modale soewereiniteit in eie kring“ (d.i. „soewereiniteit in eie wetskring“ wat ook 'n relatiewe en van God-gedelegeerde soewereiniteit is.)

I.o.v. „soewereiniteit in eie wetskring“ word verstaan dat elk van die bestaande veertien kosmiese wetskringe onherleibaar tot mekaar is, of dat die een wetskring nie ondergestel is aan 'n ander wetskring nie.²²⁾

Die onherleibaarheid veronderstel dat die synsiae van die kosmiese werklikheid hulle eie sin en hulle eie wette wat nie vir ander sin-sye geld nie, besit. Die gevoel is

21. Vgl. Joodt. p. 45

22. Prof. Dr. H.G. Stoker verwys daarna as oorspronklikheid in negatiewe en in positiewe sin. „In negatiewe sin beteken dit dat 'n verskynsel van een kring nie verklaar kan word nie deur die grondwet van 'n ander kring.“ en „Elke wetskring is oorspronklik en onvervangbaar deur 'n ander wetskring. Geen enkele wetskring kan die grondwet van 'n ander wetskring verklaar nie, of met sy grondwet oor 'n ander wetskring heers nie.“ In positiewe sin beteken die oorspronklikheid van elke wetskring, dat dit 'n unieke eisaard, 'n besondere eiesoortige kwaliteit, 'n wetsoort van sy eie het, waarin al sy verskynsels hulle vrye bestaansmoontlikheid en kosmiese verklaringsgrond vind ... elke kring het sy eie soewereiniteit, gedra en gewaarborg deur sy grondkarakter of sinskern.“ (De reformatie van het Calvinistiesch denken.)

wesenlik iets anders as geloof, en die denke verskil van die skeppingsdors wat in ons bors geplant is t.o.v. die terrein van die skone, ens., ens. Aan elk van hierdie kringe het God eie wette en beginsels waarvan die geldigheid die grense van 'n bepaalde kosmiese sfeer nie te buite gaan nie, geges.

Elke wetskring is onselfgenoegsaam, nie alleen teenoor die Selfgenoegsame en Soewereine God nie, maar ook teenoor die ander wetskringe. Hulle is verbind in 'n vaste volgorde binne die konkrete dinge en samelewingsverhoudinge, en dit is ondenkbaar dat 'n tydelike kosmiese struktuur daarsonder kan bestaan (hetsy in 'n subjektiewe, hetsy in 'n objektiewe hoedanigheid). Alle konkrete dinge, asook alle samelewingsverhoudinge, is aan sulke struktuurwette wat hulle interne eenheid, hulle eieaard (of in één term saamgevat: hulle tipiese soewereiniteit in eie kring) waarborg, onderworpe.

Die term „soewereiniteit in eie kring" geld nie slegs die modaliteite van die tydelike werklikheid om hulle onderlinge onherleibaarheid ens. aan te dui nie, maar dit is ook van krag om die unieke eieaard en onderlinge onherleibaarheid van konkrete dinge (as totaal-strukture) en die samelewingskringe aan te toon. Elke verband (soos kerk, staat, familie, ens.) en elke konkrete ding (soos boom, skildery, huis, stoel, ens.) besit 'n historiese, linguistiese, sosiale, ekonomiese, ens. aspek of modaliteit.

hierdie aspekte besit 'n bestendige modale struktuur waarin 'n verskeidenheid van momente in 'n totaliteit verenig is. Dit is alleen moontlik solank as die verskillende momente nie dieselfde plek in die totaliteit in beslag neem nie, maar aaneengeskakel is deur 'n sentrale en aangewese moment. Hierdie sentrale of kernmoment is logies moeilik definieerbaar, omdat daarmee 'n aantal randmomente onverbreeklik saamhang. Die kernmoment kan nie sy onherleibare modale sin vertoon nie as dit nie in noue verhouding met 'n aantal ander momente staan nie. 'n Deel van die momente in onverbreeklike samehang met die kernmoment, wys terug na die kernmoment van in tydsorde vroeëre aspekte; 'n ander deel wys vooruit na die kernmoment van in tydsorde latere aspekte. En altyd bly die momente gekwalifiseer deur die kernmoment van die aspek, waarbinne hulle funksieer. Die terugwysende momente noem Prof. Dooyeweerd "retrosipiasies" en die vooruitwysende momente is "antecipasies".

Die verskillende aspekte van die werklikheid bestaan nie op sigself nie (soos reeds bespreek,) maar bestaan alleen i.v.m. konkrete dinge, gebeurtenisse, die samelewingsvorme, ens. Elkeen van hierdie bestaendes het permanente interne strukture, nl. die tipiese totaliteitsstruktuur en individualiteitsstruktuur waarin die verskillende aspekte na 'n argitektoniese plan op so 'n wyse verenig is dat een aspek 'n leidende funksie m.b.t. al die ander besit. In 'n kerk bv. moet alle aspekte gelei word deur die piasiese

sin-sy, m.a.w. deur dié funksie wat die kerk as 'n Christelike gemeente van geloof vir die bediening van Woord en Sakrament moet vervul. Al die ander sin-sye van die kerk soos bv. die taalgebruik en ekonomiese beplanning is aan hierdie funksie diensbaar. In die staatslewe staan die owerheid onder leiding van (d.i. gekwalifiseerd as) die juridiese synalaag wat deur die owerheid vervul moet word in sy roeping as handhawer van die publiekregtelike orde.

Maar 'n verband ens. kan nie voldoende gekarakteriseer word deur sy kwalifiserende of leidende aspek alleen te noem nie. Die kwalifiserende of interne bestemmingsfunksie moet in noue kontak met die funderingsfunksie staan. Elke samelewingsstruktuur word steeds deur die twee tipiese (ook radikaalfunksies genoem) gekarakteriseer, t.w. die tipiese bestemmings- en die tipiese funderingsfunksie. Die funderingsfunksie besit die kern-tipe waarin die analogiese tipe van die bestemmingsfunksie gefundeer is.

Die gesin is byvoorbeeld na sy interne bestemmingsfunksie gekwalifiseer as 'n morele liefdesgemeenskap tussen ouers en kinders, waarbinne die liefdesverhoudinge tipies gefundeer is in biotiese bande van bloed in die eerste graad van afstamming. (M.a.w. die biotiese en etiese synalae van die gesinsverband beklee dominerende posisies.)

Alle individualiteitsstrukture besit die karakter van tipiese struktuurwette ter onderskeiding met die agn. modale wette van die verskillende aspekte — tipiese wette

wat in Gods soewereine wil hulle ontstaan te danke het, en waaraan elke mens in die samelewing diensbaar moet wees, en leidinggewende beginsels is.

Volgens Dooyeweerd het die menslike bestaan die samelewingsvorme voorafgegaan, omdat die mens in sy hart—
 die religieuse wortel van die menslike bestaan — alle tydelike samelewingsvorme, institute, ens. te bowe gaan.

In die tydelike samelewingskringe moet onderkei word tussen verbande en maatskapsverhoudinge.

Verbande het elkeen 'n interne gemeenskapkarakter, toon 'n innerlike solidêre eenheid, wat tot op sekere hoogte afhanklik is van die wisseling van die individuele lede; en dit het 'n permanente gesagsverhouding.

Die maatskapsverhoudinge het ook 'n interne struktuur met twee radikaalfunksies waarvan die bestemmingsfunksie weer die kwalifiserende rol vervul (soos by verbande die geval is.) Dit omsluit mense na hulle tydelike bestaan nie in 'n solidêre interne eenheid soos in die samelewingsverband en gemeenskap nie. Individuele mense fungeer in wese gekoördineerd, ofskoon in onderlinge afhanklikheid, in die maatskapsbetrekkings. Daarby gryp die menslike handeling, ook na hierdie maatskapsy inmekaar. Dit is óf in wese gelykgerig (soos by die volging van die mode), óf dit tree met mekaar in konkurrensie of stryd (mark konkurrensie, oorlogsverhouding, ens.), óf dit vul mekaar aan (soos in die proses van die maatskaplike arbeidsverdeling.

Daar is nog verhoudinge wat nóg onder verband, nóg onder maatskap geresorteer kan word, en dit word genoem geneenskappe, omdat hulle tog 'n gemeenskapskarakter vertoon, met 'n interne eenheid. En hier noem ons huwelik, familie en geslag.

Alhoewel alle samelewingsstrukture soewerein in eie kring is, en dus onherleibaar of nie ondergeesteld is aan andere in eie kring soewereine samelewingskringe nie, is hulle nogtans nou aan mekaar verbind deur vervlegting. Dit gebeur in die konkrete samelewingsvorme wat elkeen kontakpunte met ander samelewingsvorme maak. Ten spyte hiervan behou elkeen tog sy eie soewereiniteit in eie kring. Samelewingsverhoudinge van verskillende struktuur moet in die Christelike staat slegs gekoördineer met mekaar bestaan, terwyl dit bowendien nie in hulle ontstaan uit mekaar verklaar kan word nie. Daarom kom daar van enkapsis of vervlegting in 'n totalitêre staat min tot sy reg.

Ten slotte wil ons die hoë agting van hierdie geniale denkmester vir hierdie prinsiepe in 'n pas gepubliseerde referaat ²³⁾ in sy eie woorde weergee, nl.

„De soevereiniteit in eigen kring..... is diep in de gehele werkelijkheids gegrond, en laat zich nergens strafeloos negeren. Want zij is de uitdrukking van de soevereine

23. Prof. Dr. Dooyeweerd: „Souvereiniteitsbegrip“ p. 51.

Goddelijke Schepperswil en Schepperswijsheid, die alles naar zijn aard geschapen en in de tijd zijn vaste structurele grenzen gesteld heeft, Die deze tijdelijke werkelijke orde ook in de menselijke sondeval in stand houdt, om haar in de verlossing door CHRISTUS JEZUS in haar religieuze zin-volheid tot openbaring te brengen: de totale en radicale betrokkenheid van heel de tijdelijke werkelijkheid op de liefdedienst der verheerlijking Gods."

HOOFSTUK III.DIE RECHTEL VAN SOEWEREINHEIT IN DIE KRING VAN ONDER-
SKEIDING VAN DIE SAMELEWINGSVORME.

Die soewereiniteit en vrymagtigheid Gods (en daar-
onder die amptelike van God-gedelegeerde soewereiniteit van
die (Skeppings- en Verlossings-) Middelaar) strek sig uit oor
die ganze kosmos. Dit behaag die Soewereine God om vir die
uitoefening van Sy soewereiniteit oor die kosmiese verskei-
denheid gebruik te maak van mense, ens. vir wie Hy daarvoor
spesiaal met 'n amp vir maguitoefening voorsien het.

Nooit mag gedink word dat gesag, vryheid of soe-
wreiniteit in hierdie geskape werklikheid soof vanself
(d.i. oorspronklik) in enige skepsel setel nie. Geen mag
konsentreer sig óf in 'n sondige mens óf in 'n bestuur of
instelling wat deur sondige mense gevorm is nie, omdat eers-
tens alle soewereiniteit, mag, gesag en vryheid van God
gedelegeerd is, en tweedens so 'n versinsel tot die gruwelike
apoteose van kosmiese dinge sou lei.

Die organe waarin die lewe sig uitdruk, is in die
wese van dinge kragtens Gods skepping gegrond, en is nooit
van enige menslike vinding of vernuf afkomstig nie.

Gedelegeerde soewereiniteit word gedeeld aan 'n
mens, of samelewingsstruktuur ter uitoefening daarvan opgedra,
m.a.w. 'n gesagsdraer ontvang sy opdrag van God onder sekere
voorbehoud, nl. dat hy sy mag sal uitoefen in 'n betreklik

kleine kring, binne bepaalde en beperkte grense (ook kompetensiegrense genoem.) Die Vrymagtige gee nooit aan 'n enkele instelling, ens. al Sy mag of al Sy vryheid nie, maar aan elke instelling gee Hy dié mag of dié vryheid wat met sy aard en roeping ooreenkom.

As gegewe in die nuwe ervaring beleef die mens in onverteoretiseerde instelling die tydelike samelewingsvorme as werklke individuele totaliteite.¹⁾ Dit is ook aan die leek bekend dat daar in die menslike samelewing 'n rykdom van verhoudinge is, dat die een mens met sy medemens in talryke relasies staan. Hierdie menslike samelewingsverhoudinge rus almal op die werklikheid van die eerste rang, d.i. die eenheid van die menslike geslag wat nie alleen bioties in die gemeenskap van dieselfde bloed gefundeer is nie, maar ook religieus in die oorspronklike verbondsgemeenskap wat God in Adam met die mensheid gesluit en deur genade in Christus herstel is, verankerd is. Die menslike samelewingsverhoudinge is egter werklikhede van die tweede orde, in onderskeiding met dié van die eerste orde, nl. natuurdinge bv. plante- en diereryk.

Die werklikhede van die tweede orde, t.w. verbande, maatskappe en gemeenskappe (wat reeds in die slot bladsye van Hoofstuk II bespreek is.) mag sig nie die een bo die ander stel nie. Alle samelewingsstrukture is na die wetsy in die

1. "Verbande byvoorbeeld besit almal gesamentlik 'n subjektief aktuele dingstruktuur" - Dooyeweerd: Het Crisis p.122

lewe groep om naas mekaar (en nooit by mekaar nie) in God's harmonieuse skepping te staan, want elkeen besit soewereiniteit in eie kring. Dit ontleen die reg van bestaan en die vryheid waaroor dit beskik, nie aan die goedheid van 'n goedgunstige samelewingsstruktuur nie, maar ontvang dit regstreeks deur die grasiae Gods. 'n Samelewingsvorm dank byvoorbeeld nie sy bestaan aan die staat en lei sy lewenswet nie van die oppergesag van die owerheid af nie, maar gehoorzaam 'n hoë gesag in sy eie binneste, 'n gesag wat by die grasiae van God regeer net soos die soewereiniteit van die owerheid. Die gesag van enige samelewingsstruktuur is (volgens Kuyper) „allechts één der vele stroomen, die van den Berg Zijner heiligheld naar de vlakke van het nationale leven afvloeien, en dat dit rijke stroomgebied in allerlei ander stroomgebied zijn natuurlijke begrenzing vindt.”²⁾

Die verakillende samelewingsvorme voeg soos ratte ineen (ratte wat majestueuslik om die spil van die Soewereiniteit draai) en deur die inwerking en inskuiwing van hierdie vorme ontstaan die gevaar dat die een vorm die anderene kan inknak of inbuig i.p.v. om harmonieus inmekaar te skuif, met die gevolglike versteuring van die lewensgang. Meer nog: dis juis deur die werking op en inskuiwing inmekaar van die vorme waardeur die ryke, veelsydige en veelvormige menselewe sy

2. Aangehaal uit Veenhof: S. i. e. K. p.33
Vgl. ook L.J. du Plessis: „Die Moderne Staat” p. 139

ontstaan te danke het.³⁾

In menige samelewingsvorm word gesag uitgeoefen, en op staatkundige terrein word na Gods bedoeling mag deur bewustheid en deur opsetlike wilsuiting uitgeoefen. (na luid van Rom. 13) Alleen die overheid het publieke mag, terwyl alle orige organisasies of vorme op sigself van private natuur is. (volgens Kuyper) Vanselfsprekend kan aangeneem word dat hierdie mag misbruik kan word om ander samelewingsvryhede hetsy aggressief hetsy onbewus te nihileer of aan bande te lê. Hier raak ons klaarblyklik aan die belangwekkende vraagstuk van ons burgervryheid.

Gesag en vryheid word met mekaar versoen in die leer van die „soewereiniteit in eie kring” as beperk en bepaal op grondslag van die reg tot die eie terrein van die soewerein. Elke menslike samelewingsvorm ontwikkel sy eie regsreëling, geheel en al onafhanklik of selfstandig of onherleibaar van die ander samelewingsvorme (soos die staat.) Die interne regsverhoudinge van die gesin byvoorbeeld soos die ouerlike tugbevoegdheid is nie ontleen aan enige instansie buite die gesin nie. Elke verband ontwikkel ook sy metode vir handhawing van daardie reëling. Daardie regsreëling en - handhawing word altyd deur die bestemming en aard van daardie bepaalde samelewingsstruktuur bepaal. Dit is nie willekeurig nie, en veral ook nie afhanklik van die willekeur van die groeps- of die staatsgesag nie.

3. Vgl. Smeenk: Onze Volkavryheden p. 124

Daarin is die vryheid van ons samelewingsvorme geleë.⁴⁾

Omdat die regshandhawing in elke samelewingseenheid onder leiding van die bestemmingsfunksie staan, is in die nie-staatlike vorme die regshandhawing iets „bykomstig” by hulle eintlike funksie, en is voorlopig van aard. Vir die verwesenliking van daardie bestemming moet dit 'n regsreëling volgens sy eieaard ontwikkel en voorlopig deur sy gesagsdraers handhaaf. Dit is slegs die staat waarvan die bestemmingsfunksie sigself bevind in die ewewigtige harmonisering van regsbelange, wat veral tot uitdrukking kom in die wering van excessiewe aansprake van die regsvormer van 'n spesifieke kompetensiesfeer.⁵⁾

Ons kan dus sê dat die individualiteitsstrukture van die menslike samelewing 'n eie soewereiniteit besit as die lewe in daardie vorme sig reël nie na wat ander goedvind of voorskrywe nie, maar na die eieaard en individualiteitsstruktuur (met inagneming van die twee radikaal funksies) van die vorme self.

En opsigte van die hoeveelheid burgervryhede (soos dit sig aan ons in die Christelike staat sal vertoon) hang alles van die beskawingsontwikkeling en kerstening van die menslike samelewing af. Groter regte en vryhede (volgens Kuyper) aan 'n volk hang af van hoeveel verder die gemene

4. Vgl. L.J. du Plessis: Die Moderne Staat pp. 72, 73 en Spier: Inleiding w.d.w. p. 174

5. Vgl. w.d.w. III p. 91

grasie in daardie volkslewe inwerk, want die gemene grasie begin met die sonde in die menslike hart en die vloek in die natuur te stuit.⁶⁾

By die differensiering van die menslike samelewing tree die verbandstrukture meer geartikuleerd na vore. Ons vind dan tegelykertyd bv. die verskynsel van 'n toenemende onderlinge vervlegting van die gedifferensierde verbande. N.a.w. by 'n meer of minder primitiewe samelewing lê die onderskeie verbandstrukture in die positiewe organisasievorme die meeste ongeartikuleerd in mekaar beslote. Die vorming van samelewingsverbande van enkelvoudige struktuur veronderstel 'n differensieringsproses wat histories gefundeerd is.⁷⁾

Primitiewe verbande in 'n nog geheel of gedeeltelike afgeslote kultuurkring is nooit van enkelvoudige struktuur nie, maar vervul alle behoeftes. Vir die bevrediging van samelewingsbehoefte sal hierdie afgeslote kultuurkring by die meer ingewikkeld wordende van die samelewingsverhoudinge afsonderlike verbande moet vorm. Weliswaar gaan die ontsluitingsproses in die samelewing reeds gepaard met 'n ontsaglike toeneming van die behoeftes van die individuele mens.⁸⁾ Daarmee neem sy afhanklikheid toe, en word hy meer aangewese op andere.

6. Vgl. Kuyper: "De Gemeene Gratie" III p. 79

7. Vgl. w.d.w. III p. 207 v.v.

8. Vgl. a.w. p. 521.

Die differensiering van die verbandsstrukture uit die primitiewe vervlegtingsvorme gaan gepaard met eerstens die deurbreking van die enge skeidsmaure tussen die kleinere volks- en stamverbande en tweedens die vorming van die omvattende staatsverband, wat tot tipiese bestemming het: die vestiging van 'n integrale publiekregtelike gemeenskap bo die differensiering in die gekwalifiseerde verbandsregver-⁹⁾ houdinge.

By die ondersoek van die gedifferensieerde verbande wat hulle eers op 'n ontslote beskawingspeil uit die primitiewe vervlegtingsvorme losgewikkel het, stuit ons op 'n byna oncoorsienbare struktuur-verskeidenheid en op 'n ingewikkelde stel histories-gefundeerde enkaptiese struktuurvervlegtinge. Hierdie enkaptiese struktuurvervlegtinge kan ons alleen dan in hulle ware sin vat wanneer die radikaal-funksies van die interne verbandsstrukture geanaliseer word.¹⁰⁾

. . .

By ons bespreking van burgervryhede en die soewereiniteit in eie kring van elke samelewingsvorm dien daarop gelet te word op 'n algemeen geldende reël, nl. dat des te vryer die een samelewingsvorm is, des te vryer kan die ander wees. As die vryheid van die een skade ly, ly die ander ook

9. Vgl. w. d. W. p. 527
10. a.W. p. 331.

skade, m.a.w. as die een samelewingseenheid (-vorm) onvry is, sal daar klaarblyklik ook andere wees wat van hulle interne vryheid beroof word of gedeeltelik skade sal ly. ¹¹⁾

Die worsteling teen die alvermoënde staat met sy altyd dreigende magasurpasie is aanleiding of stimulas om die verskillende samelewingsfere met die interne eiewettigheid, selfstandigheid, bevoegdhede, vryhede, eieaerd, ens., ens., daarvan, te onderskei. En hierdie onderskeiding word gedoen terwille van die „soli Deo Gloria“ deur die erkenning van sy soewereiniteit en hoër outoriteit oor die verskillende individualiteitsstrukture.

Ons tyd het op staatkundige en maatskaplike gebied aan niks so seer behoefte as aan 'n insig in die konstante struktuurprinsipes van die menslike samelewingsverbande aocs dit in die wysheid van die goddelike wêreldorde veranker is. Dan eers sal ware burgervryheid en 'n Christelike staatslewe moontlik wees. ¹²⁾

Der slot van rekening is die samelewing 'n openbaring van die liggaam van Christus, of beter gestel: in die liggaam van Christus vind heel die tydelike samelewing sy sin-volheid. Die liggaam van Christus openbaar sig in die struktuur van alle samelewingsvorme wat in beginsel deur die Christus herstel is. Nie alleen die kerkinstituut is van

11. Vgl. 'n brosjure van Prof. Stoker oor Christelike Vryheid. p. 4.

12. Vgl. W.d.W. III p. 354.

daardie liggaam van Christus 'n tydelike openbaring nie, maar ook die Christelike staat, die Christelike nasionale onderwys, die bedryf wat met Gods ordinansies rekening hou, die Godvresende gesin, ens., ens.

Die waarheid sal ons vrymaak.

Die geopenbaarde waarheid van die religieuse sinvolheid van die samelewing in die liggaam van Christus maak die samelewing self vry van die tirannie van 'n tydelike samelewingsvorm (veral 'n verband) wat sigself goddelike mag toeken, én van die willekeur van die soewereine individu wat sig met goddelike heerlikheid tooi.

Daarom kan die interne struktuur van die tydelike verbande alleen in die lig van hierdie waarheid ontsluit word. Hierdie ontsluiting kan weer diensbaar wees aan die najaging na 'n suiwerder openbaring van die „unio sanctorum“ (die gemeenskap van die heiliges) in alle vorme van die tydelike gemeenskapslewe, wat in die volle openbaring van die kinders Gods sal eindig.¹³⁾

. . .

Voordat die verskillende vryhede bespreek word, moet na die beginsel van „outonomie“ verwys word. „Outonomie“ verskil prinsipiëel van „soewereiniteit in eie kring.“ Die outonomie is steeds in haar grense afhanklik van die gesag

13. Vgl. Spier: Inleiding w.d.w. p. 165

wat dit erken. Soewereiniteit in eie kring is nooit afhanklik van die oordeel van die gesagsorgane van 'n vermeende hoogste verband nie, maar is gegrond in die innerlike struktuur van die verbande self, en daardeur in die goddelike wêreldorde.¹⁴⁾

GELOOFSVRYHEID.

Geloof is 'n essensiële moment in die menslike natuur — so 'n onmisbare bestanddeel is dit dat dit nie van die menslike natuur weggedink kan word sonder om dié te vermink nie. Selfs ongeloof is nie „geen geloof” nie, maar vind sy plek binne die pietiese aynslaag van die menslike lewe, nieteenstaande dit wangelooft na die wet van die sonde is. Ook die „sensus divinitatis” is selfs in die mees verworde menslike sondaar teenwoordig.

Intervensie en ongeoorloofde bemoeiing op die geloofsterrein van die kant van daartoe onbevoegde samelewingsvorme is onduidbaar. Blegs dié samelewingseenhede met 'n leidende of bestemmingsfunksie in die pietiese sin-sy van die kosmiese werklikheid het 'n van God gedelegeerde roeping, taak, bevoegdheid, mag, ens. op hierdie lewensterrein.

Die kerkinstituut as goddelike instelling met die daartoe van God gedelegeerde geestelike vryheid bestaan wyl

14. Vgl. n.d.w. III p. 154

dit Gods geopenbaarde wil is dat die mens behoefte aan godsvrug en aanbidding sal besit. Volgens booyeweerd is die institutêre kerk 'n „separatum quid” van die wederbarende genade en na haar innerlike struktuurwet 'n institutêre openbaring van die sgn. „gratia particularis.”¹⁵⁾ Haar vrye posisie is verkry deur 'n „jure divino.”

Langs die orige tydelike verbandsopenbaringe van die „ecclesia invisibilis” neem die kerkinstituut 'n uitsonderlike posisie in, dat dit as Christelike geloofsverband gekwalifiseer is. In haar institutêre openbaringsvorm is sy die moeder van ons geloof in Christus Jesus. „In haar heiligdom gloort altoos de vlam van het ewige licht.”

Daarom moet die gemeente Christi onbeperk soewerein en vry in haar kerk wees. Die bedienaar van die woord is binne die mure van sy bedehuis heer en meester kragtens die aan hom van God gedelegeerde volmag. Kortom, die vryheid van kerke om hulle geheel en al na die lewenswet en beginsel in te rig, moet sonder reserwe deur alle nie-platies gekwalifiseerde individualiteitsstrukture geëerbiedig word.

Aan die tydelike kerkinstituut as besondere instituut van die wederbarende genade kom geen hoëre waarde toe dan aan die orige menslike samelewingsverbande nie. Kragtens die Christelike uitgangspunt met sy opvatting van die botydlike „ecclesia invisibilis” en die religieuse

15. Vgl. W.d.W. III pp. 447-481.

wortelgemeenskap in Christus is alle menslike samelewingsstrukture eweseer onderling gelykwaardig. 'n Axiologiese rangordening van die samelewingsstrukture, waarby aan die tydelike kerkinstituut die hoogste waarde toegeken word, vind sy bron in 'n universalistiese beskouing van die tydelike verbande. En hierdie beskouing erken ons as onverenigbaar met die Christelike transcensiestandpunt.

En in die Christelike staat beteken dit: Skeiding tussen kerk en staatsowerheid. Die kerk sal as privaatregtelike organisasie eers in volle selfatandigheid ooreenkomstig haar hoë roeping kan ontplooi wanneer sy vry is van ongeoorloofde staatsintervensie. Die staat moet van elke pretensie om oor die kerk enige voogdy uit te oefen, afsien.

Omrede van die beginsel „soewereiniteit in eie kring“ versit ons ons teen die oorbring van 'n kerklike konflik op allerlei ander terreine.

Aan die anderkant weer, mag die kerklike instituut nie uit die orde van die tydelike dinge uitgehef word en as iets bo-tydeliks gewaardeer word nie. Wie die aardse kerk-instituut verafgood of met die liggaam van Christus sou vereenselwig, is deur die dwaling van die universalisme verlei, verloor sy hart in die tydelike, maak sig los van die enige Vaste Grond Jesus Christus en word van ware vryheid ontnem.

Indien die reg van sektes selfs, ter reëling van hulle openbare instellings waar godsdiens te pas kom, nie deur

ander samelewingsvorme aangeneem word nie, word die revolusionêre sisteem van totalitarisme gehuldig. Die pseudo-Christelikheid mag bv. nie deur die staatlke swaardmag onderdruk word nie, maar op godsdienslike terrein (pitiese sfeer) deur die swaard van Gods woord en waarheid.

As stamtipe binne die radikaal-tipe van die deur die geloofsfunksie gekwalifiseerde en histories gefundeerde verbande noem Prof. Dooyeweerd selfs die politieke party. 17)

Onderling vrye maatakasbetrekkings tussen samelewingsverbande met leidende funksie in die pitiese (en dus die gevolglike reg tot vryheid in eie bevoegdheid) ontstaan byvoorbeeld wanneer 'n staatshoof die Christelike volk en kerke tot gebed vir wêreld- en landsnoodtoestande nader, wanneer 'n Dr. Malan op 31 Mei 1948 die voorbidding vir owerheid vra, wanneer verskeie kerkinstitute in 'n I.C.C.O. beraadslaag, ens., ens.

Vir sekere beginsels postuleer Kuyper 'n kringsoewereiniteitereg. Sekere samelewingsseenhede in die volkslewe word deur bepaalde beginsels beheers, bv. Romanistiese, Calvinistiese, Mohammedaanse, Sosiaal-demokratiese e.a. beginsels. 'n Werklike beginsel dring in die wortel van die lewe en gee aan alle lewensuitings en -eenhede 'n totaal ander aspek, plaas dit in 'n totaal ander verband en gee dit 'n

totaal ander rigting. Om sig „uit te kunnen leven," besit hierdie beginsels 'n vryheid in eie bevoegdheid. Die staat bv. moet hulle insoverre hulle in hulle lewensaksie op eie kompetensiesfere funksioneer, vry laat. Wat in die volkslewe opkom en nie stry met bv. Christelike sedelikheid en reg en nie godalasterlik is nie, moet deur die staatssoewereiniteit eerbiedig word.¹⁸⁾ Die Kommunistiese geloof mag kragtens hierdie beginsel van geloofsvryheid alleen deur bv. die Kerkinstituut met die swaard van Gods woord bestry word. waar die Kommunisme of Kommunistiese samelewingsvorma staatsgevaarlike propaganda verkondig — d.i. ekspansiesug — moet die staat ingryp, en dit op publieke terrein onderdruk.

Sodra samelewingseenhede met 'n leidende funksie in die pistiese sin-sy van die Christelike burgerlike lewe, die eie kompetensiegrense oorskrei, word nie alleen ander burger-vryhede en regte gekwes nie, maar ook die eie vryheid van sulke eenhede gaan weens daardie misgrype teloor. Des te vryer die een, des te vryer die ander.

. . .

MORELE BURGERVRYHEID.

Die burgerlike lewe in die gedifferensiëerde Christelike samelewing vertoon 'n morele modaliteit, 'n modale sin van die liefde. N.a.w. die burger kan in die Christelike staat op etiese burger-vryheid aanspraak maak.

18. Vgl. Veenhof. pp. 52 en 78

Die gesin is as onvergelyklike liefdesgemeenskap gekwalifiseer. God eis liefde nie alleen tussen ouers onderling nie, maar ook tussen ouers en kinders en kinders onderling. Die bestemmingsfunksie van die gesin is 'n konstante individuele sedelike liefdesgemeenskap op die strukturele basis van die tipies biologiese geslagsverbinding en die natuurlike afstamming.

Die huisgesin is daar wyl dit God behaag het om die mens man en vrou te skep en dit verorden is dat die een mens die ander sou genereer. Dit vorm 'n selfstandige werklikheidsafer met die by die grasia Gods geldende reg van huwelik, gesinsvermeerdering, opvoeding, huisvrede, innerlike huishouding, besitareg, ens., ens. In hierdie samelewingsverband behoort die natuurlike hoof self bewus te wees daarvan om sy daarop rustende gesag uit te oefen, nie omdat die owerheid, kerk, of enige ander samelewingsseenheid hom dit toelaat nie, maar omdat God dit opgedra het. Agter sy huisdeur is hy "koning" by die grasia Gods, 'n soewereine heerser met kompetensievryheid. Die gesin wat gretig sy regte en vryhede op prys stel en oor die onskendbaarheid daarvan waak teen ongeoorloofde totalitarisme op hierdie terrein, verhoog sy waarde, is roepingagehoorsaam en dus vry.

Die huisgesin is 'n solidêre liefdesverband op die grondslag van die natuurlike bloedsband tussen ouers en kinders; en hierdie radikaalfunksies of funksionele pole van die huis-

gesin waarborg die individualiteitsstruktuur daarvan; dit waarborg sy identiteit en bepaal die wyse waarop die gesin as verband in alle ander wetskringe en tussen ander samelewingsenhede sal funksioneer.

Die monogame huweliksgemeenskap neem as eties gekwalifiseerde samelewingsvorm sy plek onder die burgervryhede van die Christelike staat in. Die normatiewe struktuur daarvan is 'n tipiese liefdeseenheid tussen die twee gehudes na hulle volle tydelike bestaan. Ewe as die huisgesin is die huwelik 'n van God gewilde instelling wat wortel in die oorspronklike skeppingsordinansie.

Ook die familie en geslag, beide eenhede in bloedverwantskap gefundeerd, waarby die familie die gemeenskap is tussen „contemporains” mense, wat mekaar in die bloed verwant is, terwyl die geslag die bloedverwantskap in suksessiewe historiese lyn verteenwoordig, is, by gesins aan 'n gesagstruktuur, geen verbande, maar gemeenskappe, beide innig met die gesinsverband vervleg — ja, ook hierdie het soewereiniteit in eie kring.

Die huwelik met soewereiniteit in eie kring is ook 'n gemeenskap, nieteenstaande dit gesag handhaaf, en dit afhanklik is van die wisseling van die individuele lede. ¹⁹⁾

Maatskaplike verbande wat eties gekwalifiseer is,

19. Vgl. J. Spier: „wat is Calvinistiese wijsbegeerte?” p. 49

vertoon sig bv. in die verskeidenheid liefdadigheidsdienste met hulle doelstellings van filantropie. Die gevaar om die kerklike arbeidsveld te infiltrer (soos die A.C.V.V.), of om as staatsonderneming te funksioneer, bedreig die kompetensiesfere van hierdie en ander samelewingsverhoudinge.

Persoonlike maatskaplike betrekkinge met 'n bestemmingsfunksie in die moraal, is relasies soos dié van kennisse; of as daar tussen gesinne 'n vriendakapsband ontstaan wat in hulle onderlinge maatskapsbetrekking eties deur die liefde bepaal is, is dit 'n voorbeeld van maatskapsbetrekkinge tussen die samelewingsverbande.

. . .

JURIDIESE VRYHEID.

Hierdie vryheid is ewe as die ander vryhede van belang. Die owerheidsvryheid in eie bevoegdheid is ook skendbaar, soos die geskiedenis deur die eeue heen bewys het tydens die Romanistiese kerk hiërargie en papocaesariame, d.i. die oorwoekering van die kerklike mag, resp. pouslike almag en seggenskap op staatkundige gebied. Daardie kerkistiese hiërargie het haar hoogtepunt bereik tydens die Canossa-insident. Canossa, 'n triomf vir die vors van die duisternis, want die kerk het vleeslik geword en haar vryheid en dié van die owerheid tot 'n karikatuur gedevalueer.

Indien die owerheid iets van die aan haar toe-

bedeelde regte, vryhede of wat na Gods indeling tot die politieke gesag behoort, sou prysgee, hetsy aan die tydelike kerkinstituut, hetsy aan enige ander samelewingsvorm, sou dit as geen daad van ruime goedgunstigheid of liberaliteit kan beskou word nie; nee, dit moet geag word as 'n daad van heiligskennis waardeur die owerheid van sy vryheid prysgee— dus onvry raak. Byvoorbeeld, die swaardmag wat een van die twee funksionele pole van die juridiese samelewingsvorm is, mag alleen in die hand van die staatsowerheid vasgehou word. Die owerheid dra die swaard nie tevergeefs nie. Hy is met die swaardmag bekleed en is geen staatsowerheid meer sodra die swaard hom ontglip nie. Aan die anderkant is dié staat wat sy swaard misbruik, en die in die goduelike wêreldorde self gegronde kompetensiegrense loën, in prinsiepe 'n magstaat, 'n staat geknel en gebind deur slaweboeis van despotisme, is demonies geïnspireerd. Die bestemmingsfunksie van elke nie-staatlike verband handhaaf sy juridiese kompetensie-onafhanklikheid van die staat ondanks die enkapsis.

Die veronagting van die bo-willekeurige innerlike individualiteitsstruktuur van die staatsverband ²⁰⁾ dateer nie alleen vanaf die vroegste eeue van ons Christelike jaartelling nie, maar inderdaad ook in die resente tyd. Dink byvoorbeeld aan die naturalistiese vooroordeel van 'n nominalisties-positivistiese teorie, waarvolgens die staatlike samelewings-

20. Vgl. W.d.w. III p. 332 v.v.

verband 'n bloot empiriese produk van menslike magswillekeur is. Dis onnodig om te sê dat die tallose staatsteorieë wat die lig van die Goddelike woord-openbaring negeer, 'n staat van slawerny konstrueer met slaweboeke hetsy vir die burgers hetsy vir die owerheidspersone. Sv. De Montesquieu se trias politica met 'n splitsing van die owerheidsmag in drie magte i.p.v. twee funksies, nl. wetgewend en administratief; die nominalisties-humanistiese Machiaveli wat deur die „wille zur macht“-beginsel verblind is en sodoende die vader van moderne magestaatsteorieë word; ens, ens.

Die owerheid het die neiging om die samelewing binne te dring met sy swaardmag-otoriteit en die (tot sy beskikking) tipiese monopolistiese organisasie van die swaardmag maak hom des te gevaarliker vir burgervryheid, veral wanneer daar radikaal weggebreek word van die behoefte van 'n wetsidee.

Die owerheid neem sy plek in naas die samelewingsvorme wat deur God in die lewe geroep is — dit staan daar-naas, en nie daarop nie. Dit mag geen woekerplant wat op ander lewens teer en hulle opneem, wees nie. Op eie wortel moet dit te midde van die ander stamme in die woud van ons burgerlewe plek inneem. ²¹⁾ Sodoende moet dit elke lewe wat selfstandig opskiet, in sy heilige kring-soewereiniteit behou.

Om die burgerregte en burgervryhede, ja, die konstante struktuurprinsipes van die menslike samelewingsvorme

21. Vgl. Veenhof: pp. 32 en 36.

soos dit in die wysheid van die goddelike wêreldorde ver-
 ankerd is, te eerbiedig en in 'n positiewe regaorde tot hul
 reg te laat kom, en om oor die onakendbaarheid daarvan en
 die enkelinge daarbinne te waak, is m.i. 'n owerhelderoeping
 waarin hy getrou moet wees. Integrering binne die struktureel
 juridiese kompetensiegrense van die staatsverband by erkenning
 van die vryheid in eie bevoegdheid van die ander verbands-
 strukture is sy roeping — 'n roeping waarvan die ongehoor-
 saamheid daaraan homself sal wreek op die burger-vryhede en
 staatsvryheid. ²²⁾

Die koördinasie van ons Unie Parlement en Provinsiale
 rade langs ander lewenskringe is onhoudbaar. Albei hierdie
 „figure“ is dele van die staatsgeheel en vertoon dus albei
 gesamentlik die innerlike struktuur van die staatsverband.
 Hier spreek ons van outonomie. Op grond van hierdie beginsel
 sou ons byvoorbeeld nie van soewereiniteit in die kring t.o.v.
 die verskillende departemente van die Uniekabinet kan praat
 nie; en op dieselfde beginsel gegrond, is die konsepsie van
 twee of drie selfstandige staatsmagte of die soewereiniteit
 in eie kring van die geregshof verwerplik. ²³⁾

Ten slotte stem ons samevattend met Dr. H. Dooyeweerd
 saam: „..... dit is een eerste vrucht van een waarlijk
 Christelijk staatsleven, dat de soevereiniteit in eigen kring
 in de onderscheiden verbandsstrukturen de menselijke samen-

22. Vgl. W.d.W. III pp. 354 en 397.

23. Hierdie saak word weer in Hoofstuk V. bespreek.

leving, welke God als Souverein in zijn heilige wereldorde besteld heeft, weer over de geheele linie word erkend, en dat de staat nergens in machtoverspanning de hand uitstrekt om interne samenlevingsverhoudingen te overheerschen, die van God haar eigen levenswet hebben ontvangen.²⁴⁾ ware overheidsvryheid beteken om vry te wees van onregmatige bemoeiing, asook om getrou te wees aan eie roeping deur overheidsbeskerming teen die ekspansiesug van alle burgerlike reghebendes te verleen.

Daar bestaan ook vrye juridiese maatskapsbetrekkings tussen die samelewingsverbande onderling, bv. vankeer state ambassadeurs of diplomate uitruil, diskussies rondom die tafels van die V.V.O. (met erkenning van elke staat se reg tot soewereiniteit in eie kring, en nie-inaenging in die huishoudelike sake van ledestate), ens., ens. Hiermee hang natuurlik nou saam die probleem van die verhouding van die staat tot die huidige volkeregtelike organisasies, die verhouding van die staatsreg tot die volkereg. Die dilemma waarin die moderne leer van die regssoewereiniteit verkeer, nl. of die staatsreg sy gelding ontleen aan die volkereg, of omgekeerd: die volkereg aan die staatsreg, plaas hierdie leer voor 'n onoplosbare moeilikheid. Die verwesenliking van die idee van die „civitas maxima" sou die einde van die volkereg

24. „d.w. III p. 446

beteken en andersyds kan die staat nooit op dieselfde wyse deel van 'n volkere-unie of volkebond wees as provinsiale rade of ander outonome publiekregtelike korporasies dele van die staatsverband is nie. Die volkeregtelike gemeenskapreg wyk in sy innerlike aard en struktuur prinsipiëel van die interne verbandereg van die staat af, en kan dus nimmer die soewereine geldingsbron van hierdie laaste wees nie.

Die staatsreg ontleen sy gelding aan die goddelike skeppingsorde en is enkapties gebind in die volkereg, soos omgekeerd die volkereg enkapties gebind is in die interne staatsreg, maar in hierdie wederkerige binding mag geeneen sy eie innerlike aard en oorspronklike kompetensiesfeer verloor nie. Die moderne volkereg vertoon trouens 'n onaanvaarbare en aanvegbare universalistiese gestalte.

. . .

Die kerkinstituut, die gesins- en staatsverband en die huweliksgemeenskap met leidende funksies op geloofs-, morele en juridiese gebiede dra 'n uitgesproke institutêre karakter en is institute waarvan daar sekere bande is wat die lede daarvan bind. In die gesinsverband, in die familie-gemeenskap, en in die staatsverband word die mens gebore. In die institutêre kerkverband word hy na sy geboorte deur die

doop opgeneem, onafhanklik van sy individuele wil. Wanneer man en vrou eenmaal in die huwelik verbonde is, is hulle nie meer vry om hierdie gemeenskap vrywillig te verlaat nie. Die band van die instituut het hulle omvat. Die goddelike instelling maak sig geldend teenoor die prinsiepe van die vrye assosiasie. Die prinsiepe van die vrye assosiasie kan nie op die verbands- en gemeenskapstipes toegepas word sonder om dit volkome te denatureer nie.²⁶⁾

Onder die tipes-histories gefundeerde gedifferensieerde samelewingsverbande dra inderdaad alleen staat en kerk 'n institutêre karakter. Alle origes val onder die kategorie van die nie-institutêre samelewingsverbande en -vorme. Hulle kom eers in die vrye, geïndividualiseerde maatskapsbetrekkings tot positiewe vorming. Alle verenigings bv. is histories gefundeerd. Hulle het almal hulle ontstaan

26. Prof. Dooyeweerd stel dit: „Het zijn alle verbanden, resp. gemeenschappen, welke naar dit instituutskarakter bestemd zijn, de tijdelijke menschelijke existensie in intensieve mate, blijvend of althans voor een groot deel van het leven, onafhankelijk van den individueelen wil te omvatten." (n.d.w. III pp. 511 v.v.)

(Opmerking: Uit wetenskaplik-wysgerige gesigspunt is dit inderdaad ongewens en onjuis om soos wat selfs hier te lande gedoen word, van enige private stigting soos dié van 'n handelsgenootskap ens., te spreek as „instituut“.)-

in die historiese ontwikkelingsproses van die mensheid, en hulle is verskillend bestem al na gelang hulle aard en bedoeling is.²⁷⁾

. . .

Estetiese burgervryhede moet deur die owerheid gerespekteer word. Dit is die grote skeppingskunstenaar wat in die bors van sy skepsele die skeppingsdors op die terrein van die skone gewek het; wat die natuurlike produktiwiteit van ons verbeeldingslewe onderhou. Kuns is 'n afsonderlike gebied, 'n geestelike mag, wáár onder goddelike aandrif vorend en kunstelend met van God ontvangte vermoëns en talente by die gracie Gods begrensde vryheid van beweging besit word. Die ontneming van hierdie kompetensievryheid beteken die kwyning van 'n God gewilde vermoë.

'n Kunstenaar ontleen die lewenswet vir sy kuns van God.²⁸⁾ Indien hy dit van die staat, kerk of 'n ander nie-esteties gekwalifiseerde samelewingsvorn sou ontleen, hou hy op om kunstenaar te wees. Al skilderende, tekenende en boetserende moet ware kunstenaars (met die oog op die wet Gods vir hierdie terrein gehou) die lewenswette van die kuns ontdek.

'n Akademie vir skone kunste besit interne onkreukbare kunaregte in die Christelike staat. Dit besit soewe-

27. Vgl. Spier: "wat is Calvinistiese wijsbegeerte?" p. 52
28. Vgl. Veenhof: pp. 31-64.

reiniteit in eie kring. 'n Teatergroep, 'n toneelgeselskap, 'n digterskring, 'n boere-orke, sekere filmbedrywe, kunstwedstryde ens. ens. vertoon almal tipiese maatskaplike, ten dele onderling eng samehangende individualiteitsstrukture met 'n bestemmingsfunksie in die estetiese — dus esteties gekwalifiseerd — en tipies histories gefundeerd.

Dat hierdie maatskaplike individualiteitsstrukture hulle kompetensiesfere met die daarmee samehangende grense het, mag nie ontken word nie. Die nudisties-georiënteerde skildervereniging sal byvoorbeeld nie mag bestaan en toegelaat word om die sedelikegevoel in die burgerlike lewe te kwes deur sy grense oorskreidende nudistiese kunswerke nie. Die digter met 'n byna onoortreflike woordrykdom sal nie die estetiese grense mag vertree deur lastering sonder om sy eie vryheid en ander vryhede te benadeel nie.

. . .

EKONOMIESE Burgervryheid.

Die vermoë in die mens en die taak aan hom opgedra om die natuur te beheers, lei tot die stigting van ondernemings om byvoorbeeld grondstowwe uit die aarde voort te bring. Dit gee weer byvoorbeeld aanleiding vir die vorming van landboukringe, ens. Die verwerking van grondstowwe en ander produkte is 'n aanleg wat sal lei tot die vorming van allerlei nywerheidskringe. Die noodsaaklikheid om dit te versprei,

met die daarmee gepaardgaande handelskuns, lei tot die vorming van maatskaplike individualiteitsstrukture vir handel, bedryf, ens.

In die samelewing vind ons sfere soos Landbou, Nywerheid, Handel, ens., ens. wat sal kwyn as hulle gedwing word om anders dan na hulle van God geordende lewenswette te handel. Hande-arbeid in die werkmanswinkel moet geëer word as 'n na Gods beeld geskape menslike lewenskrag.

Vryheid van beroep en bedryf is 'n van God ver-²⁹⁾lcende persoonlike reg wat onaantasbaar behoort te wees.

Ook die ondernemer is individueel vry, maar nie in die sin van onderworpenheid aan sy eie ongebondenheid nie. Willekeurige en bandelose beheer van besighede verg owerheidsintervensie, omdat die eie gesagsbevoegdheids oorskrei word. Hy lewe in 'n bedryfsorganisasie waarin daarna gestreef moet word dat elke lid en arbeider bevoegdheids, regte en vryhede wat hulle nodig het om hulle roeping te vervul, sal ontvang. Dan eers is dié vryheid gewaarborg — 'n vryheid na Christelike beginsels. Aan wantoestande wat 'n bedryfslewe tiranniseer, moet 'n einde deur die gewenste instansies gemaak word. 'n Absolute vryheid om te laat arbeit, hoe, waar, wanneer, hoe lank en onder watter loons - e.a. voorwaardes as wat 'n ondernemer verkies, beteken die vernieti-

29. Vgl. Smeenk: „Onze Volksvrijheden.” p. 415

ging van persoonlike vryheid, aantasting van die soewereiniteit in eie kring van die gewete, ens. Die geheel vrye vestiging van bedrywe kan skadelike gevolge vir die publiek, vir bepaalde bedryfsorganisasies en selfs vir die nasionale welvaart hê.³⁰⁾

Privaat inisiatief, privaat verantwoordelikheid, privaat kompetisie, eiendomsregte van individue en korporasies, ens. met inagneming van die beginsel vryheid in eie bevoegdheid is normatief geldig.³¹⁾

Dat die vryheid in eie bevoegdheid van ekonomiese maatskappye skendbaar is, blyk genoegsaam uit die stryd van Calvinistiese kant teen die sosialisasie of nasionalisering van die bedrywe. Vir die bestryding van hierdie sosialisasie, van hierdie staatsvoogdy oor die bedryfsalewe, is die beginsel van vryheid in eie bevoegdheid vir teenaksie gewis van leidende belang.

Die onskriftuurlike en daarom normatief ongeldige beginsel van die sosialisme wat in die Marxistiese vorm tot volle ontplooiing kom, wil die staat in die gemeenskapsbedryf laat ondergaan. Dit begin deur 'n strewe van arbeiders na kollektiewe ooreenkomste. Daarna volg dan maklik die kollektiewe beheer — voorloper van kommunisme. Daarom kan die begin van kollektivisme die begin van slawerny wees.³²⁾

30. Vgl. Smeenk: "Onze Volksvrijheden" p. 420

31. Vgl. McIntire: "Author of Liberty." p. 107

32. a.w. p. 37

Nog ander ekonomiese burger-vryhede is dié wat ontstaan uit persoonlike maatskaplike betrekkinge in die relasies van koper en verkoper, ens. en dié tussen samelewingsverbande onderling vrye maatskapsbetrekkinge t.w. wolfabriek-kleremakers, groot-handelaars-klein-handelaars, ens.

Siedaar die ekonomiese burger-vryhede wat legio is!

. . .

SOSIALE VRYHEDE.

Die burger-vryheid op SOSIALE GEBIED wat sig onder Gods bestel in die Christelike samelewing ontwikkel het, is net so ryk gevarieerd en veelvorig. Afgesien van die feit dat alle organisasies ook 'n omgangsy het, is daar vele maatskaplike verbande wat sosiaal gekwalifiseerd is.

Die gedifferensiëerde mode, sportbyeenkomste, sekere vorme van wedstryde, 'n geselligheid (met gasheer en gasvrou tot 'n geringe mate met gesag beklee) ens., ens., is onteenseglik deur tipiese omgangsfunksie gekwalifiseerde maatskaplike verbande of gemeenskappe.

Maar ook die vrye geïndividualiseerde maatskapsverhoudinge³³⁾ het 'n eie tipiese interne struktuur, wat sig tipies in alle aspekte van die tydelike werklikheid uitdruk, wat deur die sosiale bestemmingsfunksie gekwalifiseer word

33.

Vgl. Spier: „Inleiding W.d.W.” pp. 213-214

en histories gefundeerd is. Ook hierdie strukture van die maatskapsverhoudinge bind die mense nie saam in 'n verbandseenheid en rus nie op die fondament van organisasie soos die maatskaplike verbande nie.³⁴⁾ Dink aan die verhouding buurman - buurman, die groot van die wandelaar tot sy verbyganger, sportmededingers, die ontmoeting van twee aan mekaar onbekende Afrikanertoeriste in bv. Switserland, ens.

Tussen die samelewingsverbande as sodanig kan ook onderling vrye maatskapsbetrekkings ontstaan, bv. waar twee of meer gesinne kragtens buurskap met mekaar omgang het.

En hier oralis geld die beginsel vryheid in eie bevoegdheid.

. . .

LINGUISTIESE VRYHEID.

In die sfeer van die TAALVRYHEID moes die Afrikaner reeds veel smaad en verguising verduur. Onnodig om te sê dat staatsabsolutisme (en universiteitsabsolutisme(!)) op hierdie terrein lei tot gruwelike verminking van die vryheid in eie bevoegdheid - beginsel. Ook die Romanistiese kerktradisie van erediens deur medium van Latyn, is normatief ongeldig.

By 'n bestaande meertaligheid onder die staatsvolk waar 'n taalstryd bestaan, moet die staat integrerende posisies

34. Vgl. Spier: wat is Calvinistiese wijsbegeerte? p. 56

kies wyl hy self in die wetskring van die simboliese betekening fungeer. Maar ook hier terwille van burgervryheid bly die integrerende taak van die owerheid gebonde aan die struktuur-prinsiepe van die staatsverband, d.w.s. die staatlike integrering op hierdie gebied bly prinsipiël aan die tipiese leiding van die publiekregtelike geregtheidsidee gebonde. Allereers behoort by bestaande meertaligheid 'n taalvrede onder heerskappy van die publieke verbandgeregtigheid nagestreef te word.

Sodra die owerheid in die binne-landse taalpolitiek 'n integrering trag te forseer, bv. deur onderdrukking van 'n bepaalde nasionale volksgroep, verloor hy die grense van sy amp uit die oog en maak hy hom skuldig aan 'n magawillekeur, wat teenoor 'n taalgroep wat sy regte kragtig verdedig, magtelos sal blyk. Ons eie geskiedenis gedurende die vorige eeu lewer daarvan 'n markante voorbeeld.

. . .

HISTORIESE VRYHEDE.

Die erkenning van die beginsel soewereiniteit in eie kring vir histories gekwalifiseerde samelewingsverbande en betrekkinge impliseer dat historiese vryhede van burgerlikes gerespekteer moet word.

Calviniste wat hulle beywer het vir burgervryhede en 'n Christelike staatslewe het reeds 'n taale stryd gevoer teen allerlei rigtings wat aan die eie karakter van die

35)

skool geweld aangedoen het. Hulle het gestry vir die eie opvoeding wat nie van die staatsowerheid (en in ons land met die „allerverdorwendste“ gewetenskousule!), selfs nie die kerk, ens. mag uitgaan nie, maar van ouers wat in 'n skoolvereniging georganiseer is. Reeds Groen van Prinsterer was doodsbenuid vir 'n staat wat opperskoolmeester probeer wees.

Verdere historiese vryhede is die volksfeeste, en tot 'n sekere mate die drukpers, radiowese, kultuurliggame, ens. wat deur 'n gesagsstruktuur gekarakteriseer is en derhalwe as vrye maatskaplike verbande gehandhaaf moet word. Almal is bestemd om die burgers van die land deur kennis tot mense wat hulle plek in die kultuurtaak van die Christelike staatslewe sal kan volstaan, te vorm.

Persvryheid wat sy stryd om in vryheid gedagtes uit te druk, gehandhaaf het, het sy eerste oorwinning in Calvinistiese Nederland behaal. Sensorskap in vredestryd lei tot ³⁶⁾ miskenning van 'n kardinale burgervryheid.

-
35. Volgens J.M. Spier in „Wat is Calvinistiese Wijsbegeerte?“ p. 52 is die skool 'n tipies histories gekwalifiseerde samelewingsverband: „Haar bestemmings- en funderingsfunctie liggen beide in het historiese. Zij is gegrond op de cultuurvormende kennismacht en zij word bestemd door het doel de leerlingen door kennis te vormen tot mensen, die hun plaats in de cultuurtaak kunnen aanvaarden.“ Die bestemmingsfunksie is die beskawings- of kultuurvoorberedende taak. Sommige wysgere beskou skool, radio, kultuur- en debatsverenigings as sekondêre verbande sonder eenduidige bestemmingsfunksie. Die universiteit resorteer ook by dié soort, al is dit op 'n ander manier.
36. Dit is 'n miskenning wat McIntire byvoorbeeld noem:

Die verhouding kollega teenoor kollega is 'n histories getipeerde persoonlike maatskaplike betrekking omdat die twee mense hulle albei aan dieselfde kultuurtaak wy.

. . .

KONSSENSIE VRYHEID.

Kuyper maak heel dikwels van konsensievryheid melding. Die konsensie ³⁷⁾ word in „Ons Program” naas die in die kring soewereine saaslewingsvorme genoem. Naas kerk, gesin, geloof, denke, ens. is konsensie ook 'n „uitdrukking” of „uiting” van die lewe van mense — en moet teen staats-soewereiniteit verdedig word (aldus Dr. A. Kuyper.)

. . .

WETENSKAPSVRYHEID:

Wetenskap is die aanwending van die vir ons ingeskepe ondersoekings- en denkvermoë op die kosmos; die uiteen-stellende en teenoor-stellende sistematiese denke.

kontrolering van vrye spraak as gevolg van pogings om in sake van die hart in te gryp om dit te vernietig.

37. Die vaders sou nl. „de vrije souvereiniteit in eigen kring voor consciëntie en familielevens bef” in ere herstel het; en „elk persoon moet soewerein gebieden kunnen in den kring zijner eigen consciëntie.”

God het die menslike gees oor die verskynsels mag gegee. Op die denkwette en wetenskaplike ondersoekings mag nie inbreuk gemaak word deur onbevoegde instansies nie. 'n Geleerde ontvang sy meesterskap oor enige gebied van die wetenskap van God, en nie van een of ander kosmiese bestaande nie. As die wetenskap verkragting van sy eie lewenswet duld, is dit nie slegs 'n oneer daarvoor nie, maar 'n sonde voor God en 'n geringskatting van eie vryheid. Kortom, die wetenskaplike moet soewerein wees in sy studeersel en laboratorium. Die Romanistiese kerkidee dat Christelike wetenskap onder kerklike voogdy sal staan, is verwerplik. 38) 'n Universiteit wat aan die oppermag van die staat die regte van die wetenskap oorlewer, is skuldig voor God.

In die Christelike staat met sy Christelike vrye universiteite sal die in eie bevoegdheid vrye beoefenaar in alle opsigte rekening hou met die woord Gods, en daarom tot resultate kom wat met die Goddelike Woord-openbaring in ooreenstemming is.

Die veld van ondersoek sal die metode van 'n bepaalde wetenskap beheers, en nie omgekeerd nie. Hierdie gedagte impliseer die erkenning van 'n veelheid van metodes, en hierdie veelheid van metode veronderstel 'n veelheid van velde van ondersoek, 39) m.a.w. 'n menigte velde van ondersoek

38. Vgl. Spier se versamelwerk: „Wijsbegeerte en Levenspraktijk" p. 26.

39. Vgl. Spier: „Op Gods Woord gegrond." p. 15

met elkeen soewerein op eie gebied, bestaan vir die vorsaer.

In die moderne tegniek as een van die magtigste integreringsfaktore in die moderne geïndividualiseerde en gedifferensieerde maatskapsverhoudinge kom tegelyk op pregnante wyse die maatskaplike rol van die wetenskap as noodwendige integreringsfaktor in 'n skerpe beligting. In tegelyk die onderlinge enkaptiese vervlegtings van die maatskapsstrukture; immers as maatskaplike konkrete versakynsel vertoon die wetenskap 'n teoreties-logies gekwalifiseerde individualiteitsstruktuur, gefundeerd op die "tegniek."⁴⁰⁾

. . . .

PERSOONLIKE VRYHEID.

Die reg van die persoonlikheid, m.a.w. PERSOONLIKE VRYHEID, word in Hoofstuk I bespreek, en dit is onnodig om weereens te benadruk dat die idee van die persoonlike vryheid geen voorsiening maak vir die gedagte dat die mens na sy individuele tydelike bestaan deur een of ander tydelike samelewingsverband geabsorbeer sal word nie. Die mens bly tog voor alles 'n individuele lid van die transsendente gemeenskapsvolheid van die mensheid in Christus. Selfs al sou die sonduur geen deel aan Christus hê nie, bly hy tog nog begrepe in die transsendente mensheidsgemeenskap in die sondeval van

40. Vgl. W.d.W. III

sy eerste hoof, Adam.

Die behoud van die menslike lewe is as 'n individuele reg wat sonder Gods bevel deur niemand geneem mag word nie, belangrik. En dan nog, wanneer dit op Gods bevel kragtens sy wet ontnem moet word, kan alleen die staatsverband die doodvonnis voltrek.⁴¹⁾ want die owerheid dra die swaard nie tevergeefs nie. Na die struktuur van sy goddelike amp is sy swaardmag innerlik gerig op die strukturele leiding deur die tipiese regsverbandfunksie, wat in die swaardmag gefundeerd bly. In 'n samelewing waar die kerklike instituut vrye spel oor die lewe van onderdane beskik, vervaag die son van burger-vryhede oor daardie horison.

. . .

By die studie van maatskaplike verbande moet versigtig gewaak word teen die gevaar om die doelstelling van die oprigtingshandeling dalk met die bestemmingsfunksie in die interne verbandsstruktuur te laat saamval. Dit hoef nie noodsaaklik so te wees nie. Die doelstelling kan alleen 'n vrye keuse van die interne verbandstipe, en van 'n nadere subjektiewe vormgewing aan die bestemmingsfunksie beteken. Die doelstelling skep byvoorbeeld geen struktuur nie, maar beteken primêr slegs 'n vrywillige keuse van die struktuur-tipe en gee voorts aan daardie struktuur-tipe 'n nadere vorm. Nie elke wysiging in die doelstelling

41. Vgl. McIntire: "Author of liberty" p. 99

van 'n vereniging bring dan ook noodwendig 'n verbreking van die identiteit van die in die lewe geroepe samelewingsverband met sig mee nie. Uitbreiding van die arbeidsveld mag toelaatbaar en soms gewensd wees. So kan ook 'n sekere samelewingsverband vervang word deur 'n samelewingsverband van radikaal ander struktuur. Maar sekere beperkings lê aan die wortel van hierdie saak:

- (1) Dit kan statutêr bepaal wees dat 'n vastgestelde doelstelling nooit gewysig mag word nie.
- (2) Die struktuurprinsipe van ander samelewingsverbande kan deur genoemde samelewingsvorm in nuwe gestalte, bedreig word. Die staatsverband met sy universele regsverbandfunksie sal daarteen moet waak.

Die bestemmingsfunksie in die struktuurprinsiepe van enige tipe (in onderkeiding van die doelstelling van die oprigtingshandeling,) lê op volstrek bo-willekeurige wyse ⁴²⁾ beslote.

.

By 'n bespreking van die verskillende soorte burgervryhede of vryhede van samelewingsvorme mag nie die skyn verwek word asof elke samelewingsvorm of burgervryheid in sy bestaan of aktiwiteit in één van die wetskringe afgesluit is nie. Indien wel, sou dit beteken dat ons Calvinis-

tiese wysbegeerte soos die gangbare humanistiese wysbegeerte funksionalisties-georiënteerd is. Funksionalisme ⁴³⁾ wil alleen maar sekere funksies sien en die hele skepping in daardie funksies probeer oplos, terwyl dit die bestaan van die hart waaruit al die tydelike funksies hulle oorsprong het, loën. Iedere skepsel (aldus ons Calvinistiese siening) fungeer in alle kringe, met dien verstande dat die werklikheidsstrukture van die eerste orde, bv. fisiese natuurdinge, sekere funksies as objekte het terwyl die werklikheidsstrukture van die tweede orde alle funksies as subjekte het.

Die Calvinistiese wysbegeerte bekamp die funksionalisme hewig deur die erkenning van die radikaal-tipe van elke verband; deur die opsporing van twee funksionele pole of radikaal-tipiese struktuurfunksies, t.w. funderings- en beestemmingsfunksies wat die individualiteitsstruktuur van enige verband waarborg; en deur die erkenning dat elke samelewingsvorm in alle kringe fungeer.

. . .

Ten slotte nog dit.

Ten opsigte van alle burgervryhede is die stryd daarvoor nie slegs toelaatbaar nie, maar 'n plig vir elke individu in sy eie kring; en dit moet gedoen word deur alle mense in die diepste ootmoed voor die majesteit van God Vrymagtig te laat buig.

43. Vgl. Spier: "Op Gods Woord gegrond." p. 24

HOOFSTUK IV.BOLWERINGEN IN DIE KRING AN WAARSORG VIR BURGER-
VRYHEID (IN DIE CHRISTELIKE SIN).

Uit hoofstuk III het dit alreeds gedeeltelik geblyk watter konnotasie ons heg aan die term soewereiniteit in die kring en burgervryheid, t.w. om vry te wees van enige onregmatige bemoeïing van die kant van samelewingsvorme wat hulle juridiese kompetensie onafhanklikheid kan misbruik; en om beskerm te word teen die „excessiewe aanspraken“ van die regsvormer van 'n spesifieke kompetensiesfeer — want elke tydelik-funksionerende samelewingsvorma druk sig uit in die juridiese synlaag van die werklikheid, het sy dit nou onregmatig is, het sy regmatig.

Elke samelewingsseenheid is regsvormer, reghandhawer en selfs reghersteller binne en (in verantwoordelike en voorwaardelike sin) buite sy eie struktuur; is 'n burgerlike reghebbende.

Dit impliseer ipso facto dat burgervryheid veral betrekking het op burgerlik vry wees van onregmatige owerheidsvoorskrif en - bemoeïing t.o.v. staatsvrye lewensfeer en nie-staatlike samelewingsvorme in daardie Christelike staat.

Maar hiermee het ons alreeds vooruit gegryp!

. . .

God is die gewer van wette, outoriteit en beperkings.

Die gedagte hieraan en aan hulle goddelike roeping — dat hulle dienare van die goddelike geregtigheid is — sal die staatsowerhede beskerm en ongeregtigheid tot hulle regterstoel toe to laat. Hoe sal hulle so vernietel kan wees om 'n onregverdige oordeel uit te spreek met die mond wat, soos hulle begryp, bestem is om 'n instrument van die goddelike waarheid te wees? Hoe sal hulle konsensie hulle toelaat om goddelose besluite te onderteken met dié hand waarvan hulle weet dat dit verordineer is om Gods beskikkinge te skrywe? Kortom, indien die owerhede hulle herinner dat hulle Gods stedehouers is, moet hulle met alle sorg, naarstigheid en vlyt daarvoor sorg dat hulle die mense 'n seker beeld van die goddelike voorsienigheid, bewaking, goedheid, welwillendheid en regverdigheid voor oë stel.¹⁾

Christus het Self vir ons die Skrifte, die wil, wet en Woord van God geopen. Dagglik open Hy deur Sy Gees ons verstand om dit te verstaan; anders sou die Heilige Skrif vir ons 'n geslote boek bly, ondanks alle goeie bedoelde, maar nie geoorloofde soek volmaak-oorbodige, filosofiese pogings om daardie geslote boek oop te kry. Daarom is dit vanselfsprekend dat daar vir elke godvresende gesagdraer (t.w. 'n regshandhawer wat sy gesag as van God gedelegeerd erken, en „in U lig“ sy rigsgaer soek) deur God die lig op elke lewens-terrein ontsluit sal word — en daarom ook vir die Christelike

1. Johannes Calvin: Institutio. IV, 20 paragraaf 6

owerheid. Dit geskied ondanks die feit dat die ligvonkies van Sy Konserverende Genade alreeds alle lewensterreine baie flou beskyn.

Die Gees van waarheid verlig ook die harte — die religieuse sentrum van ons bestaan — van die gelowige burgerlike reghebbendes. En in die religieuse sentrum, die hart (gelowige hart), is ook die uitgange van reg en geregtigheid.

Indien die owerheid hulle in iets misgaan of daaraan vergryp, is hulle nie alleen onregverdig teenoor die onderdane wat hulle boosaardig kwel nie, maar hulle smaad ook God wie se heilige oordele hulle besoedel. Aan die anderkant het hulle ook iets waarmee hulle hulself uitnemend kan vertroos, wanneer hulle bedink dat hulle werksaam is in 'n heilige amp, aangesien hulle Gods las verrig, en nie in onheilige besighede wat vreemd is aan die diensknegte van God nie.²⁾

Dit is aan ons bekend dat heel die tydelike samelewing sy religieuse sinvolheid in die liggaam van Christus vind. Hieruit is dit afleibaar dat die liggaam van Christus hom in die struktuur van alle samelewingsvorme wat in beginsel deur die Christus herstel is en as sodanig op Hom gerig is, openbaar. Nie alleen die institut²re kerk is van daardie liggaam van Christus 'n tydelike openbaring nie, maar ook die staat waarvoor Gods geopenbaarde ordinansies onontbeerlik is.

Hierdie gesonde opvatting lê aan die wortel van 'n vrye samelewing. Die geopenbaarde waarheid van die sinvolheid

2. Vgl. Calvyn se Institutio. IV 20 paragraaf 6.

van die samelewing in die liggaam van Christus bevry die samelewingsvorme van die tirannie van 'n tydelike verband wat homself goddelike mag wil toeken (en veral die staatsowerheid is geneig om in hierdie versoeking te val) en van die willekeur van die soewereine individu wat hom met goddelike heerlikheid tooi.³⁾

Die wet⁴⁾ van God moet dus vir die staatsowerheid normatief geldig wees. Dit is dieselfde God wat Hom in die volkerelewe openbaar as Dié wat Hom in Sy woord laat ken. Daarom sal die kennis van Gods ordinansies vir elke staatsman eers d n die finale resultaat wees nadat hy 'n deeglike ondersoek en studie van beide die volkerelewe en Gods woord gemaak het. Albei hierdie elemente mag nie dualisties naas mekaar gedink word nie, maar in sy denkende gees, onder kontrole van sy gewete en onder invloed van sy religie, moet dit tot hoëre eenheid van insig saamgesmelt word.

Dit sal die owerheid wat self by die gracie Gods bestaan, daartoe lei om, by die lig van Gods wet, dit wat by dieselfde gracie Gods in allerlei ander lewensufere bloei, nie aan te rand nie, ens., ens.

Vir die Christelike regstaat is dit 'n onvoorwaardelike vereiste om hom te buig voor die goddelike geregtigheid, soos dit in die goddelike woord-openbaring uitdrukking

3. J.M. Spier: "Inleiding tot de Wijsbegeerte der wetsidee" pp. 165-166

4. Dr. Kuyper sien wet as "de constante wil van den alom-

vind. Die geregtigheid staan nie bo die onderdane alleen nie, maar dit heers ook oor die owerheid met sy positiewe regsorde. Dit was 'n vervalsing van die regstaatsidee toe die tydelike kerkinstituut gedurende die Middeleeue suo jure as enigste hoeder en interpreet van die goddelike geregtigheid beskou is. 5)

. . .

Die Christelike karakter van 'n owerheid verhoog ongetwyfeld die geseënde werking van sy gesag. Daar dien egter op gelet te word dat die Christelike Karakter van 'n owerheid iets is wat as verryking en 'n sieraad by die owerheid bykom, maar nie as sodanig van sy wese onafskeidelik nie. Die vervulling van die owerheidstaak (op watter gebrekkige wyse nou ookal) is wel moontlik vir staatsmanne wat sonder kennis van die diens van God is. 6) 'n Owerheid hou nie op om owerheid te wees as hy God nie ken of vrees nie. Hy kan 'n van God verordineerde owerheid wees sonder om Hom te ken of te erken.

Maar selfs vir die onchristelike staat wat die aan hom gegewe vryhede en beperkte mag van 'n staat insien en

tegenwoordigen en almachtigen God, die op elk gegeven oogenblik het zoo verordent en het zoo bestelt." Uit Veenhof: „Souvereiniteit in Eigen Kring" p. 56 -

5. Vgl. ook Mekkes: „Ontwikkeling der Humanistiese Rechtstaatsleer" p. 78
6. Vgl. hierby „De Gemeene Gratie" van Kuyper (deel III p. 61) Daar kan „geen de minste twijfel bestaan of ook een afgodendienaar en een Godloochenaar, zoo hij met het

toepas, behoort die daeraad van bloei en ontwikkeling tot 'n magtige nasie tot 'n groot mate aan te breek. Elke owerheid is pligmatig gebonde om die regte en vryhede, d.i. die wette, van God in die konserverende genade te ondersoek (nie-teenstaande hy miskien die God van die regte en wette negeer.)

Elke Christelike owerheid is egter pligmatig gebind om die regte en wette van God beide in die konserverende genade as in Gods woord te soek en sodoende die goddelike wil te ken. Die verskil tussen bogenoemde twee regerings is egter daarin geleë dat die heerskappy van eersgenoemde weens die diepe bederf van die sonde maklik kan ontaard en oor die lewe en besittings volstrek en onbeperk begin heers. So ontwikkel die mees absolute alleen-heerskappy. „Willoos en rechtloos" is die onderdane aan die genade van die staatsowerheid oorgelewer. Solank die oog van die staatsowerheid vir die betekenis van die gemene gracie gesluit is, ontbreek dit hulle aan die juiste uitgangspunt om die verhouding tussen volk en owerheid na eis te eerbiedig en in 'n positiewe regsorde tot sy reg te laat kom. Daar word dan, tot verwerping van die burgervryheid, uit die wese van die mens of uit die aard van die menslike natuur geredeneer. En weens die diepe verderf van die sonde is hierdie verwerping op sy beste gebrekkig.

Overheidagezag bekleed is, is en blijft Overheid, en als zoodanig is ook De Overheid in zijn persoon een Dienaresse Gods."

Wrouens, die opstand teen God, en die sondeval, het 'n geweldige verwoesting in die hele wese van die mens aanbring. Die religieuse konsentrasiepunt is aangetas. Die verstand is verduister. Dien tengevolge is die mens van nature geneig om sy filosofiese stelsels of lewens- en wêreldbeskouing uit onskriftuurlike beginsels op te bou — vandaar die uiters korrupte vryheids- en gesagsbeskouinge van die moderne sogenaamde regstaatsteoretici. Gewoonlik word óf die individu of 'n ander gegewe uit die geskape werklikheid ten troon verhef. Dwaling, onwetendheid in geestelike dinge, ens. is gevolg van hierdie verblindings. Die mens (asook die owerheidspersone) is van nature onbekwaam tot enige geestelike goed vanweë die verdorwe wil en verduisterde verstand. Sute die Herskepper is 'n egte regstaat onmoontlik.

Die ware Christelike regstaatsidee impliseer dat die goddelike struktuurprinsiepe van die staat self die eie-aardige universaliteit van die interne publieke reg begrens tot 'n universaliteit en soewereiniteit in eie kompetensiesfeer.
7)

Die Christelike karakter van die staatslewe hang af van die verbandskarakter van die staat; dit hang af van die gees wat in sy verbandsuitinge heers. In die beginsel van die Christelike staat is hy na sy interne struktuur op Christus gerig en word dus ook die tipies leidende publiekregtelike
8)

7. Dooyeweerd: *Wysbegeerte der Wetsidee* Deel III p. 398

8. a.w. p. 450.

verbandsprinsiepes in hulle positiewe vorming ontsluit tot 'n uitdrukking van Christus se Koningskap oor heel die innerlike politiese lewe van hierdie samelewingsverband.⁹⁾ Maar dit is slegs moontlik op die historiese maggrondslag van 'n deurdringing van die Christelike staatsopvatting in die volksortoering en daarop moet dus in die eerste plek heel die politieke stryd vir die Christelike staat gerig wees.⁹⁾

Die Christelike staat behoort in sy geloofsfunksie die „soewereiniteit in eie kring” -beginsel te respekteer. Trouens, dit is 'n eerste vrug van 'n waarlik Christelike staatslewe dat die soewereiniteit in eie kring in die onderskeie verbandsstrukture van die menslike samelewing weer oor die hele linie erken word. Immers, die soewereiniteit in eie kring van die onderskeie verbandsstrukture het die oorsprong in die heilige wêreldorde van die soewereine God. Die staat mag nêrens in magsoorspanning die hand uitstrek om interne samelewingsverhoudinge wat van God hulle eie lewenswette ontvang het, te oorheers nie.¹⁰⁾

Wie dan 'n Christelike staat trag te seek in uitwendige formules alleen, of in geloofsbelydensisse van institutêr-kerklike karakter, sien dwaallig vir sterre aan.¹¹⁾

9. a.w. p. 449

10. a.w. p. 446

11. a.w. p. 449. Vgl. in hierdie verband Artikel 1 van die Grondwet van die Unie van S.-A. t.w. „Het volk van de Unie erkent de souvereiniteit en leiding van de Almachtige God” asook die onderskeie ampgebode in die Parlement.

'n territoriaal-heerskaplike dwangreg lei on kwalifiseer die hele staatslewe. In die samehang met die monopolistiese organisasie van die swaardmag oor die territoriale kultuurgebied onderskei die staat hom van alle ander samelewingsverbande en word ook sy identiteit vir alle tye gewaarborg.

Die juridiese bestemmingsfunksie onderskei hierdie samelewingsverband van ander verbande wat nie-juridies gekwalifiseerd is, bv. die kerkverband, skoolverband, bedryfsverband, ens. — almal verbande wat 'n juridiese funksie het, maar dié interne regsfunksie is self tipies gekwalifiseer deur 'n nie-juridiese bestemmingsfunksie. By die staatsverband is dit egter nie die geval nie, maar die regsfunksie in sy tipiese gebondenheid aan die funderende magfunksie vervul self die kwalifiserende rol.¹²⁾

Dat die bestemmingsfunksie van die staat in die juridiese wetskring te vind is, ly geen twyfel nie. Indien die staat dit sou ontbeer, sou hy met sy gevaarlike (en nou 'n nie-juridies-gekwilifiseerde) swaardmag in 'n georganiseerde rowersbande onttaard.

. . .

12. a.w. p. 391 en 393. Vgl. ook Dengerink: Een „structuur word hierdoor bepaald, dat binnen elke samenlevingsverhouding een bepaald aspect een leidende rol speelt. Deze leidende functie moet evenwel onmiddellijk gezien worden in onverbreekelijke correlatie met de funderende functie." p. 227

Dit is van dringende belang om daarop te let dat die kwalifiserende regsfunksie van die staat hom inderdaad slegs in strukturele samehang met sy tipiese funderingsfunksie laat vat. Die onverbreeklike, tipies-interne struktuursamehang tussen reg en mag in die staatsverband druk hom in die eerste plek uit in sy gesagsstruktuur. ¹³⁾

In teenstelling met die struktuur in alle nie-staatlike verbande is die staatsgesag na sy innerlike geaardheid owerheidsgesag oor onderdane.

In die lig van die goddelike woord-openbaring is die amptelike swaardmag in sy struktuur-samehang met die leidende funksie van die staatsverband slegs om die sonde ontwil deur God in die tydelike wêreldorde opgeneem — veral omdat die staat van regtheid deur die sondeval vermink is.

Die owerheid dra die swaard nie tevergeefs nie. Hy is met die swaardmag beklee, en is geen owerheid meer sodra die swaard hom ontglip nie. Maar na die struktuur van sy goddelike amp is sy swaardmag innerlik gerig op die strukturele leiding deur die tipiese regsverbandfunksie, wat in die swaardmag gefundeer bly. Alle interne verbandareg van die staat is na sy struktuur territoriale owerheidsverbandareg, wat met die sterk arm gehandhaaf word. Die staat vind in hierdie struktuur self die innerlike begrensing van sy kompetensiesfeer. ¹³⁾

Prinsipiël is dit foutief om te meen dat alle individuele vorme van mag innerlik gelykwaardige bestanddele van die staatsmag is. Teen die skynbaar veel meer reële en nivellerende beskouingswyse wat alle nadruk op die altydigheid van die staatsmag lê, en daarby alle faktore van hierdie mag oor één kam skeer, moet gewaak word.¹⁴⁾ Alle ander individualiteitsstrukture van die mag kan nie met behoud van hulle eie innerlike wese tot interne bestanddele van die staatsmag gemaak word nie. Alle magsvorme wat inderdaad tot interne bestanddele van die staatsmag word, moet noodwendig die interne individualiteitsstruktuur van die staatsverband aanneem.

Ons noem 'n voorbeeld om te illustreer: Die institusie-kerklike mag is die swaard van Gods woord, en dit moet só gehanteer word dat dit in die gewete any. Die staat daarenteen gebruik veral uitwendige middels. Hy besit regters, magistrats, polisieagente, divisies, eskaders. Hy giet kanonne, vervaardig gewere, bou vestings en oorlogskere, onderhou atoomnavorsingstasies, ens. om die onafhanklikheid van die land te verdedig. Hy bou gevangnisse om die skuldiges op te sluit. By die staat is dit uiterlike dwang, desnoods deur die swaard, al is dit slegs in gevalle van oproer. By die kerk, die moeder van ons gelowiges, is nooit dwang nie, maar steeds drang. Oortuig, win, trek, lok is

die middel wat die kerk aanwend. Gebied, bevel, gelas, dwing is die middel waardeur die staat bloei.¹⁵⁾ Institutör-kerklike mag kan dus nooit 'n innerlike gelykwaardige bestanddeel van die staatsmag word sonder om sy tipies-eie innerlike individualiteitsstruktuur skade aan te doen nie.

Nee, t.o.v. juridiese bestanddele van die werklikheid het die staatsverband sy tipies-eie kompetensiesfeer, gefundeer op sy tipies-eie historiese swaardmag. In elke staatsteorie wat hierdie kompetensiegrense loën, is in prinsipe 'n magstaatsteorie.¹⁶⁾

Soos op die staats- en kerkterreine word op alle lewensterreine mag en gesag uitgeoefen deur die ordeninge Gods selfs onbewus te laat werk, en daár self 'n skakel in te wees. Op staatkundige terrein, egter, waar die soewerein self met die wetgewende (d.i. regsbepalende) mag beklee is, kom dit hom toe om die vasgestelde reg as enig geldende reg met sy sterke arm te handhaaf — selfs al doen hy dit onbewus van die goddelike inslag van die ordeninge.

Herhaaldelik het ons reeds daarop gewys dat alleen aan die owerheid die van God gedelegeerde mag om organisasies, persone, ens. by geskil oor reg tot dit wat vir hom voorkom om reg te wees, met die swaard te dwing — en hierin is sy gewete, regsgevoel en ander middele van die konserverende genade hom tot hulp.

15. Dr. A. Kuyper: „De Gemeene Gratie" III p. 112

16. Vgl. Dooyeweerd: „Wysbegeerte der Wetsidee." p. 397

. . .

Dit is nie te ontken dat die swaardmag van die owerheid hom gevaarlik vir die hele burgerlike lewe maak nie. Indien die monopolistiese organisasie van die swaardmag oor 'n territoriale kultuurgebied nie onder leiding van die tipiese staatlik-kwalifiserende juridiese funksie gehanteer word nie, is totalitêre geweld (in verskillende skakerings) die weersinwekkende vooruitsig vir die burgers. Die swaardmag moet in diens van die ewewigtige harmonisering van 'n menigvaldigheid van regsbelange wat hulle binne die landsgrense laat geld, gestel word.

In die trant van Kuyper verduidelik Veenhof¹⁷⁾ dat die staatsowerheid die swaard as atribuuat dra, en dat daardie swaard drieërlei betekenis het, nl. die swaard van geregtigheid om die misdadiger selfs te lyf te gaan; die swaard van orde, om die binnelandse gewelddadigheid en verset teen te gaan; en die swaard van oorlog om die eer, reg en belang van die staat teen vyande te verweer. In die gesagsfeer van die staat dwing die owerheid meganies, d.i. uitwendig met die sterke arm; maar in die gesagsfeer van die maatskaplike lewe dwing dit organies, d.i. deur morele en innerente oorwig. (volgens Kuyper.)

wanneer sondige gebruik van mag en gesag of mags-

17. Veenhof: „Souvereiniteit in eigen Kring" p. 42.

misbruik aan die orde van die dag is, is dit onvermydelik dat die volkshartstogte gestadig sal opwel om tot allerlei politieke sondes aanleiding te gee.

Kortom, die (Christelike) staatsmag besit grense. Na ho vind hy sy grens in God en Sy wet ¹⁸⁾ en horisontaal sal dit stuit teen (sy grens vind in) die soewereiniteit van elke lewe in eie kring. Begrensing van owerheidsbevoegdhede in gehoorsaamheid aan Gods heilige ordinansies en nie na toeval of grill nie, bly vir die Christelike regstaat 'n noodsaaklike vereiste.

. . .

Onder alle gedifferensieerde verbande kan alleen die staat binne sy territorium 'n inderdaad universele regsverband bo alle nie-juridies gekwalifiseerde verbandstrukture in die reg organiseer. Alleen die staat mag die tipiese publiekregtelike integreringsfunksie vervul, terwyl nóg 'n interne kerkreg, ¹⁹⁾ nóg 'n interne bedryfreg, hoe omvattend

18. "Na boven vindt de staatsmacht haar grens in God en Zijn ordinantie. „In God Zelf, wijl reeds zijn bestaan Staatsalmacht tot een ording maakt, en in zijn ordinantie, zoowel wat zijn heilig gebod, als zijn schikkingen met de natiën betreft. Geen Staat kan een anderen stempel op den volksaard drukken dan God dien gaf. Krachten, talenten en roeping, evenals historisch verleden zijn de van God gestelde grenzen, waarbinnen de Staatsalmacht besloten is."

Kuyper: „Ons-Program." p. 214 — aangehaal uit Veenhof. p. 36

19. Volgens Dr. Bouwman in „Gereformeerd Kerkrecht" p. 13

hulle personele geldingsgebied nou ook mag wees, prinsipiël daartoe bekwaam is. Die staat is die wagter op die vryheidsmure en moet ingryp en al sy burgers en burger-vryhede beskerm. En dit is 'n grootse taak vir die staatsowerheid om sy burger-

is kerkreg prinsipiël 'eene theologiese wetenskap, omdat het tot inhoud heeft het recht, dat in de kerk geldt en gelden moet volgens de H. Schrift. De kerk heeft een eigen leven en daarom een eigen recht, dat rust op het recht, door Christus, den Koning der kerk, gegeven. Zij behoeft niet door de overheid te worden erkend, om als kerk op te treden. Zij is er krachtens de beschikking van Christus en het leven des Geestes, die in haar woont. Daarom is elk pogen, om het kerkrecht op grond van het natuurrecht of het vereenigingsrecht te construeeren, verkeerd te noemen. Elke kerk moet voor haar institusering en ordening terug naar de H. Schrift. Wat in de Schrift niet gegrond is, kan het geweten niet binden. Elke kerk moet in de overtuiging staan, dat haar constitutie aan een hooger en maatstaf beantwoordt. Alleen, indien zij overtuigd is kerk te zijn, zooals Christus die geïnstituëerd heeft, kan zij ook de geestelijke macht, die in haar gelegd is, uitoefenen. Het recht van Christus is absoluut.

Wanneer dan de kerk optreedt in rechten, dient de overheid haar te behandelen naar haar eigen aard. Zeker is de kerk geroepen het recht der overheid te erkennen, maar de overheid van haar kant mag nimmer hare autonomie en zelfstandigheid aantasten. De rechtspositie van de kerk in de staat, de verhouding van de kerk tot de overheid raakt ten deele de theologische en ten deele de juridische faculteit, en daarom moeten de theoloog en de jurist beiden in studie nemen, welke de positie van de kerk in den staat moet zijn. Maar wijl de kerk haar recht ontleent aan Christus, haar Koning, en zij naar het Woord van Christus een eigen leven bezit, dat zich uitspreekt in hare belijdenis en in hare kerkinrichting, volgt hieruit, dat het kerkrecht is een theologische wetenschap." Die konsekwensie hiervan (en van ons hele betoog in Hoofstuk III) is dat die kerk hem nie bevoeg mag ag om op die openbare en private reg in te gryp nie. Trouens, die doel van die kerklike mag is geestelik en moet strek tot verheerliking van God en tot saligheid van die siele, en in daardie lig moet sy juridiese funksie gesien word.

vryhede sowel as sy eie te beskerm, en vir selfbehoud op
20)
te tree.

Die sinkern van die reg, t.w. vergelding, duld
geen absolute, juridies-onbegrensde kompetensie van enige
regsvormer nie.

. . .

Oor die selfstandige karakter van die volkslewe is
'n verdere bespreking nodig. Dat die verskillende samelewings-
vorme elkeen 'n selfstandige lewe (wat deur die owerheid nóg
geskape nóg in stand gehou nóg gereël word) lei, is aan ons
uit Hoofstuk III bekend. Ons moet selfs nog verder gaan en
duidelik beklemtoon dat ook die enkeling-persoon in die same-
lewing 'n eie lewenskring vir eie gees en hart besit — 'n
tipies-eie lewenskring wat ook volle reg tot eerbiediging
eis. 21) M.a.w. die persoon en die samelewingsvorm het sy
tipies-eie selfstandige leefwyse. Oor so 'n volk wat in

Die owerheid wat ook 'n roeping het om God te verheerlik
op sy eie terrein en op sy eie wyse, moet die burgerlike
geregtigheid bevorder en onderhou.

20. "The State, protecting its own freedom, as well as the
freedom of its citizens, must act to preserve itself. When
the State refuses to protect its citizens from attack
upon their liberty by a group within society, that group,
having accomplished its end with individuals, immediately
sets out to rule the State." Uit McIntire se "author of
Liberty." p. 124

21. "Wie een eigen overtuiging, een eigen belijdenis, een
eigen stem, een eigen gevoel en levensroeping, en van dat
alles het kort begrip in de heilige sfeer van zijn
conscientie bezit, mag en moet gezegd worden een eigen

besit van 'n eie lewe is, tree die staatsowerheid nou op om 'n beperkte en bepaalde (aan hom opgedraagde) taak te vervul.

Dat dit 'n beperkte en bepaalde taak is, het reeds Groen van Prinsterer ingesien. Hy kortwiek die owerheids-ekspansie deur die regte van die stande en enkele samelewingsverbande te beklemtoon. Elkeen is binne die kring van eie bevoegdheid beperk. Daar is geen waarborg wat beter is as die handhawing en inskerping van die goddelike wet van geregtigheid en liefde en die daaruit voortvloeiende onskendbaarheid van verkreë regte en vryhede nie. Aan die alvermoë van die staat moet paal en perk gestel word; en verset teen 'n staatsleer wat die lydelikheid van 'n volksmassa en die onweerstaanbaarheid van 'n staatsmasjien bo selfwerkzaamheid en organisasie lewe verkies, is nodig.²²⁾

Die interne verbandsreg van die staat is na sy struktuur territoriale owerheidsverbandereg wat met sterke arm gehandhaaf word. Maar in hierdie struktuur self lê die innerlike begrensing van sy kompetensiesfeer.

God het die staatsgesag as 'n besondere gesagskring ingestel om die goeie en harmonieuse in- en meewerking van die lewenskringe onderling vir sover dit na buite optree,

levenswereld te bezitten, die weer van het leven der maatschappij onderscheiden is, en die feitelijk buiten het bereik van de Overheid ligt." Uit "De Gemeene Gratie" deel III p. 81

22. Groen van Prinsterer: "Ongeloof en Revolusie." pp. 31-41

moontlik te maak en dit binne die perke van die reg te hou. Elke poging van die politieke gesag om op enigeen van die ander nie-staatlike terreine „ten prinsipale“ te heers, is skending van Gods ordinansies (en verset daarteen is geen misdaad, maar plig vir die staatsonderdane en die Christelike nie-staatlike samelewingsvorme.)

Dit is dus 'n bestaanrede vir die optrede van die staatsgesag dat die staat noukeurig sal sorgdra dat die ratte van die menslike samelewingsmasjien deeglik en geharmoniseerd sal in- en saamdraai. Om vir die regte en vryhede van die samelewingsvorme en die enkeling daarbinne te waak, is die owerheid se hoë taak — maar dat die lewe in hierdie samelewingsvorme nie mag gereël word na wat andere goedvind om voor te skrywe nie, maar na die tipiese eie-aard en natuur van die vorme self, is gebiedend noodsaaklik. Iamers, dit is 'n Skriftuurlike beginsel en daarmee normatief geldig dat die staat wat die dienaar ten goede wil wees, vryheid sal bewaar.²³⁾

. . .

23. McIntire in „Author of Liberty“ p. 121 sien die saak soos volg: „If the task of the State, according to Scripture, is to be minister of good, and to maintain freedom, it must also keep one man or a group of men from destroying the freedom of others. The State must protect one group from destroying another. All monopolies, which threaten freedom, must be broken up by the State.“

Dr. A. Kuyper ontwikkel sy leer van soewereiniteit in eie kring altyd in onderskeiding van of in teenstelling met die soewereiniteit van die staat. Die „afbakening van die grense“ tussen die verskillende lewenssfere onderling en van die staatsverband sal 'n uitkoms van 'n gewoonlik langdurige stryd wees. In elke staatsmag lê nl. die neiging om die grense van samelewingsvorme te oorskry en om elke (selfs geoorloofde) strewe van daardie sfere na uitbreiding (en dus na ruimer erf) te weerstaan en te breek. Daarom moet daar vir die erkenning van burgervryhede (en derhalwe van die afgebakende kompetensiegrense tussen lewenssfere) onophoudelik op anti-revolusionêre wyse gestry word. Die nie-staatlike samelewingsvorme is geroepe om hulle regte en vryhede teenoor die hoër owerheid te beveilig. En dit wat die volk en die enkele persoon in die volk as eie lewensbestaan besit, vorm die regte en vryhede van daardie volk wat met hand en tand teenoor elke magsoorskryding van die owerheid verdedig moet word.²⁴⁾

Die pynlike stryd-episodes in die geskiedenis is uit tweeërlei te verklaar:

- (1) Die owerheidspersone tree as mense op, en elke mens is van nature geneig om sy mag uit te brei.
- (2) Namate die gemene gracie onder die volk uitbrei en die volk op hoër standpunt gebring word, word sy samelewing tot kragtiger ontwikkeling uitgedryf

24. Kuyper: „De Gemeene Gratie“ deel III pp. 81-92

(differensieringsproses) en word die kring van sy regte en vryhede uitgebrei. Die staatsowerheid sal stellig moet loslaat wat hy eers vasgehou het, en hom terugtrek van 'n terrein waarop hy 'n tydlank geheers het.

Dit gee aanleiding tot spanning, hoog konjunktuur en stryd tussen staatsvolk en staatsowerheid.

.

Dit is plig van die owerheid om die „ingebore“²⁵⁾ lewenswette te eerbiedig. In al die soorte nie-staatlike lewenssfere mag die owerheid nie eiemagtig sy ordonansies opleë nie, maar die ingeskape tipiese lewenswet moet eerbiedig

-
25. In many different directions we see..... that sovereignty in one's own sphere asserts itself. — 1. In the social sphere, by personal superiority. 2. In the corporative sphere of universities, guilds, associations, etc. 3. In domestic sphere of the family and of married life, and 4. In communal autonomy. In all these four spheres the State-government cannot impose its laws, but must reverence the innate law of life. God rules in these spheres, just as supremely and sovereignly through his chosen virtuous, as He exercises dominion in the sphere of the State itself, through his chosen magistrates. Bound by its own mandate, therefore, the government may neither ignore nor modify nor disrupt the divine mandate, under which these social spheres stand. The sovereignty, by the grace of God, of the government is here set aside and limited, for God's sake, by another sovereignty, which is equally divine in origin.....the state may never become an octopus which stifles the whole of life" "Calvinism, stone foundation lectures" p. 96 van Dr. A. Kuyper.

26) word. Die „soewereiniteit in eie kring“ - beginsel word verkrag sodra die staat i.p.v. om die vrye werking van die eie kringe te eerbiedig en te beveilig, die kringe van die samelewingsvorme inbuig of in die staatskring probeer oplos.

Die staatsverband mag geen woekerplant wat op ander lewe teer, wees nie. ²⁷⁾ Dit pas hom om op eie wortel te midde van die ander stamme sy plek in die woud van ons samelewing in te neem. Elke samelewingsvorm wat selfstandig opgeskiet het of nog opskiet, moet in sy heilige outonomie instandgehou word. Hierdie juridies-gekwalifiseerde verband neem sy plek in naag die instellings en organisasies deur God in die lewe geroep — dit staan daarnaag, en nooit daarbo nie.

Kortom, die staat het sy plek, beperkings en verantwoordelikhede van die Hoër Hand ontvang. ²⁸⁾

-
26. „..... Zoodra men zich van het Staatsterrein in het gewone leven begeeft, leeft de overtuiging op aller lippen dat hier allerwegen wetten gelden, die door den Staat niet gesteld zijn en waarmee de Staat niets van doen heeft; wetten die, veel onschendbaarder en heiliger dan die Staatswet zelve, op een nog hooger wetgever heenwijzen; en die, ook al noemt men slechts de denkwetten der logica, een macht tegenover den Staat vormen, waartegen de staat niets vermag.“ — „Ons Program“ p. 301 (uit Veenhof aangehaal. p. 55)
27. Vgl. Veenhof p. 36
28. McIntire, die outeur van „Author of Liberty,“ sien die saak as volg: „... God has provided for them (sekere burger-vryhede - m.i.) in His word in a way which indicates the fullness of freedom. The State has its place, but it has its very definite limits and responsibilities.“ p. 105

Indien die owerheid iets sou prysgee (hetsy aan die kerkinstituut, hetsy aan die gesinsverband, of watter samelewingsvorm nou ook al) van wat na Gods indeling tot die politieke gesag behoort, sou dit geen daad van ruime goedgeunstigheid of liberaliteit wees nie. Dit moet gesag word as 'n daad van heiligekennis waardeur die owerheid van sy vryheid prysgee — dus onvry raak.

Met ander woorde, die staatsverband moet die wet van God n.b.t. homself, die individu of samelewingsvorm respekteer en eer bewys.²⁹⁾ Alleen in oerbiediging en handhawing van hierdie wet kan hy sy eintlike taak volbring en vry wees.

. . .

Wen hierdie tyd is dit al duidelik dat die owerheid ook 'n taak het om die kompetensiegrense tussen verskillende samelewingsgebiede en lewenssfeere te beveilig; en sodoende

29. a.w. 106. "The State has no right or authority to encroach upon the liberties of the individual which God guarantees under His law. The State, in other words, must respect and honor the law of God as it concerns the individual, and only in honoring and maintaining this law can it serve its true function and be truly free. In doing this there are certain things the State must do and certain things it must not do. In both of these spheres, one of action, the other of inaction, the State becomes an agent for liberty."

deur dit te eer wat almal s'n is, almal se wisselwerking en die onderlinge goeie wou moontlik te maak. Mite dit in edeler sin verstaan word, kan ons praat van die hoede van die algemene belang.

„afbakening van grense" (soos Kuyper dit noem) word dus die behoefte. Dit mag allermans as 'n beperking van soewereiniteit of vryheid beskou word indien 'n staats-owerheid wettelik of deur wetgewing die grense van die samelewingsvorme sou „afbaken" (d.i. die vasstelling van die kompetensiegrense van 'n andersoortige soewereine gesag soos in die goddelike wet gegee is). So 'n daad moet dien as 'n voortreflike aanwysing van die natuurlike grense.

In die staatskonstitusie in 'n Christelike regstaat behoort die vryhede en regte van samelewingsvorme en van persone beskryf en gekodifiseer (L.W. nie „geakenk" nie) en in onderlinge samewerking bindend vasgestel word.

Kuyper het reeds betoog dat 'n egte konstitusie ³⁰⁾ en dus 'n suiwere konstitusionele regering alleen daár moontlik is waar die reg van die eie kringe erken word. Daarom kan die opstelling van 'n konstitusie nie aan die eie insig en

30. „De Constitutie bakenet over en weer grenzen af. Ze legt zekere grondslagen voor wederzijdse verhoudingen. Ze regelt voor vast allerlei grondbetrekking, die anders bij elk geschil waar in geding zou zijn. En zij doet dit niet by manier van accoord, tusschen willekeurige machten, naar grens naar grill of toeval trekkend, naar in gehoorzaamheid aan Gods heilige ordinantiën, geen grens verzin- nend, maar de grens volgend, die uitwijst wat eenerzijds als onvervreemdbaar recht aan het volk, anderzijds als macht aan de Overheid en aan beiden bij de gratie Gods is

dus aan die gevaarlike willekeur van die owerheid oorgelaat word nie. Die wet moet in gemene oorleg met die volk vasgestel word.³¹⁾ Die konstitusie moet dan gesien word as 'n verbond — nie in die sin van die revolusionêre idee van die contrat social nie, maar as 'n pactum tussen 'n nasie wat by die gracie Gods bestaan, met 'n staatsowerheid wat by dieselfde gracie Gods oor die nasie sal regeer. Dit is beslis fiktief om van 'n verdrag tussen twee staatsmagte te spreek, omdat die staatsmag by 'n ontwikkelde staatsinrigting één is. Maar dit is wel 'n verbond tussen die staatsmag en die volk wat met sy regte en vryhede in die staat leef en wat wesenlik tot die staat behoort.

Dr. A. Kuyper het tot hierdie geniale teorie gekom na aanleiding van die skriftuurlike Dawid-salwing waar die koning ná sy salwing deur die nominé van God, nl. Samuel, 'n verbond met die volk gemaak het en deur die oudstes gesalf is.

. . .

Daadwerklike juridiese integrering is onmisbaar vir burgerlike vryheid. Ons lewe is 'n deur sonde aangetaade

verleend." Veenhof. pp. 101-102.
 31. "Met name het recht der burgerij om over eigen buidel te beschikken moet die machtsoverschrijding der overheid tegengaan. In dezen stand van zaken nu ligt het uitgangspunt voor de samenwerking van de soevereiniteit der overheid met de soevereiniteit in de maatschappelijke kringen." Uit Veenhof p. 39

bedeling en die owerheid is geroepe om allerlei wanpraktyke t.o.v. die individuele lewe sowel as in die staatsvrye lewensvorme te stuit, veral in die moderne hoogs gedifferensieerde samelewing. Die tipiese integrerende harmonisering van die volks- en landsbelange merk ons in die publiek-regtelike bestemmingsfunksie van die staat op — en dit is 'n terugwysing na die estetiese sisy daarvan. Reeds Calvin het die estetiese struktuursy van die staat benadruk toe hy die staatsverband as 'n ordeningstoestand teenoor die anargiese ἀταξία (wanorde) genoem het.

Die juridiese bestemmingsfunksie van die staat laat hom ken as die ewewigtige harmonisering van die veelheid van nie-staatlike regsbelange op die staatsterritoir. Die staat is trouens 'n regsverband wat in juridiese sin alle burgers en samelewingsvorme op sy grondgebied oorkoepel. Dit is 'n juridiese oorkoepeling en geen aantasting van die interne reg van die nie-staatlike verbande nie.

Hiermee huldig ons nie die gedagte dat alle individuele vorme van mag innerlike gelykwaardige bestanddele van die staatsmag is nie. So-lies sou prinsipiël foutief en normatief ongeldig wees.

Die nie-staatlike lewensvorme bly almal partikulier selfstandig. Verder integreer die staat ook nie pisties, eties, esteties, ens. nie, omdat laasgenoemdes nie sy leidende funksie is nie; maar hy integreer bloot juridies. Juridiese integrering bly altyd iets anders as om byvoorbeeld die nie-

staatlike verbande permanent van hulle selfstandigheid te ontnem, of om die enkeling-persoon te verslaaf, soos wat die moderne diktatuur en totalitarisme doen.

In die totalitêre staat is daar geen sprake van burgervryhede nie, juis omdat die staatsowerheid oor die hele linie of die hele lewe probeer integreer. Daarmee is alle grense tussen staat en nie-staat opgehef en die hele lewe verstaatlik. Elke lewensfunksie is dan oorkoepel — iets wat onmoontlik sou wees indien die staat ooreenkomstig sy bevoegdheid juridies geïntegreer het.

In die suiwer-Christelike regstaat het al die nie-staatlike verbande sowel as die enkeling en alle ander lewensvorme die reg om van die owerheid te eis dat hulle regsbelange en - verhoudings sal beskerm word teen die ekspansiesug van andere. Om daadwerklik antwoord te gee op hierdie noodkrete of verborge behoeftes is die besondere roeping van die juridies-gekwalfiseerde owerheid — en dit noem ons die juridiese integreringsbeginsel.

Die juridiese integreringsbeginsel is geen univerealistiese leerstuk nie, want die hoogergeroemde beginsel van soewereiniteit in eie kring word daarmee nie prysgegee nie. Al die nie-staatlike samelewingsseenhede binne 'n territoriale begrensde gebied behou steeds hulle identiteit en soewereiniteit in eie kring. Hulle word net in 'n juridies-gekwalfiseerde enkaptiese verhouding tot die staat geplaas, en nie in die verhouding van dele tot 'n geheel nie.

Dit is die staatsroeping om alle nie-staatlike regsbelange ewewigtig binne die kader van die algemene regsbelange te harmoniseer.

Wanneer die staatsowerheid somaar oogluikend sou toelaat dat die staatsonderdane mekaar onderling kwaad aandoen, beteken dit dat burgervryhede direk deur ander instansies as die staatsowerheid vernietig word. Gevolglik ontstaan daar in verskillende skakerings anargie of totalitarisme; en juridiese integrering beoog juis die uitskakeling van hierdie onaangename ongerymdhede.

Wie die modale sin van die juridiese geldingsgebied wil vat, moet bedink dat die sin-moment van die innerlike harmoniese begrensing van die geldingsgebied vanself terug wys na die sosiale analogie in die sin van die reg. Dit druk hom in die onverbreeklike korrelasie tussen verbands- en maatskapsreg uit, sodat hy die harmoniese begrensing van die geldingsgebied presiseer tot 'n ewewigtige begrensende harmonisering in die sin van vergelding van die geldingsgebiede van verbands- en maatskapsnorme.³²⁾

En altyd moet daar in die oog gehou word dat daar vaste grense gestel is vir die kompetensie van die staatsowerheid, eerstens deur die struktuur van die staat self en tweedens deur die partikuliere selfstandigheid van die nie-

32. Vgl. Dooyeweerd: „Wysbegeerte der Wetshdes" II p. 109

staatlike verbande, gemeenskappe, maatskappye en die egn. grondregte van die enkeling.

. . .

Nieteenstaande ons so hooggeroemde beginsel van soewereiniteit in eie kring met handhawing van die eie identiteit en onderlinge onherleibaarheid van die onderskeie samelewingsstrukture, handhaaf ons ook die opvatting van die onderlinge relasies. Immers, alle werklikheidsstrukture is binne die kosmos op universele en tegelykertyd onverbreeklike wyse met mekaar verbind. Die struktuur-tipes staan (met behoud van soewereiniteit in eie kring) onderling in 'n strukturele samehang, sodat daar met elke poging tot verabsoluttering van die individuele samelewingsverband die ander noodwendig geknak of veronreg sal word (en dus in meer of mindere mate onvry sal raak.)

Hierdie relatiewe of voorwaardelik verbinding of onderlinge vervlegting van die individualiteitsstrukture wat van belang vir burgervryheid is, word met die term enkapsis aangedui.

Die enkapsis tussen die verakillende werklikheidsstrukture mag nooit as 'n relasie van die geheel en sy dele gesien word nie. ³³⁾ (Soos die deur Plato geïnspireerde univer-

33. Dooyeweerd in „Wysbegeerte der wetsidee“ III p. 560 stel die saak kernagtig: „De term enkapsis drukt m.i. veelmeer de onderlinge vervlechting der individualiteitsstructuren uit, die juist niet als een relatie van geheel en delen

salistiese wêreldbeeld-gedagte dit sou verkies het.) Elke volkome individuele samelewingsverband het as individuele geheel sy dele, en hierdie relasie van die individuele geheel tot sy dele is as sodanig steeds die innerlike struktuurwet wat die ding bepaal.

In laasgenoemde geval praat ons dan van outonomie ³⁴⁾ van elke deel, en geensins van soewereiniteit in eie kring nie. Die verskillende departemente van die Uniekabinet soos Justisie, Verdediging, Binnelandse en Buitelandse sake besit kragtens hierdie beginsel nooit soewereiniteit in eie kring nie, want hulle is dele van die hele staatsmasjien.

'n wezenlike enkaptiese struktuurvervlegting veronderstel dat die in hierdie vervlegting fungerende samelewingsstrukture inderdaad 'n eie interne struktuurwet besit — 'n struktuurwet wat 'n selfstandige interne bestemmings- ³⁵⁾ funksie het.

. . .

is te qualificeeren," en op p. 563 lui dit: "Slechts in de wezenlijke enkapsis wordt de soevereiniteit in eigen kring der individualiteits-structuren openbaar."

34. Een deel kan een relatief autonome deel-bestemming binnen het geheel hebben, welke het ook in kunstmatige afscheiding van dit laatste wellicht kan openbaren, maar alleen in de structuur van het geheel, welke zich ook in deze deel-bestemming blijft uitdrukken," a.w.p. 561
35. Dooyeweerd: "Wijsbegeerte der wetaside" p. 561-

Die maatskaplike verbande kom self uit die ontalote, gedifferensieerde maatskapsverhouding op; en kom nie na die feitlike genetiese oorsprong van die mensheid noodwendig uit die natuurlike huweliks-, gesins- en familieverhoudinge voort nie (soos die oppervlakkige denker geneig sou wees om aan te neem nie.) Die samelewingsverbande e.a. burgervryhede self, waarvan die vervlegting hier in die geding is, kan nie geneties uit mekaar ontstaan nie. Wie dit wel sou beweer, verval onherroeplik in 'n relativistiese evolusionisme wat die grense tussen die strukture van die menslike samelewing uitwis.

Die oppervlakkige denker kan effektief daarop gewys word dat die eerste mensepaar self geensins uit een huwelik voortgekom het nie. Die huweliksluiting veronderstel na Gods skeppingsordening dat die man sy lewensgesellin in vrye maatskapsverhouding tot hom neem.³⁶⁾

Die maatskappy as sodanig vertoon self nie die "einheitliche" struktuur van 'n individuele totaliteit met sy dele soos bv. die staat as samelewingsverband nie.³⁷⁾ "Maatskappy" is slegs die in beginsel onafsluitbare enkaptiese vervlegtingssamehang van alle besondere maatskapastrukture. "Maatskappy" is die omgewing van die samelewingsverbande in hulle onderlinge struktuurvervlegtinge.

. . .

36. Dengerink: p. 223

37. a.w. p. 224

Op watter wyse gryp die onderskeie samelewingsstrukture in mekaar in? Op watter wyse kan die ingryping van een burgervryheid in 'n ander goedgekeur word?

Dit gebeur in die positiewe vorme. Die positiewe vorme funksioneer as die eintlike knooppunte van die enkaptiese vervlegtinge.

Die burgervryhede (in hierdie geval die samelewingsstrukture) in die Christelike staats-territoire as normatiewe prinsipes laat hulle slegs deur menslike vormgewing realiseer. Hierdie realisering is slegs moontlik in samehang van interne en eksterne aspekte van die betrokke struktuur.

Die bedoelde vorme kom in die eerste plek as positiewe bestaansvorme van die samelewingsverhoudinge in aanmerking.

In die positiewe huweliks-vorme van die moderne samelewing byvoorbeeld is die gemeenskapverhouding noodwendig verweef met die eksterne funksies van die huwelik in die staatsverband, kerkverband, familiegemeenskap, skool-, beroeps- en bedryfslewe, ens.

Die eintlike maatskapsstrukture het in hulle positiewe, variabele bestaansvorme knooppunte van enkaptiese vervlegtinge met ander samelewingsverhoudinge.

Die enkaptiese karakter vertoon hom veral in die positiewe ontstaansvorme van samelewingsstrukture. ³⁸⁾ Aan

die positiewe bestaansvorme van die huweliksgemeenskap, van die histories-gefundeerde samelewingsverbande en van die kontraktuele maatskapsverhoudinge is positiewe ontstaansvorme waarin die bedoelde verhoudinge gevestig word, ten grondslag.

Die ontstaansvorm van menige samelewingsvorm is na sy burgerregtelike sy onderworpe aan die eise van die burgerlike reg van die staat, waarin dié strukture in territoriale enkapsis gebonde is. Dit hang af van die ontwikkelingstrap en differensieringsgehalte op daardie staatsterritoir, want met die differensiering van die menslike samelewing word enkapsis ook meer ingewikkeld.

Die bedoelde ontstaansvorme is wilsverklarings wat gerig is op die konstituering van 'n samelewingsvorm. Hierdie wilsverklarings is gebind deur die wesenlike eieardige norme soos dit gepositiveer is deur die onderskeie samelewingsvorme, waarin die in die lewe te roepe individuele samelewingsvorme enkapties sal fungeer.

In die juridiese ontstaansvorme is steeds verskillende oorspronklike materiële kompetensiesfere met mekaar vervleg. Maar l.w. wat tot die oorspronklike kompetensie van 'n regsvormende orgaan behoort, hang van die in die goddelike wêreldorde gegronde interne struktuurprinsipes van die menslike samelewing af. Nooit is 'n kompetensie van 'n burgervryheid soos 'n samelewingsverband van 'n ander regskring afgelei nie. Dit hang nooit af van 'n juridiese ontstaansvorm soos 'n staatswet nie, maar uitsluitend van die bogenoemde interne

struktuurprinsiepes van die menslike samelewing wat aan die positiewe regsvoorslag ten grondslag lê, en dit eers moontlik maak.

Uit die enkaptiese struktuurvervlegtinge binne die regsorde blyk dus dat die oorspronklike interne kompetensiesfere van die burgervryhede mekaar wederkerig begrens en bind; en dat geen enkele regskring op homself staan nie.

Elke interne regsverhouding binne 'n bepaalde oorspronklike kompetensiesfeer het sy keersy in regsverhoudinge binne ander kompetensiesfere. En veral in die moderne tyd neem interne verbandskwessies toe. Interne verbandskwessies wat van publiekregtelike of nie-burgerlike privaatregtelike aard mag wees, het hulle eksterne keersy in 'n siviël-regtelike. Dit dan impliseer dat sulke kwessies voor die burgerlike regter uitgestry kan word.

Die soewereiniteit in die kring van die onderskeie eiegeaarde burgervryhede handhaaf hom in die mees ingewikkelde enkaptiese vervlegtinge, veral in die juridiese aspek van die Christelike regstaat.³⁹⁾

• • •

Tot dusver was ons bespreking daarop gemik om aan te toon wat die enigste moontlike Christelike idee van die reg-

39. a.w. pp. 225-226

staat met sy handelinge is: 'n wesenlike publiekregtelike integrering van land en volk is slegs moontlik binne die struktureel-juridiese kompetensiegrense van die staatsverband, by erkenning van die soewereiniteit in eie kring van die ander verbandsstrukture.

Hierdie beginsels wil ons egter spesifiseer en vir enkele lewensterreine of burgerlike sinas aktualiseer.

. . .

In hoofstuk III is reeds enkele beginsels t.o.v. soewereiniteit in eie kring van plastiese burgervryhede soos die tydelike kerkinstituut bespreek. Die kerklike instituut is 'n goddelike instelling met geestelike vryheid wat deur God verleen is. Ons weet verder dat die gemeente van Christus soewerein in haar kerk moet wees; dat die Verbi Domini Minister binne die mure van sy bedehuis heer en meester kragtens die aan hom van God verleende volmag is, ens., ens.

Dit impliseer egter nie dat aan hierdie besondere instituut van die wederbarende genade 'n hoër waarde as aan die orige menslike samelewingsvorme toekom nie. So 'n wanopvatting is moontlik wanneer die „ecclesia visibilis“ tot die kerkinstituut begrens word; en dit ten koste van die suiwer Christelike opvatting dat die sigbare kerk in beginsel alle menslike samelewingsvorme omvat.

Hierdie fiktiewe en skolasties-geïnspireerde opvat-

ting dat die „ecclesia visibilis” tot die tydelike kerkinsti-
tuut begrens moet word, lei al gou tot die idee dat 'n staat
eers dan Christelik sal wees wanneer hy sy swaardmag in diens
van die kerk stel. Hierdie diens beteken: onderdrukking
van alle geloofstellinge en samelewingsavorme wat die kerk
as vals of kettters verwerp — en dit impliseer weer die
verlies van burgervryhede.

Hoeweel verwerplik is dié opvatting dat die staats-
verband in die algemeen in alle sake, waarby die „sieleheil”
van sy burgers betrokke is, hom aan die leiding van die kerk-
instituut sal onderwerp.

Hierdie Skolastiese denkbeelde verraa! 'n dualis-
tiese religieuse grondmotief — 'n produk van die skeiding
van natuur en genade. Eintlik is dit alreeds by voorbaat
vir hierdie opvatting uitgemaak dat die staat as sodanig,
na sy innerlike wesensstruktuur geen Christelike karakter
kan dra nie. Hy kan dit hoogstens van buite af deur 'n
besondere teleologiese diensbaarheidshouding tot 'n ander
tydelike verbandsstruktuur, nl. die kerk as instituut, ontvang.

Die idee van die volkskerk waarvolgens dié insti-
tutêre kerk 'n hele volk bo alle verskil in belydenis, kerklik
moet verenig, is as 'n ontbindende gedagte te kwalifiseer.

Dit is genoegsaam bewys dat die juridies-gekwalifi-
seerde verband hom nie mag beweeg op 'n terrein wat „des kerke”
is nie. Dit neem egter nie weg dat die staatsverband tog wel

deeglik 'n taak in die pietiese modaliteit van die burgerlike lewe het nie. Met behoud van die identiteit van én die staat, én kerk, én ander pieties-gekwalfiseerde samelewingsvorme sal hierdie vorme in hulle eksterne regsverhoudings enkapties vervleg wess. Die pieties-gekwalfiseerde samelewingsvorme het ook 'n eksterne keersy in die juridiese modaliteit van die burgerlike lewe. Dit impliseer dat kwessies van juridiese aard met ander samelewingsvorme deur die kerkinstituut voor die burgerlike regter uitgestry mag word.

Die staat is 'n regsverband wat in juridiese sin alle burgers en samelewingsvorme op sy grondgebied oorkoepel. Die staat harmoniseer die regsverhoudings. Maar sodra hy 'n poging loods om in pietiese sin hierdie oorkoepelings- of integreringswerk te doen, is hy ontrou aan sy van God opgedraagde roeping en 'n gevaar vir die burgervryheid.

In die positiewe organisasievorm van 'n institutêre kerkverband is die interne kerklike struktuur noodwendig enkapties vervleg met die maatskapsstrukture. Diegene wat as belydende lidmate toetree, aanvaar in vryheid die kerklike verpligtinge; en in hierdie daad word die interne kerklike struktuur enkapties vervleg met dié van huwelik en gesin bv. in die vorme van kerklike huweliksinsesning, kinderdoop; diakonie en diakonesseshulpdienste; ens.

In die knooppunte van enkapties vervlegting waarvan

die getalle inderdaad groot is, mag die staat juridies integreer.

Die lede van die kerk is burgers van die staat, en hulle is aan die owerheid met sy leidende funksie in die juridiese modaliteit van die burgerlike lewe gehoorsaamheid verskuldig. In hierdie modaliteit erken die Gereformeerdes die owerheidsreg oor gewone gemeentelede sowel as ampsdraers. En ons verwerp die Roomsse standpunt wat vir hulle priesters eksempsie van die burgerlike reg eis, vryheid van belasting vir die priesteramp verlang en vir sekere siviele misdrywe 'n eis kerklike regspleging het.

Gesonde wisselwerking in die Christelike regstaat tussen die institusionele kerk en die staatsverband sal altyd bestaan. Op geoorloofde wyse sal die kerk in die staatslewe kan inwerk. Die beginsels tog, waarvan die kerklike instituut die draagster is, sal deur kerkisasie en prediking onder die burgers veld win, en so sal deur haar lede as burgers haar invloed ook op die terrein van die volkslewe geld. 'n "Communis opinio" sal gevorm word. En in die Christelike regstaat kan met veiligheid aangeneem word dat die Staatsowerheidspersone en Volksteenwoordigers lidmate van een of ander kerklike instituut sal wees.

En die Christelike staatsowerheid mag die vrymoedigheid neem om bv. die kerkinstituut vir voorbidding te nader; te vra vir bidure in tye van noodtoestande, ens.

Maar nooit mag die tydelike kerkinstituut 'n tak van

Staatsdiens, met privilegies begunstig, maar aan die mag van die staatsowerheid onderworpe, word nie. Die vrye, selfstandige ontwikkeling word hierdeur belemmer, en 'n kardinale burgervryheid het verlore gegaan.

Ten slotte versit ons ons teen die oorbring van 'n kerklike konflik op allerlei ander lewensterreine, ook in die staatkundige en politieke woelinge van 'n sekere territoriaal-begrensde gebied.

. . .

Die huisgesin en huwelik as vernaamste representante van die morele burgervryhede vorm relatief-selfstandige samelewingsafere met die by die gracie Gods geldende reg van innerlike huishouding, huisvrede, opvoeding, ens. Die natuurlike hoof — 'n koning agter sy huisdeur by die gracie Gods — moet daarvan bewus wees om sy gesag uit te oefen, nie omdat die owerheid hom dit goedgunstiglik of uit ruimhartige toegeeflikheid toelaat nie, maar omdat daardie reg aan hom van God opgedra is. Dié gesin wat sy regte en vryhede op prys stel, verhoog sy waarde.

Dié ouer agter, wat sy tugmiddels byvoorbeeld sou misbruik, homself te buite gaan en sy kind ernstige liggaamlike letsels toedien, sien homself 'n tipies-staatlike strafreg toe — 'n oorskreiding van kompetensiegrense wat nie deur die regstaat geduld sal word nie. As die staatsowerheid in hierdie geval (net soos in soortgelyke gevalle van 'n

kerkinstituut) ingryp, beskerm hy die individuele lewe en die onderdrukte in die interne sfeer van 'n soewereine lewensvorm. Dodoende word hy wagter op die mure van burgerlike vryhede.

Die gesin het sy tipies-eie interne regsverhoudinge wat oorspronklik deur God verleen is; hy vertoon sy tipies-eie gesagstruktuur waardeur die ouers vry in hulle bevoegdheid is soos wat duidelik blyk by die ouerlike plig wat inderdaad eksklusief is. Hierdie dissipline en interne regshandhawing wat egter nog nie sy bestemmingsfunksie is nie, moet soos al die ander funksies onder leiding van die liefdesfunksie staan. Daarom verakil ouerlike gesag en tug van alle ander soort gesag en tug, o. dit wel in samehang met die besondere individualiteitsstruktuur van die gesin. Daarom moet die juridies-gekwalfiseerde staatsverband ook hier daadwerklik juridies integreer om wenpraktyke t.o.v. die individuele lede sowel as in die onderlinge verhoudinge met ander samelewingsseenhede te stuit.

In die positiewe huweliksvorme van die moderne samelewing is die gemeenskapverhouding noodwendig verweef met die eksterne funksies van die huwelik in die staatsverband, kerkverband, familiegemeenskap, skool-, beroeps- en bedryfswese ens.⁴⁰⁾ Dit is veral by hierdie knooppunte van enkaptiese vervloegtinge waar onreg en bedreiging van vryhede geneig is om

40. Dengerink: p. 224.

in te sluipe. Hier lê die staatsaak om die geregtighedsaak ewewigtig te laat swaai.

. . .

In die moderne tyd is die ekonomiese lewenssfeer inderdaad dié modaliteit van die burgerlike lewe waar menige staatsverband geneig is om op totalitêre wyse bewind te voer — en sodoende in 'n magstaat te onttaard. Die staatsowerheid word almeer geneig om in die verwerwing van groot ekonomiese magsmiddele, bodemrykheid, ens. hulle mag te sien i.p.v. in die daadwerklike organisasie van die interne gewapende mag.

Op die huidige tydstip beleef die ekonomiese en staatkundige vryhede 'n steeds toenemende hoogkonjunktuur. Aan die een kant trag die staatsverband om kontrole oor interne ekonomiese aangeleenthede en ongeoorloofde regulering van besigheidstransaksies te verkry; en dit doen hy dan in ruil vir sekere „waarborge“ of „versekerings“ vir die arbeiders. Aan die anderkant voer vakbonde en ander organisasies met hulle ongeoorloofde ekonomiese strydorganisasie hulle skrikbewind.

Reeds lankal het die Calviniste hulle gekant teen die sosialisasie of nasionalisering van die bedrywe waardeur laasgenoemde onder staatsbeheer sou kom. Daar is gewaaraku teen die onskriftuurlike beginsels van die sosialisme wat in sy Marxistiese vorm die juridies-gekwalifiseerde staat in die gemeenskapsbedryf wil laat ondergaan. Omrede van die

"soewereiniteit in die kring" - beginsel is die sosialisasie van bedrywe of staatsvoogdy oor die bedryfslewe bestry. 41)
Staatsbeheer misken die eiewetlikheid van die bedryfslewe.

T.o.v. die ekonomiese burgervryhede mag ons ook uitgaan van die teorie wat op Gods woord gegrond is, nl. dat hierdie samelewingsvorme die wette het. Hierdie die lewenswette van die verskillende vorme laat hulle nie willekeurig konstrueer en is nie van buite af op te dring nie, maar kan slegs uit die samelewing self geken word deur hulle noukeurig by die lig van Gods woord te ondersoek. 41)

Dit is juis een van die kardinale gebreke van die huidige parlementêre sisteme dat hulle tot kiesersdiens verval en vir die kiesers almeer materiële belange behartig. Die staatsowerheid ontaard in 'n ekonomiese saakwaarnemer van die volkvertegenwoordiging en langs die weg dus ook van die volk. Dit werk die uiters korrupte ekonomiese beskouing in die hand dat ons, die volk, ons sake kan afhandel deur middel van ons agente, die staatsowerheid. Gevolglik kom almal met hulle materiële belange teen mekaar in botsing, en die reg ontglip aan almal, ook aan die juridies-bestemde staatsowerheid wat nou self ekonomiese saakwaarnemer geword het. 42)
Trouens, hoe kan hierdie verband wat verantwoordelik is vir die ewewigtige harmonisering van regsbelange op ekonomiese

41. Vgl. J.M. Spier: "Inleiding in de wijsbegeerte der wetsides." pp. 166-167

42. Vgl. ook Dr. J... Nederbragt: "Critiek der Democratie" p. 15.

gebied en nou self sy eie ekonomiese belange op die hart dra, onbevooroordeeld sy leidende funksie verrig?

Algaande word deur die moderne parlementêre stelsels die regering opgesweep om al verder en verder te gaan en geen vryheid te spaar as daardeur enigsins materiële voordeel te behaal is nie. Daar word slegs gevra na dit wat die meerderheid — daardie onverantwoordelike op buit beluste massa — wil, en daardeur verloor die parlement die eintlike burger-vryhede uit die oog.

In die moderne liberale demokrasie is dit in die ooglopend dat daar almeer vir allerlei materiële belange van die arbeiders in hoofsaak opgekrom word. Die ekonomiese min of meer swakke beroep kom graag op die staatskas. Die totalitêre opvatting dat die staat vir die armes moet voorsien asook werk aan die werklooses moet verskaf — iets wat deur privaat maatskappye behartig moet word — win almeer veld.

Die owerheid deug nie vir die ekonomiese bedryfslewe nie, en dié bedryfslewe deug ook nie vir die owerheid nie. Indien 'n staatsverband 'n ekonomiese bedryf onderneem, beteken dit dat die arbeiders wat kiesers is, nou ook staatsdienaars word — en dit maak die staatsgesag onvry. Hoe minder die onderdane van die owerheid hulle loon ontvang, hoe minder is die owerheid en ander samelewingsvorme onvry.

Ons kan voortgaan om legio gevalle van soortgelyke aard in die moderne staat aan te toon, en op die verskillende

prinsipiële gronde van verwerping te wys (bv. die etiese verwerplikeheid van die saak omdat dit privaat inisiatief dorp, verantwoordelikeheidsbesef ondermyn, allerlei nasionale en etiese sondes in die hand werk, ens.) Maar genoeg!

Die onskriftuurlike beginsel van die sosialisme wat in die Marxistiese vorm tot volle ontplooiing kom, wil die staatsverband in die gemeenskapsbedryf laat ondergaan. Dit begin deur die strewe van arbeiders na kollektiewe ooreenkomste. Daarna volg dan maklik die kollektiewe beheer — voorlopers van kommunisme. Daarom kan die begin van kollektiwisme die begin van burgerlike slawerny wees.

Ten alle koste moet die verabsoluttering van die een samelewingseenheid ten koste van al die ander vermy word, omdat dit juis die ondergang van die beginsel van soewereiniteit in eie kring en daarmee van die burgervryhede beteken.

Hierteenoor handhaaf ons effektief dat die Christelike karakter van die staatslewe (m.a.w. die ware regstaat met sy ideale burgervryheid) afhang van die verbandskarakter van die staat; dit hang af van die gees wat in sy verbandsuitinge heers. Dit is 'n eerste vrug van 'n ware regstaatslewe dat die soewereiniteit in eie kring in die onderskeie verbandstrukture van die menslike samelewing oor die hele linie erken word. Alle interne verbandsreg van die staat is na sy struktuur territoriale owerheidsverbandreg wat met die sterk arm gehandhaaf word — en die staatsverband vind in hierdie

struktuur self die innerlike begrensing van sy kompetensie-sfeer.

Prinsipiël sou dit dus vir die juridies-gekwalfiseerde staatsverband verwerplik wees om in die ekonomiese modaliteit van die burgerlike lewe sy bestemmingsfunksie te soek. Indien die staatsverband die ekonomiese kompetensiegrense loën, is hy in prinsiepe 'n magstaat.

Privaat inisiatief, privaet verantwoordelikheid, privaet kompetisie, eiendomsregte, ens. van individue, korporasies, ens. met inagneming van hulle kompetensiesfeere en die beginsel van soewereiniteit in die kring bly vir ons steeds normatief geldig. Die ewewigtige harmoniseerder van verbande — e.a. belange sal gewis sorg moet dra dat die kompetensiegrense van enige instansie nie deur 'n ander ingebring word nie.

Vryheid van beroep en bedryf is 'n van God verleende persoonlike reg wat deur geen staatsowerheid aangetas mag word nie.

Die werkgewer wat sy gesagsbevoegdheid sou misbruik, en sy werknemers uitbuit t.o.v. lone, diensvoorwaardes, diens-tye, ens., is 'n vernietiger van persoonlike vryheid. Indien die staatsowerheid in hierdie gevalle ingryp (waartoe hy verplig is as die eintlike regshandhawer), beskerm hy die individuele lede en die onderdrukte in die interne sfeer van 'n soewereine lewensvorm.

Selfs die werknemers of arbeiders kan hulle bevoegd-

heidsgrense oorskry deur die gesag van hulle werkgewers te ondermyn en/of die ekonomiese belange van die samelewing te benadeel. Dit gebeur gewoonlik deur die revolusionêre metodes van stakings, sloerarbeid, sabotasie, ens. Die hoeder van die algemene belang in juridiese sin is verplig om daadwerklik op te tree teen hierdie regskenning.

. . .

Dit blyk dus dat dit die beginsel van soewereiniteit in eie kring is wat aan ons by uitstek 'n vaste waarborg teen alle burger-vryheid-nyandige soorte van totalitarisme — van staat, vakbonde, kerk, ens. — kan bied. Slegs in onderwerping aan hierdie universele skeppingswet sal dit vir die mens moontlik wees om 'n egte harmonieuse samelewing en 'n ware regstaat op te bou.

Ons dra alreeds kennis daarvan dat kragtens die „soewereiniteit in eie kring“- beginsel die in hulle interne struktuur radikaal verskillende samelewingsvorme elkeen 'n eie Gode-gedelegeerde lewenswet besit. In 'n ideaal-vrye burgerlike lewe kan hierdie vorme nie aan mekaar gesubordineer wees nie, maar slegs met mekaar gekoördineer. (En naas hierdie samelewingskringe kom daar ook aan die individuele mens 'n persoonlike vryheidsfeer toe.)

So het al die burger-vryheid-instansies soos kerk, huwelik en gesin, staat, teater en kunstvereniging, bedryf, skool en universiteit, ens., ens. elkeen 'n eieaard, eie

lewenswet, en 'n eie taak binne die burgerlike lewe. Dit is juis die tipiese interne lewenswet wat die eigaard van 'n sosiale kring waarborg, en hom tegelykertyd die grense waaraan hy by die vervulling van sy taak gebonde is, aantoon.

Die kringsoewereiniteitsbeginsel hou in dat die wesenlike radikaal verskillende strukture van die samelewing 'n oorspronklike (en nie 'n van 'n ander struktuur afgeleide) kompetensiesfeer vir die interne saangeleenthede in hulself insluit. Hiermee is op juridiese terrein elke totalitêre soewereiniteitsbegrip (wat selfs vir die moderne demokratiese idees onvermydelik is) by die wortel afgesny.

HOOFSTUK V.SLOT.

Ons ondersoek in hierdie verhandeling het hom in die eerste plek besig gehou met die betekenis van „soewereiniteit in eie kring” as waarborg vir burgervryheid. Saam met drr. J.P.A. Mekkes en J.D. Dengerink wil ons as aanhanger van hierdie kardinale waarborg erken dat die saak vir ons geensins uitgeput is met die erkenning dat daar sekere formeel-organisatoriese waarborge moet wees vir die regstaat om sodoende die onderdane teen die overheid te beskerm nie. Ons dink aan 'n onafhanklikheid van die regspraak, administratiewe regspraak, kiesreg, reg van petisie, ens. as voorbeelde van formeelorganisatoriese waarborge.¹⁾

Dit bly by uitstek die beginsel van kringsoewereiniteit wat 'n vaste waarborg teen alle burgervryheid-vyandige soorte van totalitarisme kan bied — ook in die moderne tyd. In die moderne tyd word alle sogenaamde regstaatsteorieë daardeur gekenmerk dat op een of ander humanisties-geïnspireerde wyse pogings aangewend word om die owerheidskompetensie te begrens of om die onderdane te beskerm teenoor owerheidswillekeur. In hierdie begrensing en beskerming wil die liberalistiese en demokratiese „regstaatsteoretici” deur een of ander regs-

1. Vgl. Dengerink p. 11.

reëling die verhouding tussen owerheid en onderdaan beplan — en telkens beland hulle in individualistiese vaarwater. In die magstaatsteorië van die huidige dag (wat veral 'n universalistiese stempel dra) is die staatsvolk eintlik reëlloos uitgelewer aan die willekeur van die owerheid; daár word geen regswaarsborg vir onderdanenvryheid en geen begrensing van die owerheidsbevoeghede gebied nie, veral wanneer dit die burger-vryheid-instansies (nl. die samelewingsvorme) raak nie.

Die dilemma universalisme-individualisme kan slegs in die ontwikkeling van die beginsel van „soewereiniteit in eie kring” oorwin word. Trouens, dit is kragtens hierdie beginsel dat die samelewing met sy veelheid van kringe (d.i. burger-vryheid-instansies) met hulle eie aard en lewenswette geopenbaar word. Soos herhaaldelik reeds daarop gewys is, dank hierdie beginsel juis sy ontstaan aan die belydenis dat die mens by die samelewingsopbou nie aan eie willekeur oorge- laat is nie, maar aan vaste strukture wat deur God self in die skepping gelê is, gebonde is. En as sodanig maak hierdie vaste strukture die sosiale lewe in sy historiese ontwikkeling eers moontlik.²⁾

. . .

Die normatiewe waarde van die kringsoewereiniteits- beginsel is vir ons daárin geleë dat dit die sosiologiese in-

2. Vgl. Dengerink p. 10

dividualisme ontsetel. Die moderne demokratiese teoretici is aan hierdie individualisme georiënteer.³⁾ Die sosiologiese individualisme aanvaar trouens dat die burgerlike lewe te beskou is as 'n sosiale aggreëat van individue. Kragtens ons soewereiniteit in die kring-beginsel aanvaar ons dat die gevarieerde tydelike samelewingsbande vir die tydelike lewe van die enkeling mede konstituerend is, en dat 'n mens die burgerlike lewe of samelewing as 'n geheel wat die posisie en onderlinge verhouding van sy individuele lede bepaal, moet sien.

Die moderne liberalistiese en demokratiese idees delf nog uit die verdorwe skatte van die sewentiende en agtiende eeuse sogenaamde regstaatsteoretici om garansies vir burgervryheid, resp. enkelingvryheid, teen die owerheidswillekeur te bied. Die mens- en burgerregte moet gered word deur middel van humanisties-georiënteerde waarborge teen die mag-usurpasie en die willekeurige uitoefening van die owerheids-gesag.

By LOCKE, as een van die grondlêers van die moderne demokrasie, kom die humanistiese persoonlikheidsideaal bo om die vryheid van die burger te probeer red. Sy materiële humanistiese regstaatskonsepsie kulmineer in die leer van die

3. Behalwe by Rousseau se konsepsie van die "volonte générale" wat 'n universalistiese greep is en wat uitloop op die tirannie van die demokrasie deur middel van die meerderheidsbesluit

individuele vryheidsregte waarvan die versekering die enigste
doel van die staatsverdrag sou wees.⁴⁾

Locke se konsepsie bevat enkele elemente van waarde. By hom kry 'n mens tog tot 'n mate die idee in sake die juridiese begrensdeheid van die materiële kompetensie van die staatsgesag en 'n (hoewel verwronge en oordrewe) idee van die menseregte.

Die vraag bly egter of hierdie grondlêer van die moderne demokrasie daarin slaag om die vryheid van die burger te waarborg — en dit in juridiese sin teen die willekeur van die overheid (prakties die wetgewende meerderheid en die uitvoerende mag in die moderne en gangbare demokratiese state.)

Locke as negeerder van die struktuur van die skeppingsorde (d.w.s. ook die staat na die wetsy as 'n individualiteitsstruktuur) probeer tevergeefs om die staat uit enkelinge met behoud van hulle vryhede te rekonstrueer. 'n Regstaat met egte burgersvryhede kan dit egter nooit wees nie, want Locke ken geen nie-staatlike samelewingsseenhede wat as waarborg teen staatsdespotisme en -tirannie gebruik kan word nie. Nog die strukturele aard van die staatsverband, t.w. sy prinsipiële materiële kompetensiegrense,⁵⁾ nog die aard van die nie-staatlike verbande begrens hier in juridiese sin die

4. Vgl. Mekkes p. 575

5. Vgl. Mekkes p. 730

bevoegdhede van die owerheid. Selfs met sy leer van die aangebore menseregte is elke konsepsie van vryheidsregte van nie-staatlike lewenskringe teenoor die staat as wetgewer losgelaat.⁶⁾

Materiël is daar by hierdie messelaar van die moderne demokrasie geen juridiese waarborge teen die magasurpasie van die staatsowerheid en gevare van totalitarisme gegee nie. Indien die wetgewende en/of uitvoerende „mag” nie die liberalisme bely nie, kan die staat hom met alles bemoei — hy kan selfs die menseregte aantas — want meerderheidsbesluite is geen waarborg teen staatstirannie nie, maar soms wel die agent daarvan.

Die eensydige beklemtoning van die enkeling by Locke sowel as by ander voorstanders van die volkssoewereiniteitsgedagte voer tot radikale verabsoluttering van die individuele mens. Die ander bestanddeel van die ware regstaatskonsepsie, nl. dat die mensegeslag 'n religieuse wortelgemeenskap is, sal by die verwaarlosing van daardie konsepsie 'n karikatuur-regstaatsteorie konstrueer. Geen korrekte balans tussen individu en samelewingseenhede kan hier ooit gevind word nie, omdat die geïndividueerdheid van die mens verabsoluteer en verafgood is. Oorspanning van die individu se betekenis op juridiese gebied is die kerndwaling van die

6. a.w. p. 575

humanistiese regstaatsgedagte.

Die konsekwensie van die ontkenning van samelewingsstrukture na wet- en subjeksy lei tot ontkenning van die goddelike skeppingsorde en derhalwe tot die negering van die Outeur van burger-vryhede. Die erkenning van die Godgewilde individualiteitsstrukture, elk met 'n eie oorspronklike regsfeer, bied juis 'n teenwig teen die staatsgesag. Wie ontken dat die mens steeds geïndividueerd en verbandswese tegelyk is, sal met sogenaamde individu-grondregte geen waarborg teen staats-totalitarisme bied nie. Wie die staatsburger net geïndividueerd of verbandematig wil beveilig, verklaar óf die staat tot niet ten bate van die individu, óf lewer die burger resloos aan die staat oor (universalisme) — en hiermee is ons so hooggeroemde en heilige burger-vryhede prysgegee.

Die vloek van Locke se demokratiese idee soos trouens met al die ander soortgelyke teorieë is dat dit die individu ten troon verhef. Wie gesag in die deur sonde getelsterde mens fundeer, lê daarmee steeds die grondslag vir die tirannie van mens oor medemens in een of ander vorm. In hierdie geval bedreig die staatsraison in die gedaante van die algemene belang (respektiewelik die meerderheidsbeginsel) die vrye individu. Die individualistiese vryheidsleer gaan uit van die selfbeskikkingareg van die soewereine individu, d.w.s. die humanisme kom in velle verset teen die eerste beginsels van die ware vryheid omdat eersgenoemde die menslike

vryheid nie van God afhanklik stel nie, maar van die verdorwe mens self.

Nog 'n grondfout van die demokrasië waarvan Locke die voorloper is, is dat hulle die moontlikheid uit die oog verloor dat 'n bepaalde staat al die politieke vryhede of medeseggenskap aan sy onderdane kan waarborg sonder om juis hulle burgervryhede te erken. En elke staat waar die burgerlike regte verseker is, is verkieslik bo 'n toestand akatryk aan politieke regte, terwyl in eie kring geen vrye lewensfeer vergun word nie.⁷⁾

. . .

DE MONTESQUIEU met sy trias-politicaal tas ook in die duistere gesagskrisis na 'n regstaat om burgervryheid teenoor staatsgesag te beveilig. Hy skrywe voor dat die wetgewende, uitvoerende en regsprekende mag streng geskei behoort te word en teen mekaar uitgebalanseer sal word.⁸⁾ Die geluk van die burgers is die staatsdoel, en daarom moet die burgerregte deur hierdie uitbalansering beskerm word.

Die miskenning van die interne staatsstruktuur kom hier duidelik tot openbaring. Wetgewing (in materiële sin) en regspraak is inderdaad tipies op regsvorming gerigte funksies

-
7. "Want elke staat waar die burgerlike regte verzekerd zijn, is verkieslik boven een toestand, schatrijk aan politieke regten, terwyl, in eigen kring geen vrije lewensfeer vergund wordt." Uit "Ongeloof en Revolusie" p. 227 van G. van Prinsterer.
8. Vgl. W. d. W. p. 384

van die staatsinstituut. Regering en bestuurswerkzaamheid daarenteen is (hoeser ook volgens die interne struktuurprinsiepe van die staat publiekregtelik gekwalifiseerd) nogtans konkrete owerheidswerkzaamheid wat met onderskeie doelstellings in alle aspekte van die werklikheid gelyklik fungeer, en seker nie op blote uitvoering van wette gerig is nie.

Juis daarom is die kwalifikasie „uitvoerende mag” vir die administratiewe staatswerkzaamheid eintlik misleidend, omdat dit die indruk wek dat regeer en bestuur nie meer is as die uitvoering van algemene regereëls wat in die wet neergelê is nie.⁹⁾

Met 'n byna geniale insig besef hy dat die legislatiewe „mag” met sy onstabiele meerderheidswil maklik in despotisme sal ontaard sodra die eksekutiewe „mag” daaraan gesubordineer sou word. As voorstander van volkssoewereiniteit wil hy graag die tirannie wat deur die meerderheidsbesluit van die volksverteenwoordigers veroorsaak mag word, vermy. Hy probeer genoemde tirannie te voorkom deur die eksekutiewe of uitvoerende mag 'n onafhanklike posisie toe te ken en die vetoreg (met terugverwysing) oor wette van die legislatiewe mag uit te oefen.

Deur hierdie sogenaemde garansie onseil De Montesquieu nog geensins die totalitêre vaarwater nie. Burgervryhede kan nog resloos aan die alkompitente staat oorgelewer

9. Vgl. Nekkes p. 737-738

word; trouens, 'n klein groepie, t.w. die uitvoerende maghebbers, kan die sogenaamde soewereine volk belet om wette te maak, om vir die beskerming van burgervryhede te pleit, ens. Hierdeur kan die regeringsapparaat 'n juridiese dooiepunt bereik. Aan twee kante kan die komplikasies sorgwekkend wees, t.w. aan die eenkant owerheidstirannie wanneer die uitvoerende mag willekeurig sou veto, of aan die ander kant volkslosbandigheid en 'n gebrek aan eerbied teenoor die gesagsdraers — die staatsowerheid wat eintlik diensdient van God is — wat, as gevolg van dooiepunte, verneder en feitlik van gesag ontdaan word.

'n Tweede opvatting van die liberale sogenaamde regstaatsteoretici het betrekking op die regsprekende „mag.“ Die vonnis van die regsprekende instansies moet nl. uit die reg afgelei word deur 'n onafhanklike regsprekende „mag.“ Hierdeur kom hierdie teoretici tot 'n vir die regstaatsontwikkeling rigtinggewende resultaat, nl. dat die wetgewers- en uitvoerderswil nie bron van die strafreg sal wees nie, maar dat die strafreg (so belangrik vir burgervryheid) in 'n welomskrewe kode vervat moet wees waarin dit dan bo-subjektief is.

Noctans bied ook hierdie poging geen formele waarborg vir die beskerming van burgervryheid nie. Die soewereiniteitswaan van die (deur die humanisme verabsoluteerde) mens of volkssoewerein laat hom geen begrensing welgeval nie. In die praktyk van die demokratiese staat het die soewereini-

teit van die volk dan ook maklik sy baasskap teenoor die "reksprekende mag" vertoon. Trouens, alle wette wat deur die regbank erken en uitgevoer word, is tog deur die parlement gemaakte wette, en sommige daarvan is burger-vryheid-vyandig en tiranniek.

Dat hierdie trias-politicalear van die oud-liberaliste vir die beskerming van burger-vryheid 'n gewisse mislukking is, moet uit die individualistiese inslag daarvan verklaar word. Die individualisme erken trouens geen objektiewe wêreldorde nie, en daarom ook geen individualiteitsstrukture met die daarby essensiële soewereiniteit in eie kring en kompetensiebegrensing nie.

In die praktiese lewe van die meeste demokratiese state word hierdie humanistiese sogenaamde regstaatsleer op verskeie punte deurgebreek, en dit wel op die volgende maniere:

In 'n demokratiese land soos die V.S.A. geld die "Judmade Law." Kragtens hierdie praktyk van presedente bestaan daar op die gebied van die strafreg nie meer eon objektiewe strafregstelsel wat deur die reksprekende "mag" erken word nie, soos bv. die Romeins-Hollandse reg. Die voorbeeldreg wat van die regter 'n wetgewer maak, bestaan daarnaas. Die wetgewingsmonopolie van die legialatiewe "mag" is vernietig, die volk het eintlik dan 'n tweede soewerein bygekry, en die burger-vryheid is weer onveilig.

In Engeland, die bakermat van die liberalisme, word wetgewende bevoegdheid aan die besturende „mag” oorgedra weens die tegniese lomtheid van die parlementarisme met sy volksrepresentante. Hette word selfs verander sonder dat die tradisionele (maar bedenklige) toetsreg van die regbank toegepas mag word..... en watter waarborge vir burgervryheid kan dan aangebied word? Selfs in die meeste ander parlementêr-demokratiese state word weens die tidsfaktor spoedeisende noodmaatreëls in abnormale tye, deur die uitvoerende „mag” deurgeloods — sogenaamde noodmaatreëls wat selfs die grense van „noodmaatreëls” kan oorskrei.

In die algemeen kan gesê word dat „raamwette” meer en meer die reël word in die parlementêr-demokratiese staat; en daardeur devaluer die regssekerheid van die burger en vermindert die funksie van die legislatiewe mag.

Die grondfout van die humanisme is ook die grondfout van de Montesquieu C.S., nl. 'n negering van die gegewe skeppingsorde met sy individualiteitsstrukture. Hierdie teorieë het dan ook aan niks so seer behoefte as aan 'n insig in die konstante struktuurprinsipes van die menslike samelewingsvorme soos dit in die wysheid van die goddelike wêreld-¹⁰⁾ orde verankerd lê nie. Dan eers sal daarin geslaag word om 'n regstaatsteorie met ware burgervryheid op te bou; en nie gepoog word om die staat uit diskrete enkelinge te

10. Vgl. W.d.w. III p. 354.

konstrueer nie — al word dit deur De Montesquieu kudde-
vorming genoem. Selfs die gesagstruktuur van die staatsver-
band word oor die hoof gesien. Wanneer gesag uit die mens
afgelei word, is pogings om dit materiëel te begrens, vrug-
telos.

Net so vrugtelos is die poging om burgervryheid
in hierdie mislukte regstaat van die liberalisme en demo-
krasie te waarborg deur die driedeling van die staatsmag.
God handhaaf die individualiteitsstruktuur en aard van die
staatsverband en daarmee ook die ondeelbaarheid van die
owerheidsamp. Hierdie staatspraktyk met sy fiktiewe skeiding
van magte word deurgebreek indien die staat „staat" wil bly.
Die vryheid van die juridies-gekwalifiseerde staatsinstituit
word ontnem en die onderdane word onder die plak van drie
soewereine gebring.

De Montesquieu o.s. se trias-politicalear is dus
formeel en materiëel tot mislukking gedoem. Deur die drie-
deling wat daarop bereken is om die sogenaamde staatsmagte
meganies in ewewig te hou, kan hoogstens dit bereik word dat
individuele vryheid vir 'n tydlank beskerm word. Hierdie
waarborg van enkelingvryhede bly slegs 'n powerse poging,
want die owerheidsgesag is nog geensins juridies begrens nie.

. . .

Wat die twintigste eeuse humanistiese konsepsie
van die demokrasie veral tipeer, is 'n radikale nivelle-

ringstendens t.o.v. die individualiteitsstrukture van die samelewing (d.i. burgervryhede) soos die veral by ROUSSEAU¹¹⁾ voorkom.

Rousseau wou nl. tussen individu en staat geen enkele tussenskakel duld nie. Wanneer maar alle privaat belange-gemeenskappe vernietig was, sou die wil van die meerderheid hom vanself op die „publieke belang” rig. Sonder die idees van volkssoewereiniteit en „volonté générale” kan daar vir hom en ander demokratiese apostels geen regstaat bestaan nie.¹²⁾

Op fiktiewe wyse verwerk Rousseau o.a. gelykheid van individue tot gelykheid van wil per meerderheidsbesluit. As hy verder die begrip van die „volonté générale” as kollektiewe persoon of transpersonele lik huldig, staan hy definitief op universalistiese standpunt. Sy hele konsepsie staan eintlik in die teken van demokratiese gelykakakeling deur staatsoptrede en meerderheidsdwang — en hiermee is die magsoorsurpasie of tirannie van die revolusionêre demokrasie gegee.

Die gelykakakeling vind plaas dourdat die lewens-terreine (en derhalwe die burgervryhede) deur die algemene wil deur middel van die bindende staatswet geabsorbeer word, die burgervryheid-instansies word aan die meerderheidswil

11. Vgl. Hekkes p. 617

12. Vgl. a.w. p. 601

resloos oorgelewer en is aan gelykskakeling onderhewig. Die individualiteitsstrukture van die burgervryheid-instansies word genivelleer onder die meerderheidswil, resp. volkswil, ident is aan staatswil; en die staatswil plaas dan alle kringsoewereine instansies onder sy opperheerskappy. Hier kan dan hoogstens van die outonomie van die eenmalige samelewingsvorme onder staatstoestemming gepraat word, maar nooit van partikuliere selfstandigheid en nie-staatlike verbande nie. Burgervryheid is noodlotig verongeluk — 'n produk van die alles-omvattende demokratiese absolutisme van die willekeurige getalmeerderheid.

Dit lei geen twyfel nie dat die staatareg in die revolusionêr-demokratiese staat die primaat teenoor die nie-staatlike reg sal verkry nie. Eintlik is dit inkonsekwent om van nie-staatlike reg in die revolusionêr-demokratiese staat te praat, omdat nie-staatlike verbande hier eintlik nie bestaan nie.

Vir diegene wat op die stramien van Rousseau se konsepsies voortborduur, kan daar dus geen materiele reg-staatsgedagte bestaan nie — miskien bloot formeel, gee ons toe — omdat die bevoegdhede van die soewerein steeds juridies onbegrens bly. Op hierdie punt lyk die revolusionêr-demokratiese staat op 'n druppel water na die transpersonalistiese staatstotalitarisme van bv. die nasionaal-sosialisme.

Die regering as instrument van die wil van die toevallige meerderheid kan geen selfstandige outoriteit besit

nie. Elke selfstandige outoriteit is in hierdie revolusionêre sisteem byvoorbeeld verdag. Die tegniese rasionalisering van hierdie revolusionêr-demokratiese stelsel sal inderdaad tot innerlike ontbinding lei. 'n Antropokrasie en ratiokrasie eis altans 'n ideële inhoud, 'n wesenlike gesag en regsïdee. As hierdie laaste egter geondermyn is, word die gerasionaliseerde demokrasie 'n tegniek van gesagaloosheid, 'n matematiek van die helfte plus een.¹³⁾

sy progressie-parool is tot 'n groot mate die leuse van die stuurloosheid (vergelyk die huidige demokratiese Frankryk), die voortmarsjeer op die wenk van elke groep wat voldoende kiesers agter hom het.¹³⁾

Hierdie uit Frankryk afkomstige demokratiese parlementarisme raak deur sy revolusionêre radikalisme in die greep van klasse- en groepsbelange wat trag om die wetgewing en die regering albei deur middel van die algemene stemreg aan hom diensbaar te maak en in hierdie revolusionêre beginsel van die volkscewewereiniteit lê 'n kiem van ontbinding.

As hierdie stelsel tot die oorwinning van 'n diktatuur-geneigde groep voer, sal die revolusionêre demokrasie (met konstitusie en al) sy laaste stuiptrekkings belewe. Hierdie uitlag kan dan maar slegs deur die revolusionêre demokrasie geregistreer word as resultaat en toepassing van sy eie regstaatskonsepsie. By eie sluipmoord het hy voorberei

13. Vgl. Hekkes pp. 612-613.

en 'n wesenlike beginselstryd met die anti-demokratiese stromings kan hy daarna nie meer voer nie.

. . .

Die moderne humanistiese sogenaamde regstaatsidees het wel kernpunte van die regstaat en kan as sodanig tog 'n belangrike invloed uitoefen. Maar dan dien daarop gelet te word dat die bedoelde idees in hierdie opsig seker nie van modern-humanistiese oorsprong is nie. Dit sluit definitief aan by 'n esuelange klassieke tradisie wat deur die invloed van die Christendom in 'n veel dieper en gesulwerde sin ¹⁴⁾gevat kon word.

Die ontplooiing van die humanistiese regstaatsidee self blyk sy diepere vrugbodem te vind in verskillende konsepsies van die moderne persoonlikheidsideaal wat (ofskoon in dialektiese spanning met die wetenskapsideaal) die primaat in die staatsfilosofie erlang sodra 'n mens die eintlike doel van die staatsverband in die waarborging van die persoonlike vryheid gaan soek.

In die beginperiode van die opkoms van die humanistiese regstaatsidee val alle nadruk enerayds op die burgerlike vryheid en gelykheid, en anderayds op die publiekregtelike karakter van die algemene wil wat in sy eksklusiewe gerigtheid op die algemene belang elke private belangegroepering

14. Vgl. Mekkes p. 734 v.v.

moet vernietig, juis om die vryheid in die sin van die staatkundige burgerreg van die individu volledig te waarborg. En die moderne liberalistiese en demokratiese state adom nog grootliks hierdie gees.

Die oorspanning van die burgerregtelike vryheidsfeer lei noodsaaklik tot 'n abstrakte en lewensvreemde formalisering. Die materiële interne struktuur van die burgerlike reg kan hom slegs openbaar in sy vervlegting met en begrensing deur die materiële strukture van die orige regsfeer wat in die strukture van die anderageaarde samelewingsverhoudinge gewortel is.

Die individualistiese oorspanning van die burgerregtelike vryheid en gelykheid hef inderdaad in materiële sin hulle albei op. Soos wat op publiekregtelike terrein die konsekwente deurvoering van die nominalistiese wilsprinsiepe tot 'n ongebreidelde absolutisme van die wetgewer voer, so voer dit op burgerregtelike terrein tot die ongebreidelde diktatuur (totalitarisme) van die subjektiewe wil van die sosiaal-ekonomiese sterkste party.

Die materiële sin van die burgerregtelike grond-
 15)
 beginsel dat aan die mens as sodanig 'n vrye regsfeer
 gewaarborg moet word, word volledig opgehef deur die verab-

15. En hierdie regsfeer is nie tipies bepaal deur en onafhanklik van 'n sosiaal-ekonomiese of ander nie-juridiese bestemming soos dit blyk uit die moderne liberalistiese en demokratiese idees nie.

solutering van die bloot-formele vryheid en gelykheid voor die wet, wat sonder materiële inhoud inderdaad tot 'n lewensvreemde fiksie lei.

Welligwaar is die moderne idee van die demokrasie nie langer soos bv. vir Rousseau 'n eksklusief staatkundige nie. Dit eis veelmeer in die hele burgerlike lewe (bv. in gesin, skool, kerk, bedryf, ens.) toepassing. Met die innerlike eis gaaardheid van die nie-staatse verbande word soveel minder rekening gehou waar 'n mens in die algemeen geen prinsipiële verskil tussen al hierdie strukture aanvaar nie.

Deur die radikale nivellerings-tendens is die moderne demokratiese idee 'n prinsipiële bedreiging van die regstaat. Dit het 'n ontbindings-verskynsel geword waarteen die outoritêre leiersgedagte in verskillende lande maklik spel verkry.

Dit is 'n vasstaande feit dat die humanisties-georiënteerde parlementêre demokrasie as teenstelling tot die verskillende outokratiese staatsvorme as sodanig tog niks uitstaande het nie. Die moderne demokrasie met sy idees van volksoewereiniteit en maatskaplike verdrag is nie minder totalitêr nie, en dit wel in die sin dat die moderne demokratiese staat eintlik geen prinsipiële begrensing van die owerheidsbevoegdhede bied nie. Derhalwe mag 'n mens nie (soos in die jongere humanistiese staatsleer geskied) die demokrasie met die regstaat en ware burger-vryheid vereenselwig nie.

Ons ontken nie dat die demokrasie tog gesonde reg-

staatsprinsipes in hom kan berg nie. Maar slegs dáár waar die volk voldoende staatkundige rypheld besit en die politieke partywese op gesonde basis berus, kan die demokrasie wortel skiet. Dan kan hy formele garansies vir die verwerkliking van die regstaat bied — garansies wat in outokratiese state ontbreek. Maar die kroon van hierdie waarborge sal steeds bly: die beginsel van soewereiniteit in eie kring.

Nie met sy „stemreg aan almal“-propaganda, nie met sy „almal is gelyk“- of „droit naturel“-deviese nie, maar in die erkenning van die goddelike skeppingsorde en die daarmee gepaardgaande eerbiediging van die partikuliere selfstandigheid van samelewingsvorme en die persoonlike vryheid sal 'n staatsvorm instaat wees om die ware burgervryheid te handhaaf.

. . .

Vir die ondersteuner van die kringsoewereiniteitsbeginsel is die sosiologiese universalisme soos die individualisme eweneens verwerplik. Hy kan nie langer die onderlinge verhoudinge tussen die tydelike samelewingskringe in die skema van die geheel en sy dele vat nie.¹⁶⁾

As die deel (volgens die universalistiese konsepsie)

16. Dengerink p. 8 spreek hom oor die universalisme as volg uit: „Het typische van elke universalistische conceptie der samenleving is namelijk, dat zij de onderlinge verhouding der samenlevingskringen tracht te verstaan in het schema van het geheel en zijn delen.“

sy taak wil vervul, dan doen hy dit binne die geheel, en dan sal hy hom na die wet van die geheel moet rig. Geheel en deel moet by konsekwente redenering aan dieselfde lewenswet onderworpe wees, ook al kan die dele (onderling beskou) 'n verskillende taak en funksie binne die geheel besit.

Die bestemmingsfunksie in 'n universalisties-georiënteerde staat byvoorbeeld bly in alle geval dieselfde, en die orige lewenskringe (wat eintlik nie-juridiese bestemmingsfunksies behoort te hê) fungeer as min of meer outonome onderdele.

Die universalistiese konsepsies produseer altyd 'n magstaat of totalitarisme, veral omdat dit 'n samelewingsvorm verabsoluteer en die individu daaraan ondergeëk maak. As tipiese resultate hiervan in die moderne tyd het ons die fascisme, nasionaal-sosialisme en kommunisme. By die konsekwente deurvoering van hierdie stelsels bly daar van die persoonlike, die geestelike vryheid, min oor.

Daar moet egter op gewys word dat daar nie alleen aan staatkundige stelsels 'n universalistiese konsepsie ten grondslag lê nie. Tog kom 'n mens prakties steeds by die staat uit, nie-teenstaande daar dan verskillend gedink is oor die vraag in watter tydelike verband volgens die ordenings-ideaal die totaalgemeenskap gesien moet word, hetay in die kerk, hetay in die ekonomies-gekwalfiseerde bedryfsorgane, hetay in die nasionale volksgemeenskap, ens.

Universalistiese state is die hoogste georganiseerde verbande wat alle samelewingsvorme of burgervryheid-instansies

van georganiseerde vorme voorsien en dus as sy interne dele omvat en oorkoepel. Van knooppunte, van enkaptiese vervlegting wat so essensieel vir burgervryheid is, kan hier ook geen sprake wees nie, want die binnevolkse samelewingsvorme ens. ken geen partikuliere selfstandigheid nie. Die staat integreer die hele lewe en nie net die publiekregtelike aspek daarvan nie. Dit is 'n universalistiese regverband (i.p.v. 'n universele) wat die hele lewe totalitêr omvat. Dit impliseer dat hy ook politiek, eties, esteties, ens. integreer terwyl hy ooreenkomstig sy kompetensie eintlik net juridies moes geïntegreer het.

Die staatkundige konsekwensies van die universalisties-geïnspireerde repressionele en die gevolglike gelyk-skakeling en vereenvoudiging van die ryk gedifferensieerde en geïndividualiseerde burgerlike lewe is inderdaad radikaal, want deur hierdie middele word dit vir 'n leier en een „party” vergemaklik om 'n totale diktatuur prakties te handhaaf. Die enigste politieke „party” van hierdie staat het in alle lewensfere en samelewingsvorme sy voelers of verteenwoordigers. Deur middel van die party-organisasie word alle kennis in verband met die burgerlike lewe aan die partyleier, respektiewelik staatshoof, oorgebring. Vir die staatshoof en „een-party” is dit buitendien noodsaaklik om 'n leidende en koersgewende funksie te verrig ten einde die hele burgerlike lewe te domineer. Die „party” is dus 'n integrale staatsdeel en eintlik die senugestel van die staatsorganisasie,

met die partylede as staatsamptenare om deur middel van hulle staatsdiens die partydiktatuur te handhaaf en te bestendig.

Een „party“ geniet in die universalisties-georiënteerde state van die moderne tyd die prerogatief, en 'n ander party of potensibele regeerder is ondenkbaar. Die „een-party“ staan onder beskerming van die swaardmag, en is daarom ook nie sonder die swaard of gewapende protes uit hierdie stelling te lig nie. Volmondige politieke medesegenskap met die gesonde beoefening van die toetsreg is permanent uitgesluit, terwyl referenda fiktiewe middele is om die medewerking van die staatsonderdane te verkry.

'n Meer intensiewe uitwerking van die universalisties-georiënteerde staatsvorme en hulle gevaar vir burger-vryhede sou buite die bestek van hierdie verhandeling val. Maar met 'n laaste gedagte kan ons hiermee volstaan:

Die „soewereiniteit in eie kring“-beginsel wat onlosmaaklik verbonde is aan die ware regstaat, word verkrag sodra die staat in plaas van om die vrye werking van die eie kringe te eerbiedig en te beveilig, die kringe van die samelewingsvorme inbuig of in die staatskring probeer oplos. Die staatsverband mag geen woekerplant wat op ander lewe teer, wees nie. Dit pas hom om op eie wortel te midde van die ander stamme sy plek in die woud van ons samelewing in te neem. Elke burgervryheidinstansie (d.i. samelewingsvorm) wat selfstandig opgeskiet het of nog opakiet, moet in sy heilige

outonomie instandgehou word. Daarom mag die staatsowerheid nie eiemagtig sy ordonnansies op al die nie-staatlike lewens-
sfeer lê nie, maar die ingeskepe tipiese lewenswet moet
eerbiedig word. Die juridies-gekwalfiseerde verband neem
sy plek in naas die instellings en organisasies wat deur
God in die lewe geroep is. Dit staan daarnaas, en nooit
daarbo nie.

. . .

In die staatsvorme onderskei ons naas die reg-
staat en die magstaat tussen gemengde magstaat en gemengde
regstaat.

Van die gemengde magstaat dien die gangbare
demokratiese staatsvorme as tipiese voorbeelde, want alhoewel
daar 'n steeds groeiende ekspansiesug ter uitbreiding van
politieke stemreg aan almal is, kwyd die burgervryheid. Die
noodsaaklikheid van staatsingryping is veral die sosiale en
ekonomiese lewe word deur menigeen van die huidige humanis-
ties-georiënteerde teorieë as oplossing aangegryp vir die
versekering van welvaart en geluk vir die burgers. Selfs die
politieke liberalisme wat vroeër die staatsonthouding (met
uitsondering van enkele terreine) gepropageer het, en daar-
deur die ekonomiese lewe 'n ongekende ekspansie laat beleef
het, erken vandag die noodsaaklikheid van staatsingryping
deur byvoorbeeld ekonomiese en sosiale wetgewing. Die neiging

in die moderne gemengde magstate met hulle totalitêre aspirasies is dat die staat almeer reëlend moet optree in die interne sangelentehede van die burgerlike lewe — 'n proses wat veral begin en versnel is deur die ekonomiese konjunktuurwisselinge. Verskillende skakeringe van nasionalisasie of sosialisering was die resultaat met die gevolg dat daar almeer en meer oor die hele linie geïntegreer word ten koste van die burgervryheid. Om burgervryhede in ruil vir politieke medeseggenkap te gee, is op prinsipiële gronde verwerplik.

Hierteenoor handhaaf ons dat die gemengde regstaat tog nog verkiesliker is, ten spyte daarvan dat die absolutisme wat die politieke regte van die burger inkort, vir 'n Christenvolk gewetenswroeging meebring. In hierdie gemengde regstaat word die burgervryhede aan die onderdane gewaarborg, maar die stemreg aan hulle onthou, d.w.s. die reg en bevoegdheid om enigins mee te spreek ten opsigte van die owerheidsbeleid of in verband met die vraag wie die owerheidsamp sal beklee, word aan die staatsburgers ontsê.

Want elke staat waar die burgerlike regte verseker is, is verkieslik bo 'n toestand wat skatryk aan politieke regte is, terwyl in die kring geen vrye lewensfeer vergun word nie. Die volkslewe waar minder politieke regte en welvaart heers, maar waarin die geestelikkulturele erfenis van die burgers geëer word, is verkiesliker bo 'n welvarende land met dwang en onreg.

Die moderne Calvinistiese opvatting van die reg-
staat is dat dit 'n demokratiese moet wees. Hierdie opvat-
ting word deur twee leidende motiewe gedra ¹⁷⁾ — motiewe wat
met die humanistiese opvatting in radikale stryd is:

(1) In die eerste plek deur die beginsel van partisiële en kollektiewe verantwoordelikheid van volk en owerheid teenoor God vir die staatkundige lewe. Hier is 'n beginsel wat die politieke onmondigheid van die volk of 'n groot deel van die volk moeilik verdra, en dit wel in dubbele sin, naamlik:

(a) Die volk wat onmondig is (d.i. in die kinder-
skoene van beskawingsontwikkeling en differensiering)
mag nie medeseggenskap eis nie, d.w.s. nie aanspraak
op staatsregtelike burgerregte soos stemreg maak nie.

(b) Die volk wat die eeuelange groeiproses tot
beskawingsmondigheid deurgegaan het, mag nie tot
onmondigheid deur een of ander diktatuur verplig
word nie.

(2) Die tweede leidende motief vir die Calvinistiese voorkeur vir die demokrasie word gedra deur die reeds by Calvyn swaar wegende motief dat die outokratiese regeringsvorme as gevolg van die sondige neiginge van die menslike hart 'n groot verleiding

17. Vgl. Mekkes p. 619

vir die staatsman inhou tot selfverheffing. 'n Soewereiniteitswaan of 'n Uebermensch-kompleks wat met die ware posisie van die owerheid as stedehouer van God in flagrante stryd kom, is definitief die resultaat.

Hierdie selfverheffing of Uebermensch-kompleks is ook nie vir die humanisties-georiënteerde demokrasie so onskuldig of skadeloos nie. Dit lê inderdaad aan die dogma van volksoewereiniteit ten grondslag, en daarom bied dit aan die soewereine massa ook die grond vir 'n soewereiniteitswaan. Sodra die sonde-geneigde mens as enkeling en ook as een van 'n massa van enkelinge homself soewerein waan, is hy ongehoorsaam aan die wet van God en word die gesagsbevoegdhede van mens teenoor medemens onmoontlik gemaak.

Ons tyd het op staatkundige gebied aan niks so seer behoefte as aan 'n gehoorsame onderwerping van owerheid en onderdaan aan die gesag van die Drieërnige God en aan 'n insig in die konstante struktuurprinsipes van die menslike samelewingsverbande soos dit in die wysheid van die goddelike wêreldorde veranker lê nie. Dán eers sal ware burgervryheid en 'n Christelike staatslewe moontlik wees!

D I E E I N D E.

BIBLIOGRAFIE.

Lektuurlys van boeke en tydskrifte wat aangehaal is of wat die student se denke t.o.v. hierdie verhandeling beïnvloed het.

- BOODT, DR. G.P., e.a.: De Reformatie van het Calvinistisch Denken. - 1939.
- GALVYN, JOHANNES : Institutie (Vertaald door Dr.A. Sizoo)
- DENGERINK, DR. J.D. : Critisch-Historisch Onderzoek naar de Sociologische Ontwikkeling van het Beginsel der Souvereiniteit in eigen Kring" in de 19e en 20e eeuw.
(Dengerink.)
- DOOYEWERLD, DR. H. : De Wijsbegeerte der Wetsidee. Boeke I, II en III (W.d.W.) - 1936. Het Crisis der Humanistische Staatsleer. (Het Crisis.)
Transcendental Problems of Philosophic Thought.
De Strijd om het Souvereiniteitsbegrip in de moderne Rechts- en Staatsleer. (Souvereiniteitsbegrip).
- DIEPENHORST, PROF. MR. P.A. : Ons Isolement.
- DU PLESSIS, L.J. : Die Moderne Staat
Algemene Regaleer of Jurisprudensie.
- HANSARD.
- HONIG, DR. A.G. : Handboek voor de Gereformeerde Dogmatiek. (Honig).
- HUGO, ADV. G.F.DE VOS: Die Huidige Boodschap van die Calvinisme op Staatkundige en Politieke Terrein in Suid-Afrika. (Huidige Boodschap).
- KUYPER, DR. A. : De Gemeene Gratie. dele I, II en III. (Vierde Onveranderde druk).
Anti-Revolutionaire Staatkunde.
Wij, Calvinisten.....
Calvinism. Six Stone Foundation Lectures. - 1943.

- NOINTIRE, CARL : Author of Liberty.
- MEKKE, DR. J.P.A. : Proeve eener critische beschouwing van de ontwikkeling der humanistiese rechtsstaatstheorieën. (Mekke) - 1940.
- NEDERBRAGT, DR. J.A. : Critiek der Democra tie.
- POPMA, DR. K.J. : Achtergrond der Wijsbegeerte.
- RIAN, E.H. : A Free World.
- SCHOUTEN, J. : „Inder gherechticheyt.“
- SIJTSMA, DR. K. : De Amtsgedachte.
- SMELNK : Onze Volksvrijheden.
- SPIER, J.M. : Inleiding in de Wijsbegeerte der wets-
idee. (Inleiding w.d.w.) - 1946
wat is Calvinistiese Wijsbegeerte?
Op Gods Woord Gegrond.
- SPIER, J.M., e.a. : Wijsbegeerte en Levenspra ctijk. - 1948
- STOKER, PROF. DR. H.G. : Die wysbegeerte van die Skeppingsidee.
'n Calvinistiese Vryheidsopvatting.
('n Lesing)
- STOKER, PROF. DR. H.G.
en DS. BOODT : De Reformatie van het Calvinistiesch
Denken. - 1939.
- STRAUSS, PROF. H.J. : Klasaantekeninge
Innerlike Verval van die Demokratiese
Staat. (Artikel in „Die Calvinis“
Junie 1951.)
- VAN PRINSTERER, G.G. : Ongeloof en Revolusie
- VEENHOF, DS. C. : Souvereiniteit in eigen Kring. (Veenhof)
- WURTH, DR. G. BRILLEN-
BURG : De Christelike Vrijheid.

Die enkele afkortinge verskyn in hakies en geonderstreep na die titel van die boek.